

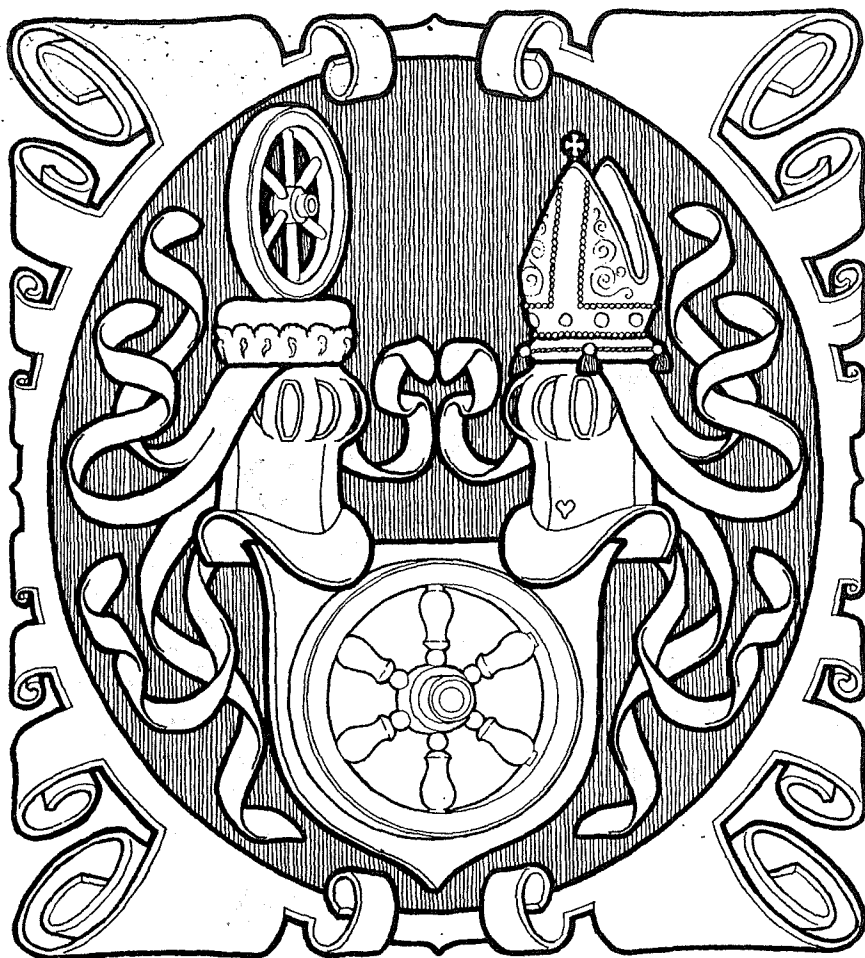
LEDEN

	6	13	20	27	L E D E N
	7	14	21	28	
1	8	15	22	29	
2	9	16	23	30	
3	10	17	24	31	
4	11	18	25		
5	12	19	26		

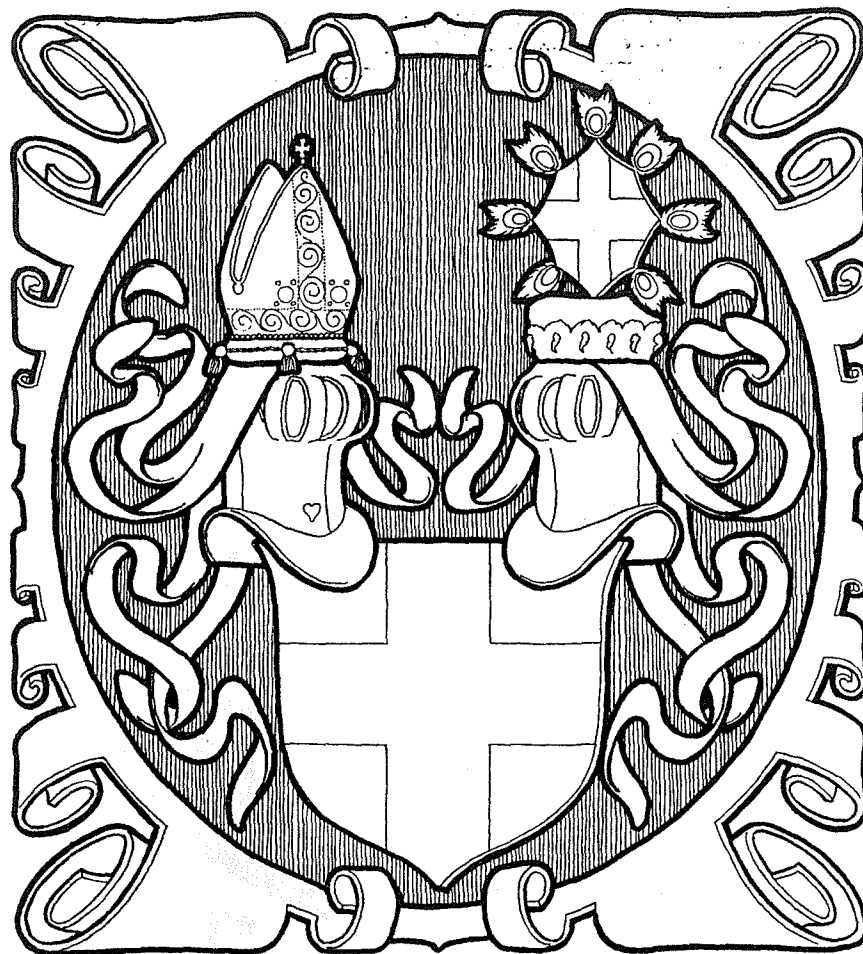
UNOR

	3	10	17	24
	4	11	18	25
	5	12	19	26
	6	13	20	27
	7	14	21	28
1	8	15	22	
2	9	16	23	

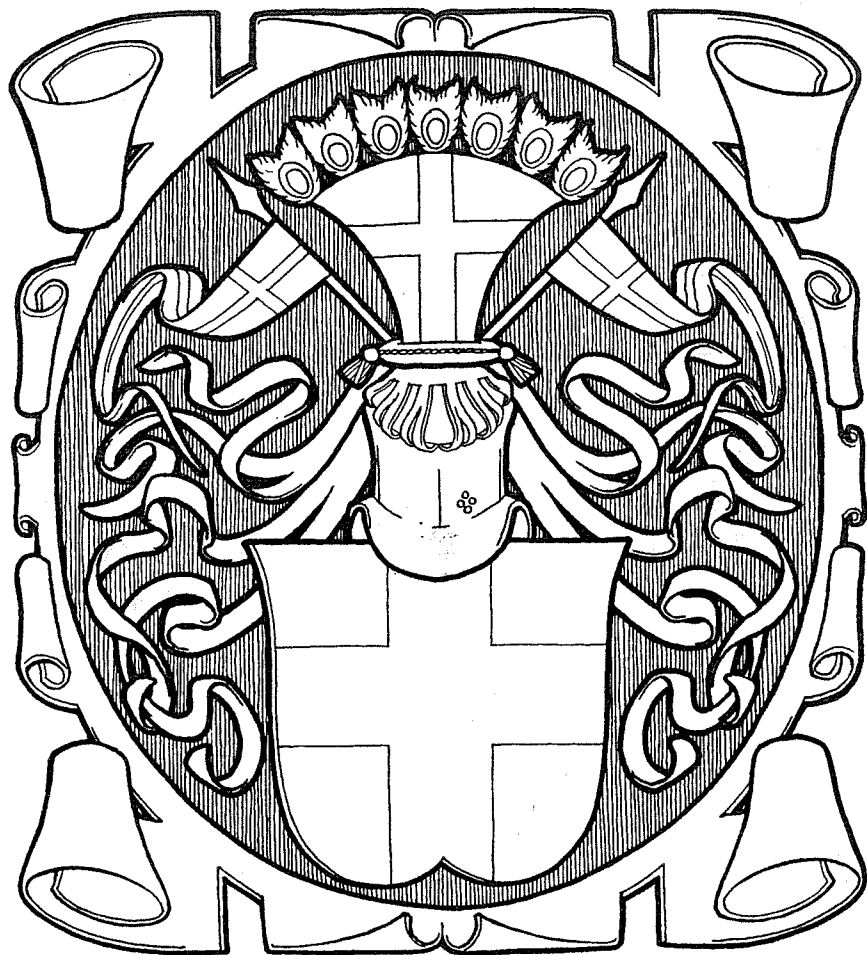
BREZEN

3	10	17	24	31	BENJAMIN
4	11	18	25		
5	12	19	26		
6	13	20	27		
7	14	21	28		
8	15	22	29		
9	16	23	30		
1					
2					

DUBEN

	7	14	21	28
1	8	15	22	29
2	9	16	23	30
3	10	17	24	
4	11	18	25	
5	12	19	26	
6	13	20	27	

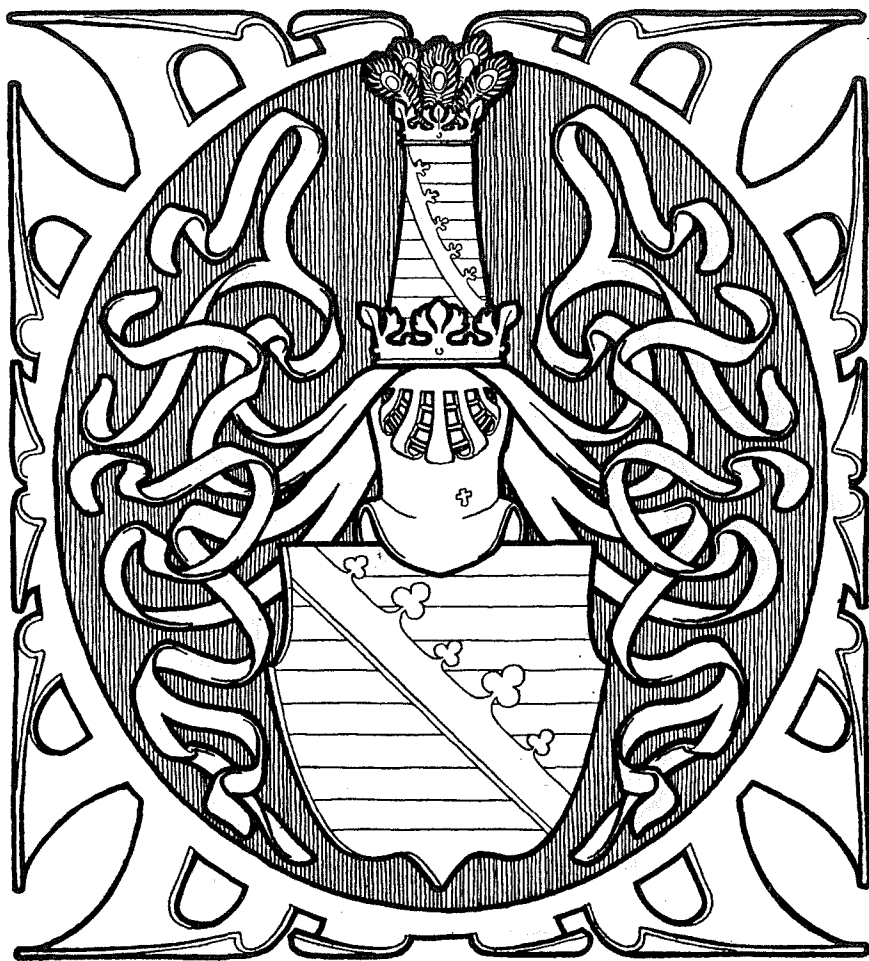
KWĚTEN

1	5	12	19	26	P E S E N
2	6	13	20	27	
3	7	14	21	28	
4	8	15	22	29	
	9	16	23	30	
	10	17	24	31	
	11	18	25		

ČERVEN

2	9	16	23	30
3	10	17	24	
4	11	18	25	
5	12	19	26	
6	13	20	27	
7	14	21	28	
1	8	15	22	29

ČERVENEC

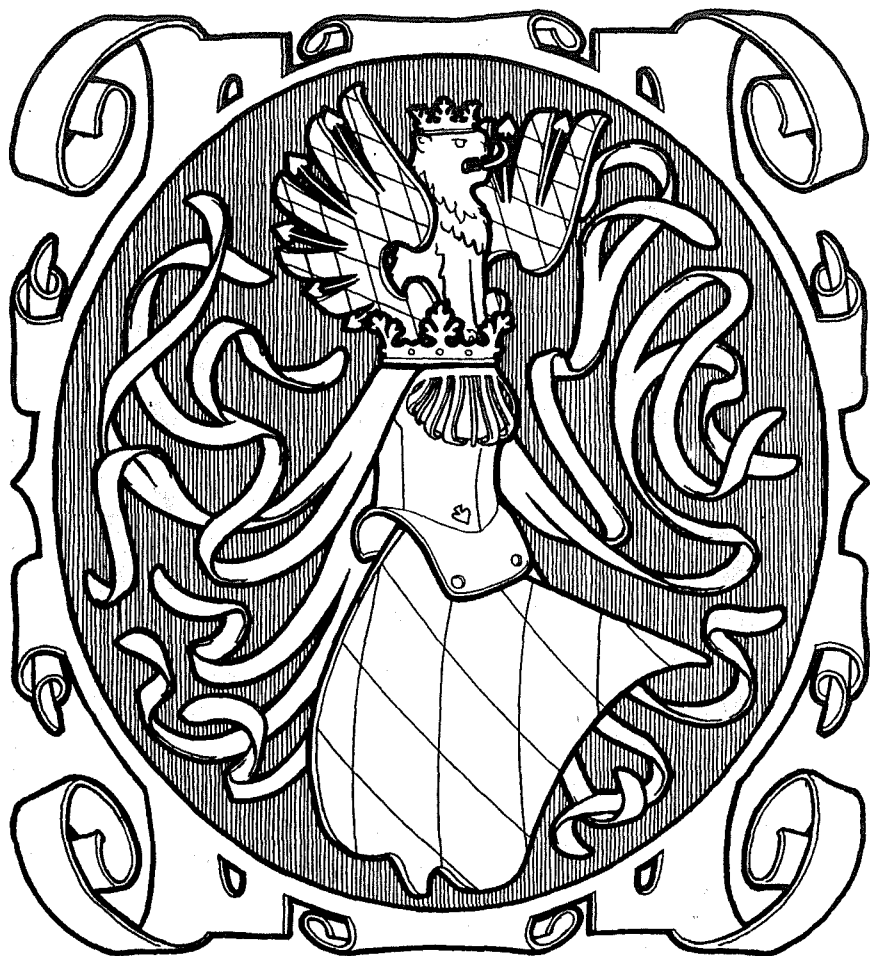
	7	14	21	28
1	8	15	22	29
2	9	16	23	30
3	10	17	24	31
4	11	18	25	
5	12	19	26	
6	13	20	27	

SRPEN

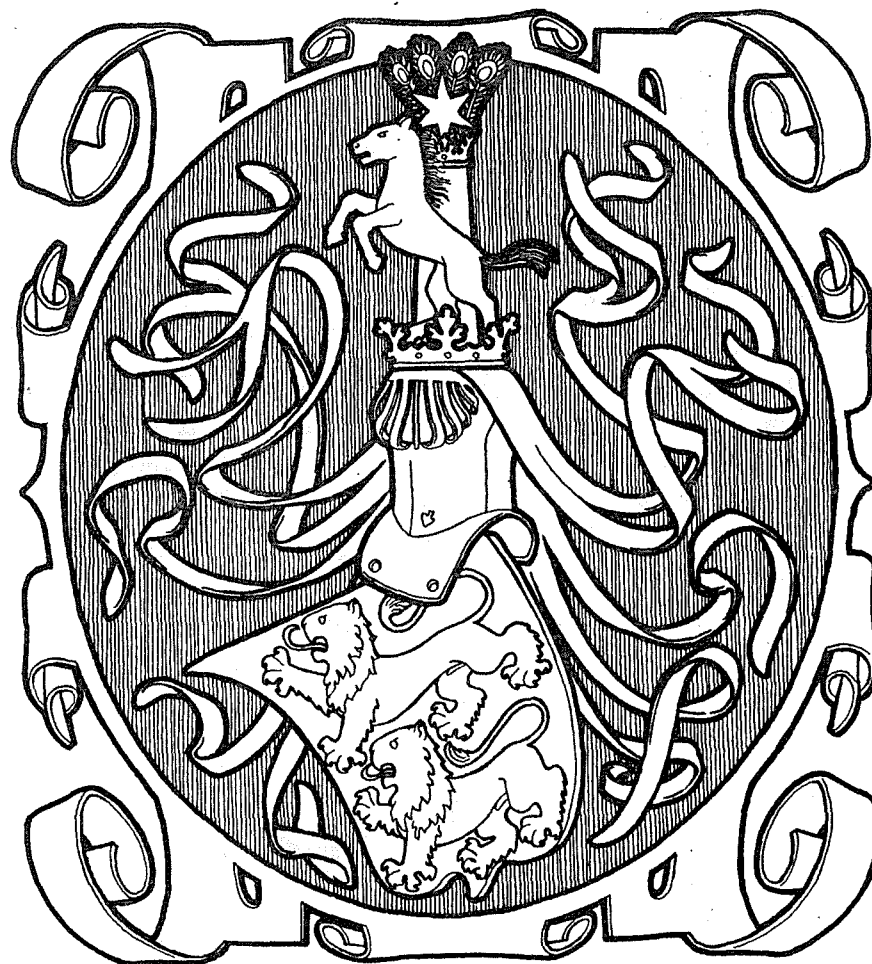
	4	11	18	25
5	12	19	26	
6	13	20	27	
7	14	21	28	
8	15	22	29	
9	16	23	30	
10	17	24	31	

SRPEN

ZĂRI

1	8	15	22	29	A D M A N
2	9	16	23	30	
3	10	17	24		
4	11	18	25		
5	12	19	26		
6	13	20	27		
7	14	21	28		

RÎJEN

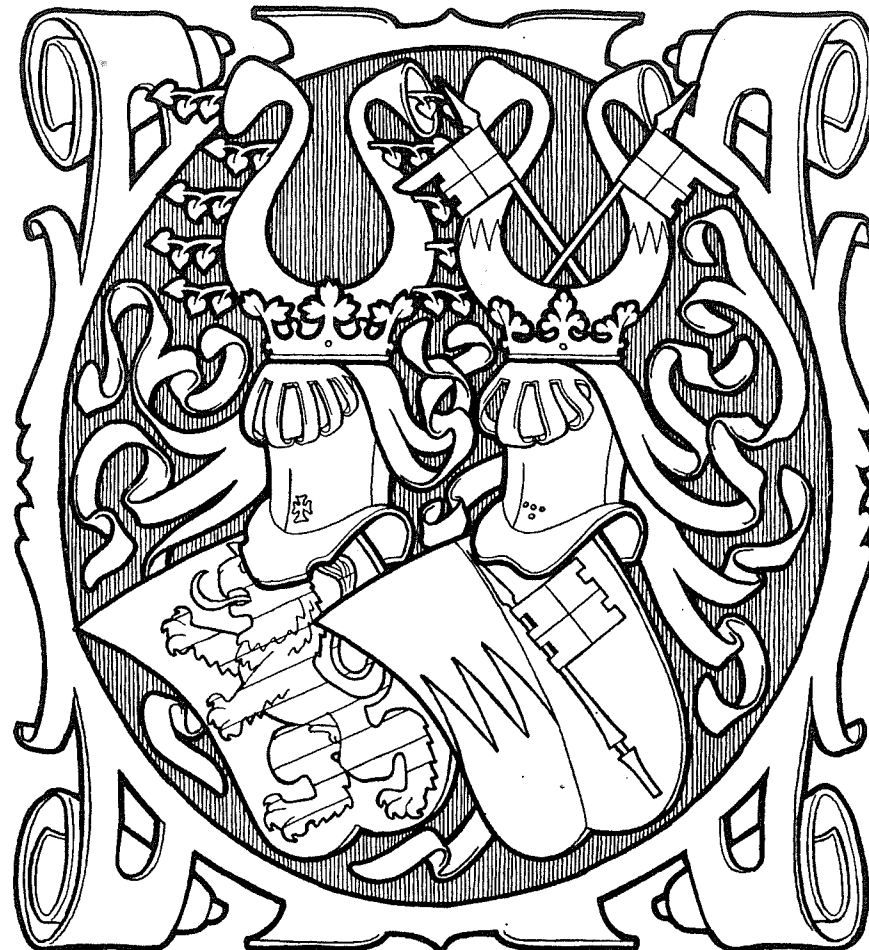
	6	13	20	27
	7	14	21	28
1	8	15	22	29
2	9	16	23	30
3	10	17	24	31
4	11	18	25	
5	12	19	26	

LISTOPAD

1
2

3	10	17	24
4	11	18	25
5	12	19	26
6	13	20	27
7	14	21	28
8	15	22	29
9	16	23	30

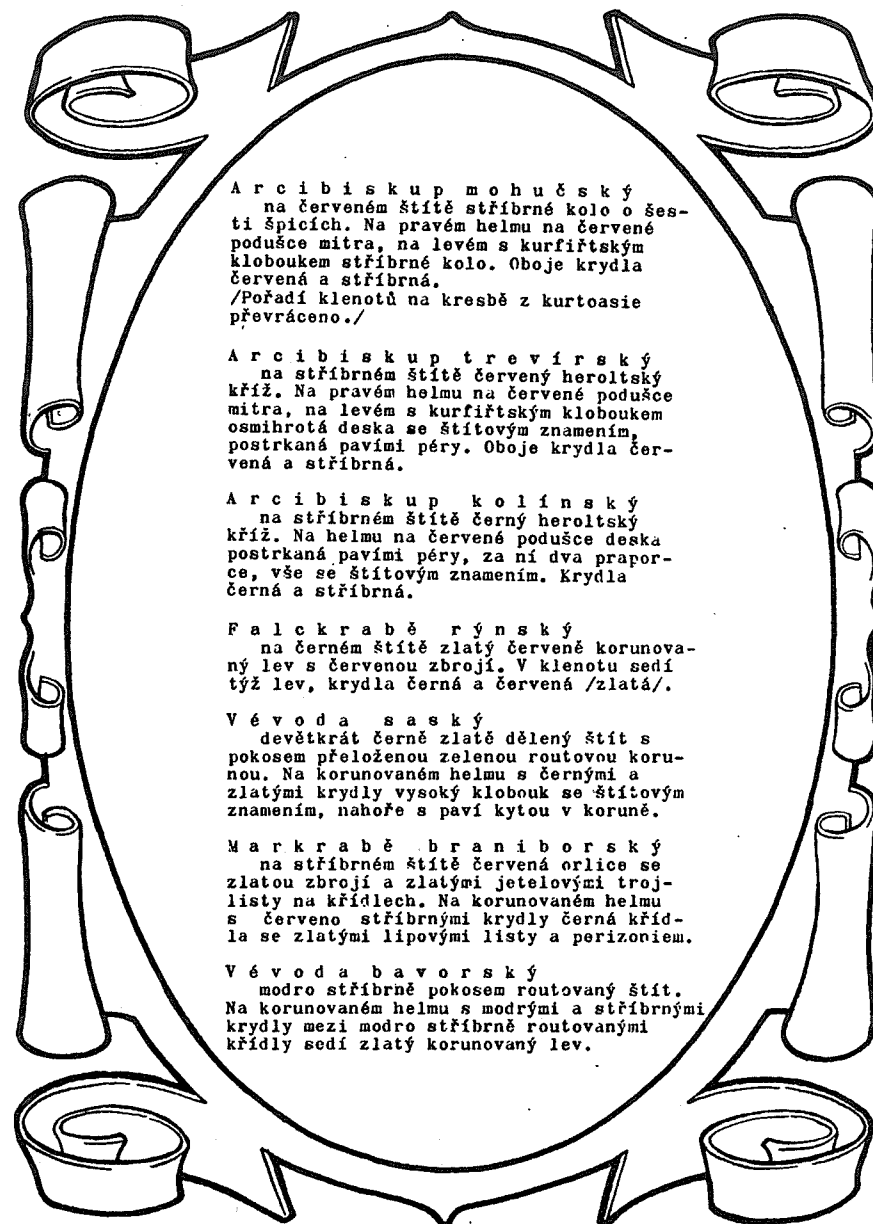

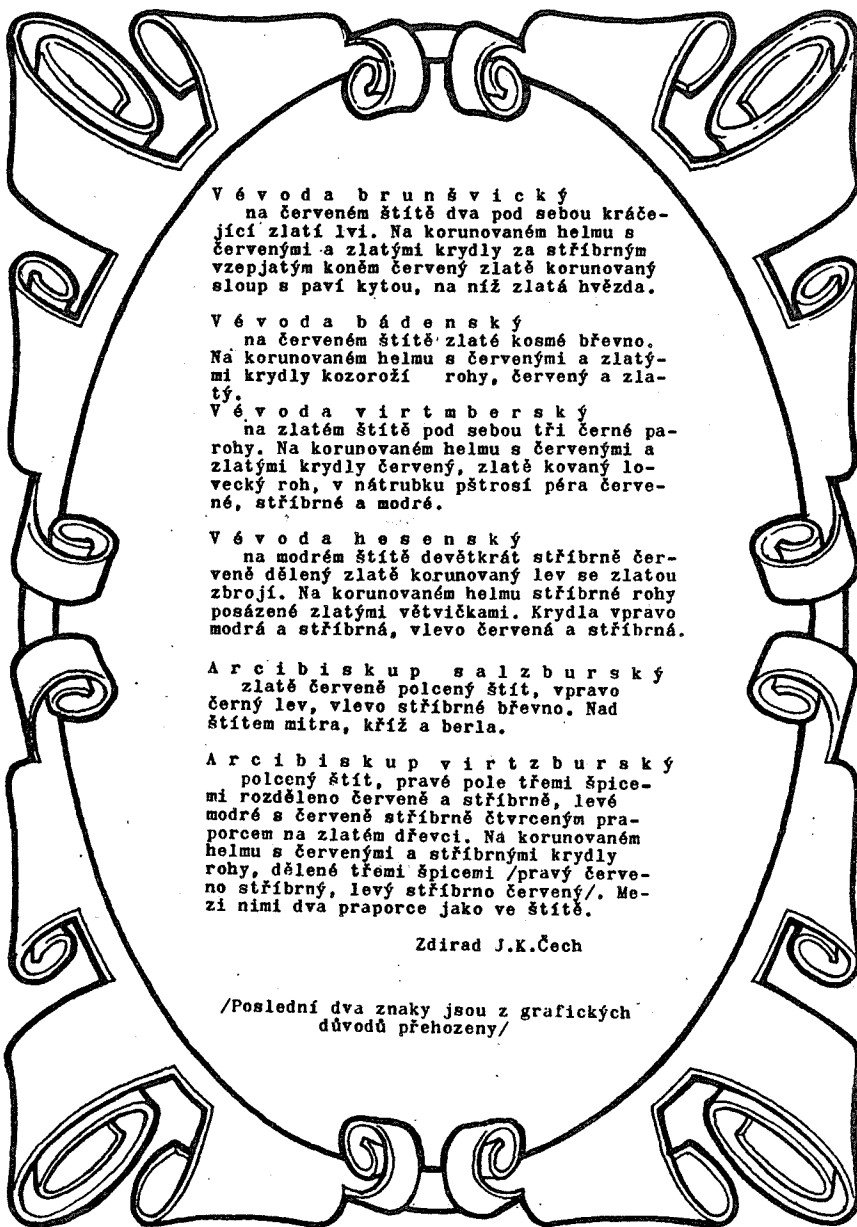
PROSINEC

1	8	15	22	29
2	9	16	23	30
3	10	17	24	31
4	11	18	25	
5	12	19	26	
6	13	20	27	
7	14	21	28	

PROSINEC

Ilina J. K. Oct. 1901.XXII

V é v o d a b r u n š v i c k ý
na červeném štítě dva pod sebou kráče-
jící zlatí lvi. Na korunovaném helmu s
červenými a zlatými krydly za stříbrným
vzepjatým koněm červený zlatě korunovaný
sloup s paví kytou, na níž zlatá hvězda.

V é v o d a b á d e n s k ý
na červeném štítě zlaté kosmé břevno.
Na korunovaném helmu s červenými a zlatými
krydly kozoroží rohy, červený a zlatý.

V é v o d a v i r t m b e r s k ý
na zlatém štítě pod sebou tři černé pa-
rohy. Na korunovaném helmu s červenými a
zlatými krydly červený, zlatě kovaný lo-
vecký roh, v nátrubku pštrosí péra červe-
né, stříbrné a modré.

V é v o d a h e s e n s k ý
na modrém štítě devětkrát stříbrně čer-
veně dělený zlatě korunovaný lev se zlatou
zbrojí. Na korunovaném helmu stříbrné rohy
posázené zlatými větvičkami. Krydla vpravo
modrá a stříbrná, vlevo červená a stříbrná.

A r c i b i s k u p s a l z b u r s k ý
zlatě červeně polcený štít, vpravo
černý lev, vlevo stříbrné břevno. Nad
štítem mitra, kříž a berla.

A r c i b i s k u p v i r t z b u r s k ý
polcený štít, pravé pole třemi špice-
mi rozděleno červeně a stříbrně, levé
modré s červeně stříbrně čtvrceným pra-
porcem na zlatém dřevci. Na korunovaném
helmu s červenými a stříbrnými krydly
rohy, dělené třemi špicemi /pravý červe-
no stříbrný, levý stříbrno červený/. Me-
zi nimi dva praporce jako ve štítě.

Zdirad J.K.Čech

/Poslední dva znaky jsou z grafických
důvodů přehozeny/

Od své ustavující schůze dne 25. června 1974 pořádal Heraldický klub České numismatické společnosti každých 14 dní pravidelné schůzky pro členy nejprve v Klubu novinářů, později v salonku kavárny Adria. Většina těchto schůzek měla na programu přednášky, jichž přehled pro informaci mimopražských členů otiskujeme:

- 10. prosince 1974 Právní úprava šlechtictví před a po roce 1918 /Jaromír Stach/
 - 14. ledna 1975 Umísťování řádů a dekorací pod štíty /Jaromír Stach/
 - 28. ledna 1975 Zpráva o valné hromadě GHSP /Dr. Zdeněk Zenger/
 - 11. února 1975 Zajímavosti městské heraldiky /Karel Liška/
 - 25. února 1975 Heraldik Břetislav Štorm / Dr. Zdeněk Zenger/
 - 11. března 1975 Povyšování do šlechtického stavu v zemích Koruny české do Obnoveného zřízení zemského /Dr. Stanislav Hošťálek/
 - 8. dubna 1975 České knihy a heraldika /Dr. Bohumír Lifka/
 - 20. května 1975 Základy heraldiky - I. část /Alfred Ch. Wierer/
 - 3. června 1975 Základy heraldiky - II. část /Alfred Ch. Wierer/
- Schůzka dne 8. dubna byla věnována počtě českého heraldika Dra Bohumíra Lifky, který se 24. března 1975 dožil své pětasedmdesátky. Jeho význam pro českou heraldiku zhodnotil Dr. Pavel Pokorný.

V uplynulém období provedl Heraldický klub ČNS /Dr. Pavel Pokorný/ dvě odborné znakové expertisy: prostřednictvím Národní galerie /doc. Dr. O. J. Blažíček/ pro Salzburger Barockmuseum - bohemikální znaky na užitkových předmětech ze sbírek salzburského muzea; pro Státní židovské muzeum v Praze - znaky na textilním obalu tory ze synagogy v Boskovicích.

Počet členů Heraldického klubu ČNS: z řad České numismatické společnosti se přihlásilo do Heraldického klubu 78 členů, z členské základny bývalé Heraldické sekce Klubu vojenské historie vstoupilo do České numismatické společnosti 60 členů.

Dne 23. září 1975 byly konány řádné volby výboru Heraldického klubu ČNS. Byl zvolen takto:

předseda Dr. Zdeněk M. Zenger
místopředseda, jednatel Dr. Milan Buben
hospodář Rudolf Jukl
ediční referent, archivář Dr. Pavel R. Pokorný
herold Alfred Ch. Wierer
dva členové bez funkce /pro styk s ÚV ČNS/:
Ing. Eduard Polívka
Jaromír Stach, abs.práv

Redakční rada: Dr. Zdeněk M. Zenger
Dr. Milan Buben
Dr. Pavel R. Pokorný

Pro přijímání nových členů byla podle pokynu ÚV ČNS zvolena přijímací komise v tomto složení:

Jaromír Stach, abs.práv, předseda
Josef Beneš
Dr. Stanislav Hošťálek
Svatopluk Šnajdr

Napoleonská heraldika a šlechta císařství

Období prvního císařství je v dějinách francouzské heraldiky obecně považováno za dobu jejího největšího úpadku. Avšak tento úpadek v sobě skrývá hluboké společenské kontexty, které činí napoleonskou heraldiku přinejmenším hodnou pozornosti. Pokus o konstituování nové šlechty, která se měla stát pevnou společenskou oporou Napoleonova panovnického domu, a snaha o vytvoření téměř ojedinělého heraldického systému jsou úzce spjaty nejen s politickými, ale i sociálními, hospodářskými a právními dějinami Francie koncem XVII. a počátkem XVIII. století.

Dne 4. srpna 1789, necelý měsíc po pádu Bastilly, přijalo Ústavodárné shromáždění dekret o zrušení feudalismu jako právní instituce. Tento dekret, který Ludvík XVI. podepsal až 23. června 1790, mimo jiné vyhlášoval, že "dědičná šlechta je provždy zrušena, tituly prince, vévody, hraběte, barona, vikomta, vidama, rytíře a všech ostatních nesmí být nikým přisvojeny ani nikomu dány". Znaky z hradních bran, zámeckých portálů a náhrobků, znaky staré stovky let se měnily v prach a sutiny. Heslo rovnosti bylo opět naplněno.

Odliv revoluce uvolnil místo osobě generála Bonaparta. Úměrně s jeho vzestupem lze pozorovat i silící tendence k vytvoření nové společenské opory jeho režimu. Určitou předehrou bylo vytvoření Čestné legie v témže roce, kdy se Bonaparte stal prvním konsulem. Název byl vybrán v duchu republikánských tradic, které tak často hledaly inspiraci v antice. V témže roce, kdy se Bonaparte stal Napoleonem I., byla za odznak legie vybrána známá pětiparščitá hvězda, jejíž podoba, pomineme-li změny v medailonu, se zachovala dodnes. V čele 16 kohort, které vyjadřovaly stejný počet částí Francie, stálo 16 Napoleonových maršálů: Berthier, Mortier, Bessières, Soult, Lefebvre, Davout, Ney, Bernadotte, Lannes, Moncey, Murat, Masséna, Augereau, Jourdan, Decrès a Bruix. Roku 1808 se ustálil zvyk titulovat legionáře nejnižšího stupně rytíři Čestné legie.

Napoleon jistě dobře chápal, jaký vliv na lidi mají nejen slova, ale i ozdobné příkrasy a honosné tituly. Pro svůj trůn, který skoncoval s posledními zbytky republiky, musil vytvořit i odpovídající dvůr. On sám ostatně rovněž patřil k šlechtě: Francesco Buonaparte, zakladatel rodu, žil na Korsice koncem

XVI. století, jeho rodina měla ve znaku v červeném poli dvě zlatá břevna pořídkem, provázená po vnějších stranách zlatou hvězdou.

Právně byla nová šlechta vytvořena dekrety z let 1806, 1808 a 1810. Vpodsstatě bylo obnoveno to, co král Ludvík považoval roku 1790 za jednu provždy zrušené. Roku 1806 byla vytvořena prvá léna stejně jako majoráty, výhradně však na územích, získaných v cizině. Jednalo se o členy Napoleonovy rodiny a nejvyšší hodnostáře. Dekrety z roku 1808 upravovaly tituly císařství. V platnost vstoupily tituly starého režimu a výjimkou titulu markýze, vikomta a vidama. Roku 1810 byly zastaveny různé modalities v udělování titulů rytíře prostřednictvím Čestné legie.

Dědičnost titulu byl značně omezena, i když ne zcela zavržena. Spojení titulu s osobou držitele odpovídalo zásadě odměny určitého člověka za jeho zásluhy, odměny jeho samotného a nikoli i jeho potomků. Tento individualismus byl hlavním odlišením od šlechtictví, jak je známe z ostatních zemí Evropy. Avšak ani tato zásada se často nedodržovala. Statut z roku 1808 určoval, že titul je dědičný jen po založení majorátu. Ten mohl být vytvořen ze statků nezatížených hypotékou a to jak z pozemků, panství, domů, tak i z akcií Francouzské banky. Při jeho zakládání byly 3 možnosti:

- 1/ Císař v erbovním listu zároveň daroval statky, které majorát tvořily.
- 2/ Statky majorátu shromáždil sám žadatel.
- 3/ Císař nabídl část; šlo tedy o kombinaci obou předchozích možností.

Výjimku u rytířů tvořil dekret z roku 1810, podle něhož byl titul dědičný po třech generacích držitelů Čestné legie. Budiž řečeno, že schválení dědičnosti obdrželo asi 15% povýšených. Tituly, jak se zdá, musely být oddělovány od jména /např. Pierre Cambonne, baron císařství/.

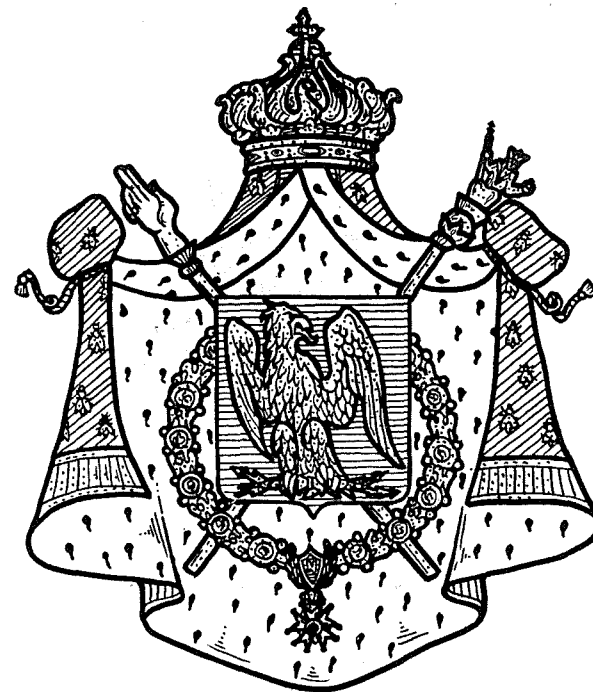
Císař také schvaloval převedení titulu na adoptivního potomka. Je možné, že sám v té době pomýšlel i na adopci někoho z rodiny Beauharnais.

Stylizace erbovních listin je následující: Titulatura císaře dle toho, jak rostly jeho výboje a jak si sám tituly přisvojoval, např. "Napoleon, z Boží milosti a dle ústavy císař Francouzů, král italský, protektor Rýnského spolku, etc." Dále se uváděly motivy povýšení, které císař schvaloval. Třetí část tvořil titul a znak; v případě, že si dotyčný přál dědičnost titulu a založil-li majorát, ohlašovaly se statky, které tvořily dotaci.

Listiny neměly platnost, dokud nebyly zaregistrovány senátem a dokud dotyčný nesložil přísahu věrnosti. Tituly císařství pak zůstávaly pod kontrolou Rady, vytvořené roku 1808. Tato instituce, která se starala o tvorbu znaků a záležitosti majorátů a vedla katalogy listin a titulů, byla v podsstatě dědičkou královských heraldů.

Heraldický systém, který dal Napoleon vytvořit, je natolik ojedinělý, že tvoří zcela zvláštní kapitolu v dějinách heraldiky.

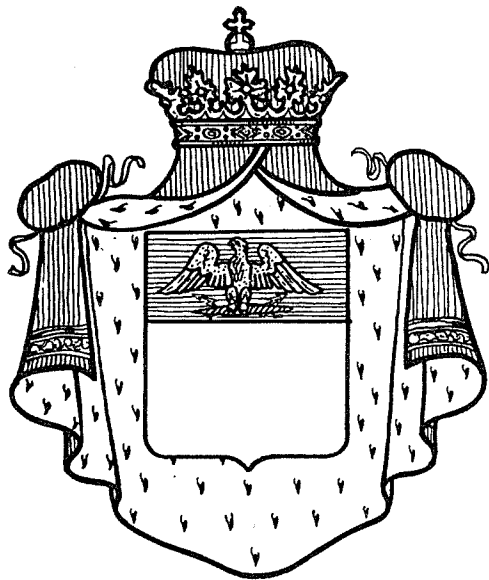
Napoleonská heraldika ponechala základní heraldické prvky, všechny tinktury, figury a větší část honosných kusů, ale šlechtický erb jako spojení znaku na štítě s helmem, helmovní korunkou či točenicí, krydly a klenotem, byl pro ni něčím cizím. Tento systém spojil ve svém výtvarném vyjádření osobní znak s titulem a funkcí, kterou držitel znaku zastával. Rozlišovalo se v něm pět stupňů šlechtictví: princ, vévoda, hrabě, baron a rytíř císařství.

Napoleon I., císař Francouzů

Každý štít má dvě části: jednu, která symbolizuje stupeň šlechtictví a někdy i funkci, a druhou, která je vyhrazena pro vlastní znak. Suverénním princům náležela podle tohoto systému modrá hlava štítu se zlatou orlicí, držící ve spárech svazek blesků. Vysokým hodnostářům s titulem prince náležela

hlava štítu modrá, posetá zlatými včelkami /které se v heraldice císařství objevují na místě francouzských lilí/. Vévodové měli hlavu štítu červenou, posetou stříbrnými pětihroutými hvězdami. Hrabata císařství měla modrou volnou čtvrt v pravém horním rohu se zlatou figurou, symbolizující zde i funkci /meč pro vojáky, tlapatý kříž pro arcibiskupy, desky s desaterem pro prezidenty zákonodárního sboru, lví hlava pro ministry, atd./. Volná čtvrt červené barvy vlevo nahoře se stříbrnou figurou náležela baronům císařství / stříbrný

Suverénní princ

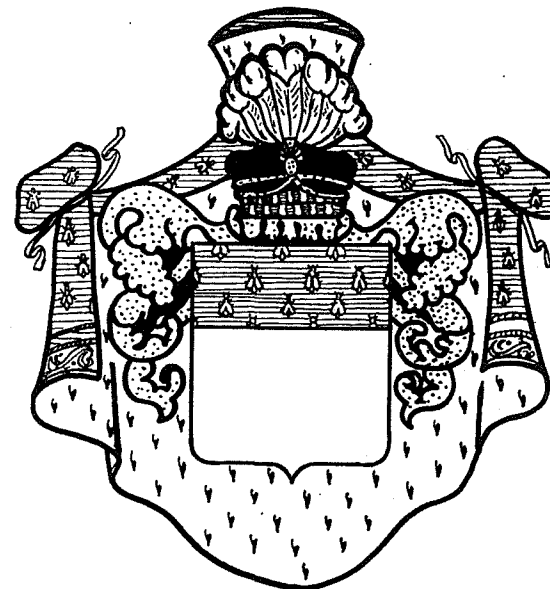
meč pro vojáky, cimbuří pro starosty, avšak zlatý řecký kříž pro biskupy/. Titul rytíře byl vyjádřen různými heroldskými figurami červené barvy, na nichž byla stříbrná hvězda Čestné legie pro legionáře a stříbrný prsten pro rytíře-nelegionáře.

Systém hodnostních korun byl nahrazen systémem čepic /toque, barrette/. Stupen šlechtictví vyjadřoval počet pér, barva spony a kožešinový lem /princové 7 pér, zlatou sponu a popeličinový lem, vévodové 7 pér, zlatou sponu a hermelí-

nový lem, hrabata 5 pér, sponu zlatě a stříbrně dělenou, lem z černého hermelínu, baroni 3 péra, stříbrnou sponu a lem z obrácené popeličiny, rytíři svazek bílých konských žíní a zelený lem/.

Přikrývky byly nahrazeny stylizovanými listy /6 zlatých pro prince a vévody, 2 zlaté a 2 stříbrné pro hrabata, 2 stříbrné pro barony/. Tyto listy vycházejí z čepic.

Důležitou součástí tvořily pláště. Způsob jejich umístění je patrný z vyobrazení. Suverénním princům náležel plášť čer-

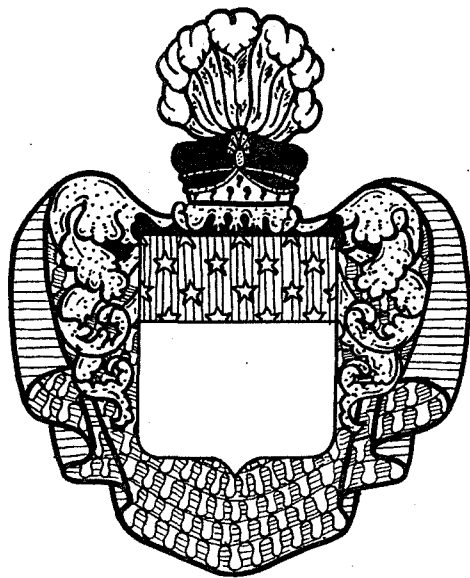
Princ

vený, podšitý hermelínem, princům modrý, rovněž podšitý hermelínem, vévodům modrý, podšitý popeličinou, a hrabatům-senátorům /ostatní hrabata jej neužívala/ modrý, zevnitř stříbrný. Princové měli někdy štít obtočen kollanou Čestné legie, u vévodů pak byla kollana zavěšena na červené stuze.

Podobně zasáhl Napoleon i do církevní heraldiky /viz vyobrazení/. Upravena byla i heraldika městská, rozdělující města na tři stupně podle důležitosti. Tyto stupně až příliš

složitě vyjadřovala hlava či volná čtvrt štítu s příslušnými figurami, barva a druh koruny, přítomnost či poloha Merkurovy hole /i její barva/ a barva či ovinutí věnce stejně jako poloha vavřínových a dubových listů.

Císařský znak byl ovšem jiný a těmto pravidlům se vymykal. Tvořil jej modrý štít se zlatou orlicí hledící vlevo a držící ve spárech svazek blesků. Za štítem obtočeným kollarou Čestné legie byla dvě zkřížená zlatá žezla, zakončená vpravo stříbrnou přísahající rukou /dlaní/, vlevo figurou císaře na trůnu.

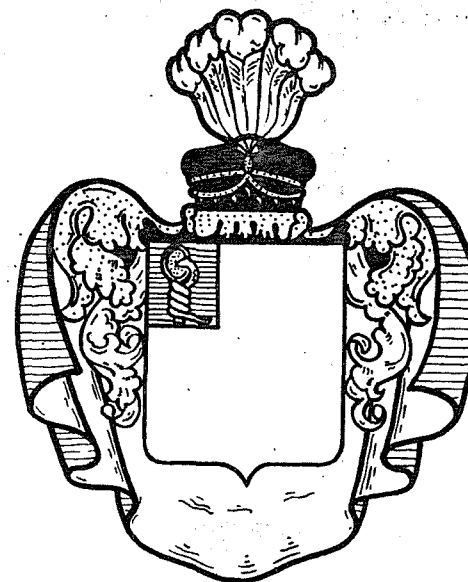

Vévoda

Celý znak spočíval na purpurovém plášti, posetém zlatými včelkami a vycházejícím z císařské koruny, podobné královské koruně a odlišné tím, že lilie byly nahrazeny orlicemi.

Převážná většina znaků neoplývala krásou; patrná je i jistá stereotypnost, vyplývající z doby plné válek. Až do omrzení se opakují ve znacích meče, šavle, granáty, kanony či připomínky lažení jako pyramidy, mosty, atd. Jako doklad uvedme dále několik znaků. Jean Lannes, vévoda z Montebello měl ve znaku červe-

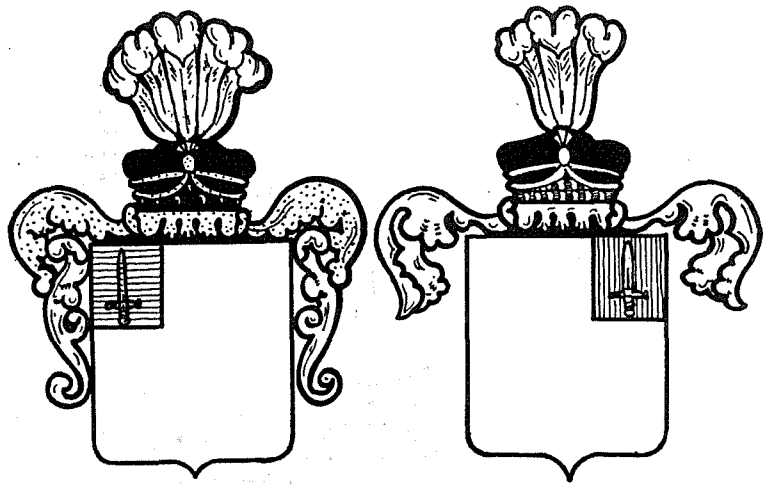
nou hlavu štítu posetou stříbrnými pětihrotými hvězdami /přísluška titulu vévody/, jako vlastní znak měl dále zlatý meč v zeleném poli. Josef Fouché, vévoda z Otranta měl v modrém poli zlatý sloup obtočený hadem téže barvy, provázený pěti /2, 2, 1/ stříbrnými hermelínovými ocásky, hlava štítu červená, posetá stříbrnými pětihrotými hvězdami. Pierre Cambronne, baron císařství měl ve štítě /s vlevo nahoru umístěnou volnou čtvrtí červené barvy se stříbrným mečem/ v modrém poli zlatého lva provázeného deseti stříbrnými granáty. Příkladů

Hrabě, který byl současně senátorem

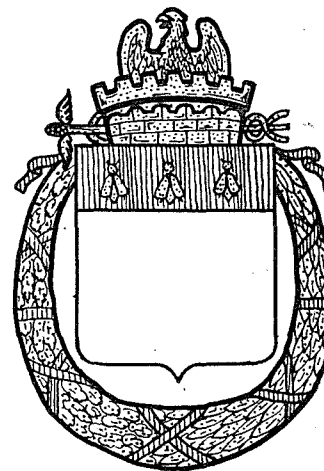
by mohlo být více a daleko složitějších, jak ukazuje vyobrazení znaku Michela Neye, prince Moskevského jako vévody Elchingenského.

U titulů od hraběte níže se hovořilo jen o hraběti /baronu, rytíři/ císařství. U vyšších titulů se přidával predikát, název území či místa, často spojeného s nějakou bitvou /např. Andreas Massena, vévoda z Rivoli/. Jednalo se téměř výhradně o území mimo Francii. Výjimku tvořil titul vévody z Valmy, udělený roku 1807 Kellermanovi.

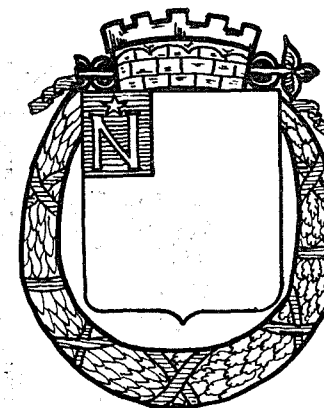

Hrabě císařství

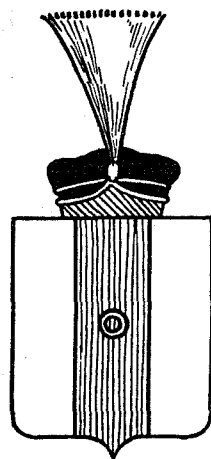
Baron císařství

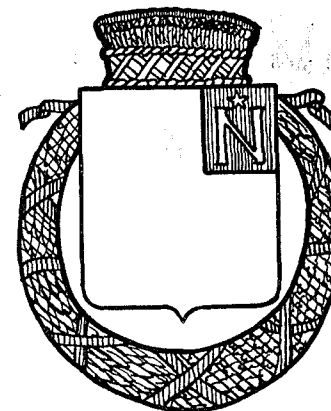
Město I. řádu

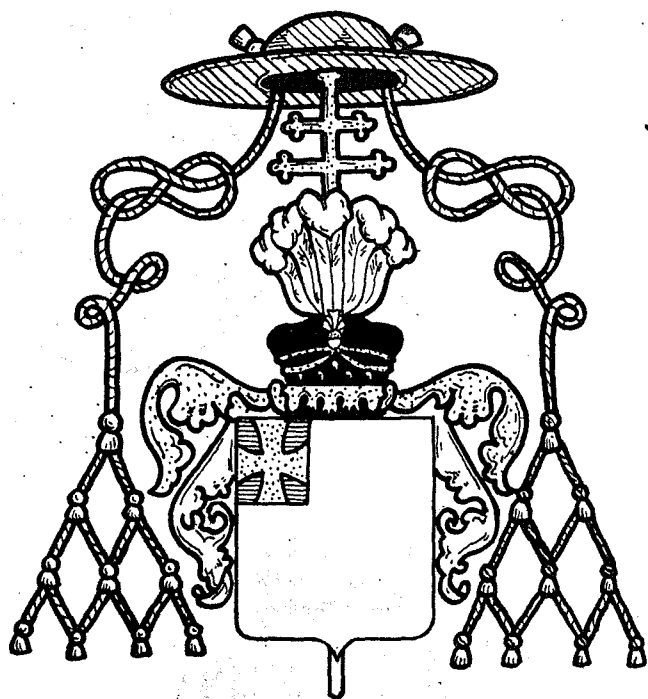
Město II. řádu

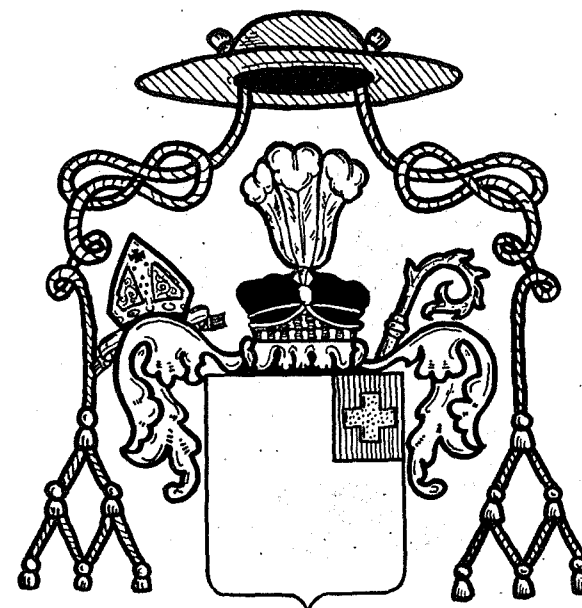
Rytíř císařství /nelegionář/

Město III. řádu

Arcibiskup, který je současně hrabětem císařství

Biskup, který je současně baronem císařství

Dle francouzských údajů povýšil Napoleon I. 1519 svých služebníků nepočítaje rytíře. I když Restaurace novou šlechtu nezrušila, systém napoleonské heraldiky s ní prakticky zanikl. Obnovil jej až "malý synovec velkého strýce" Napoleon III.

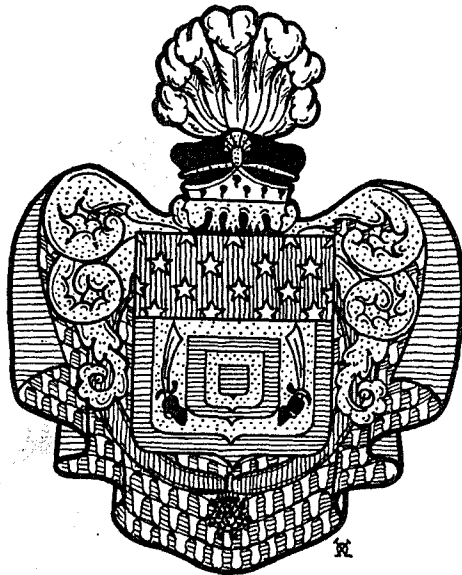
Jiří A. Kovařík

L i t e r a t u r a

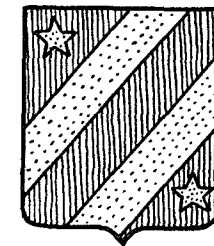
- Courcelles, M.de: Dictionnaire universel de la noblesse de France. Paris 1821.
 Siebmachers J. Grosses und allgemeines Wappenbuch..., Norimberg 1854 - 1961.
 Rietstap, J.B.: Armorial général précédé d'un dictionnaire des termes du blason. Berlin 1934.
 Ducourtial, C.: Ordres et décorations. Paris 1957. 120 s.
 Aubry, O.: Napoléon. Paris, Flammarion 1951.
 Du Puy de Clinchamps, P.: La Noblesse. Paris 1962. 126 s.
 Měříčka, V.: Orden und Auszeichnungen. Praha 1969.
 Von Volborth, C.A.: Heraldry of the World. London 1973.

Děkuji PhDr. Milanu Bubnovi a Alfredu C.Wiererovi za ochotnou pomoc.

JAK

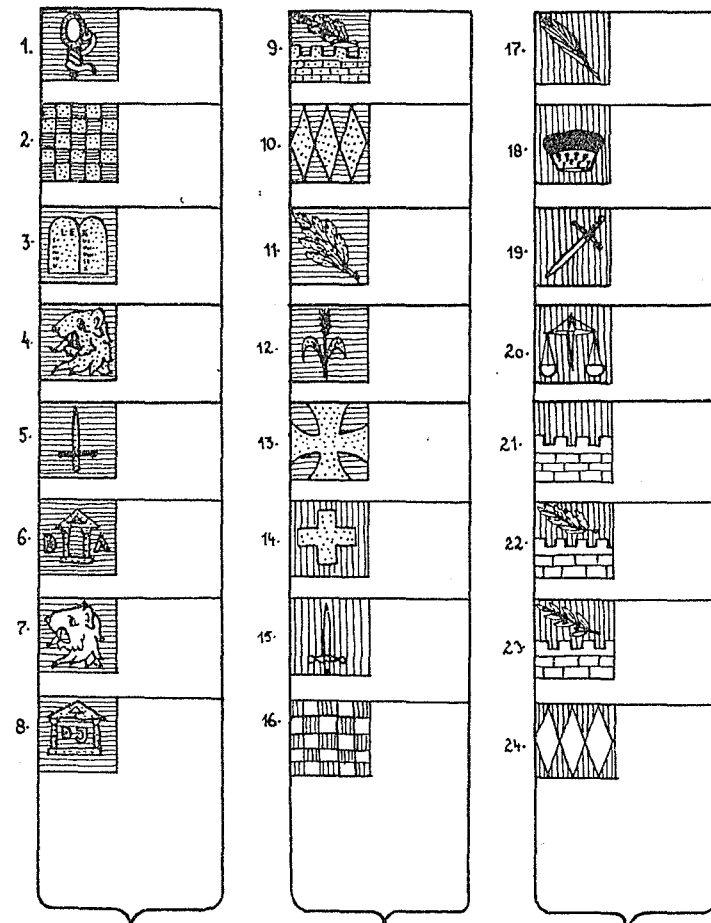
Michel Ney, vévoda Elchingenský, maršál Francie

Znak rodiny Buonaparte

System funkčních znamení hrabat a baronů císařství

- 1/ Hrabě - senátor:
v modré volné čtvrti zlatě rámované zrcadlo obtočené stříbrným hadem.
- 2/ Hrabě - státní rada /conseiller d'état/:
čtyřikrát modro zlatě šachovaná volná čtvrt.
- 3/ Hrabě - prezident zákonodárního sboru:
v modré volné čtvrti zlaté desky desatera.
- 4/ Hrabě - ministr:
v modré volné čtvrti zlatá hlava lva.
- 5/ Hrabě - voják:
v modré volné čtvrti vztyčený zlatý meč.
- 6/ Hrabě - důstojník domu JMti císaře:
v modré volné čtvrti zlatý stylizovaný antický tympanon provázený po stranách zlatými iniciálami D a A.
/táž figura stříbrná v červeném pro barony/.
- 7/ Hrabě - ministr mimo území Francie:
v modré volné čtvrti stříbrná hlava lva.
- 8/ Hrabě - důstojník domu princů:
v modré volné čtvrti zlatý stylizovaný antický tympanon s iniciálami D a J uvnitř
/táž figura stříbrná v červeném pro barony/.
- 9/ Hrabě - prefekt: v modré volné čtvrti zlatá zeď provázená nahoře zlatou ratolestí pokosem.
- 10/ Hrabě - prezident volebního okresu:
v modré volné čtvrti tři zlaté postavené a vzájemně se dotýkající routy.
- 11/ Hrabě - člen volebního okresu:
v modré volné čtvrti pokosem zlatá ratolest
/táž figura stříbrná v červeném pro barony/.
- 12/ Hrabě - statkář, vlastník:
v modré volné čtvrti zlatý obilní klas se dvěma zlatými listy
/táž figura stříbrná v červeném pro barony/.
- 13/ Hrabě - arcibiskup:
v modré volné čtvrti zlatý tlapatý kříž.
- 14/ Baron - biskup:
v červené volné čtvrti zlatý řecký /volný/ kříž.
- 15/ Baron - voják:
v červené volné čtvrti stříbrný vztyčený meč.
- 16/ Baron - člen státní rady:
čtyřikrát červeno stříbrně šachovaná volná čtvrt.

- 17/ Baron - vědec, učenec:
v červené volné čtvrti pokosem stříbrné brko.
- 18/ Baron - prezident a generální prokurátor císařského dvora:
v červené volné čtvrti černý soudcovský biret hermelínem podšitý.

- 19/ Baron - zdravotní důstojník u vojska:
v červené volné čtvrti pošikem dolů obrácený stříbrný meč.
- 20/ Baron - prezident a generální prokurátor kasačního dvora:
v červené volné čtvrti stříbrné váhy.
- 21/ Baron - starosta:
v červené volné čtvrti stříbrná zeď
/táž figura zlatá v modrém pro hrabata/.
- 22/ Baron - prefekt:
v červené volné čtvrti stříbrná zeď provázená nahoře stříbrnou ratolestí pokosem.
- 23/ Baron - podprefekt:
v červené volné čtvrti stříbrná zeď provázená nahoře stříbrnou vavřínovou ratolestí pokosem.
- 24/ Baron - prezident volebního okresu:
v červené volné čtvrti tři stříbrné postavené a navzájem se dotýkající routy.

Zlaté rouno v Čechách

Řád Zlatého rouna patří k nejstarším dosud udělovaným řádům na světě. Byl, jak známo, založen Filipem Dobrým, vévodou burgundským dne 10. ledna 1429 v Bruggách a má zajímavé a pestré dějiny. Po smrti vévody Karla Smělého, syna zakladatelova /zemř. 6. ledna 1477 u Nancy/, přechází řád ve smyslu statutů snatkem jeho dcery Marie, dědičky Brugundska, do rukou habsburské dynastie. Kritická doba řádu začíná 1. listopadu 1700, kdy smrtí Karla II. vymírá španělská větev Habsburků a oba kandidáti na španělský trůn, arcivévoda Karel Habsburský, pozdější císař Karel VI., a Bourbon Filip vévoda z Anjou, vnuk Ludvíka XIV., se považují za právoplatné dědice Zlatého rouna. A tak začíná rozštěpení na dva řády, rakouský a španělský, které přes řadu bezvýsledných jednání trvá dodnes.

V tomto článku nás zajímá doba před rozdělením řádu, hlavně doba španělských králů Filipa II. a Filipa III., kteří jako řádoví suveréni Zlaté rouno udělovali. K největšímu rozkvětu řádu dochází za vlády Karla V. a Filipa II. v souvislosti s rozšířením habsburské říše, v níž "slunce nezapadalo". Dosud byli členy řádu téměř výhradně Burgundané a Nizozemci, nyní k nim přistupují i Němci, Rakušané a první Češi.

Nepočítáme-li Ludvíka Jagellonského, českého krále a rytíře Zlatého rouna od roku 1516, je prvním Čechem v řádě řádových rytířů Vratislav z Pernštejna /1530 - 1582/, který byl přijat do řádu Filipem II. v roce 1555 jako 229. rytíř řádu. Byl to bohatý moravský velmož, který měl příležitost v diplomatických službách procestovat celou Evropu hlavně ve službách císaře Maxmiliána II. Tak byl roku 1548 ve Španělsku, 1552 v Římě, 1554 opět ve Španělsku, v Nizozemí a v Anglii, kde se zúčastnil svatby Filipa II. s královnou Marií. V roce 1560 byl ve Španělsku jako zástupce Maxmiliánův na svatbě Filipa II. s Alžbětou z Valois a při cestě Francií byl v Blois představen králi Františkovi II. Roku 1568 cestoval do Mnichova, 1575 vedl jednání o obsazení polského trůnu. Byl velmi oblíben u Filipa II. jako nejlepší prostředník mezi katolíky a protestanty v Čechách. Jeho manželka Marie Manrique de Lara, Španělka z družiny císařovny Marie, choti Maxmiliána II., o-

vlivnili přestup Vratislava z Pernštejna od utrakvismu ke katolictví. Ona také přivezla ze Španělska slavnou sošku Pražského Jezulátka. Pernštejn byl od roku 1566 až do smrti nejvyšším kancléřem Království českého. Jeho dcera Polyxena se provdala za dva rytíře řádu Zlatého rouna, Viléma z Rožberka a Zdenka Vojtěcha z Lobkowicz a o ní bude ještě řeč.

Dalším v řadě českých členů řádu je jako 243. rytíř Jáchym z Hradce /zemř. 1565/, jenž byl jmenován Filipem II. roku 1561. Byl mocným pánem v jižních Čechách, nejvyšším kancléřem Království českého od roku 1554 do roku 1565 a věrným přívržencem krále.

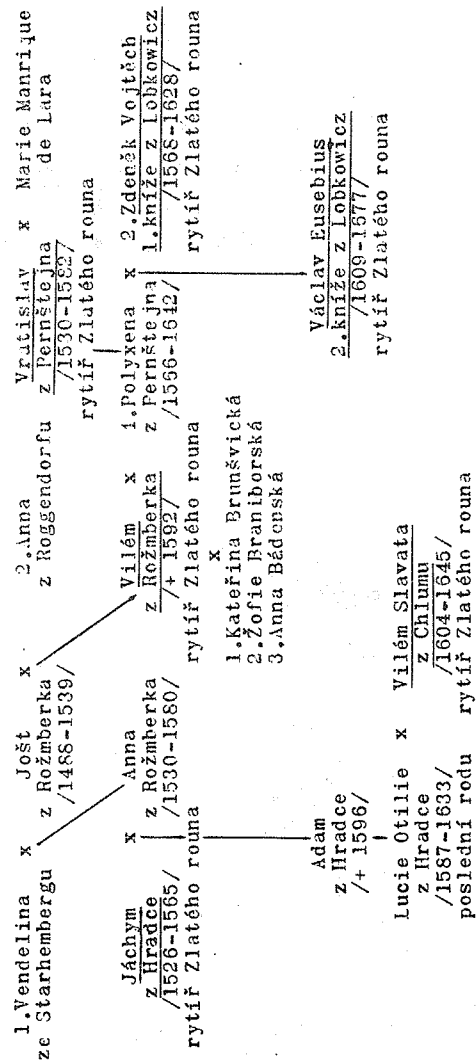
V roce 1585 byl přijat do řádu rovněž Filipem II. jako 256. rytíř Vilém z Rožberka /zemř. 1592/. Také on byl bohatým velmožem v jižních Čechách a nástupcem Pernštejnovým jako vůdce katolické strany. Byl diplomaticky činný jako vyslanec katolické ligy. Roku 1575 vyjednával v Polsku o obsazení polského trůnu a snažil se přitom tajně o získání polské koruny pro sebe, neboť jeho první žena Kateřina Brunšvická byla vnučkou polského krále Zikmunda I. Byl znám svou snášenlivostí vůči straně podobojí. Od roku 1570 do své smrti byl nejvyšším purkrabím českým. O jeho manželce Polyxeně bude řeč dále.

Roku 1620 za velmistrovství Filipa III. se stává 345. rytířem Zlatého rouna Zdeněk Vojtěch z Lobkowicz. V letech 1589 - 1598 byl opakovaně na diplomatických cestách ve Španělsku, od roku 1599 do roku 1628 byl nejvyšším kancléřem Království českého. Byl cílevědomým podporovatelem císařské politiky svých předchůdců Pernštejna a Rožberka v těžkých dobách náboženských bojů před bitvou bělohorskou i za protireformace. V roce 1624 byl povýšen do dědičného stavu říšských knížat. V jeho činnosti mu účinně pomáhala jeho žena Polyxena z Pernštejna, ovdovělá z Rožberka, která jako dcera rytíře řádu Zlatého rouna a manželka dvou rytířů stojí ve středu připojené rodopisné tabulky. Byla energická, inteligentní a svému muži společenskou, politickou i hospodářskou oporou. Její dům na Hradčanech byl skutečným střediskem společenských i politických setkání. Jako vdova vzorně spravovala rozsáhlý majetek svého jediného syna Václava Eusebia, pozdějšího 2. knížete z Lobkowicz, který se za Leopolda I. stal jeho prvním ministrem a roku 1644 408. rytířem Zlatého rouna.

Dalším v řadě českých rytířů je od roku 1628 proslulý vévoda Frýdlantský jako 372. rytíř řádu. Jeho život je dostatečně popsán, stačí proto zdůraznit, že byl ryze českého původu.

Zdrželi jsme se u prvních Čechů, kteří byli přijati do řádu Zlatého rouna, neboť to byli mužové ve své době vynikající, a své členství v řádu si zasloužili celoživotní činností politickou či vojenskou.

Rody pánů z Pernštejna, z Hradce a z Rožberka brzy potom vymřely a na jejich místa v politickém životě země vstupují Sternbergové, Kolowratové, Schwarzenbergové, Kinští, Czerní-

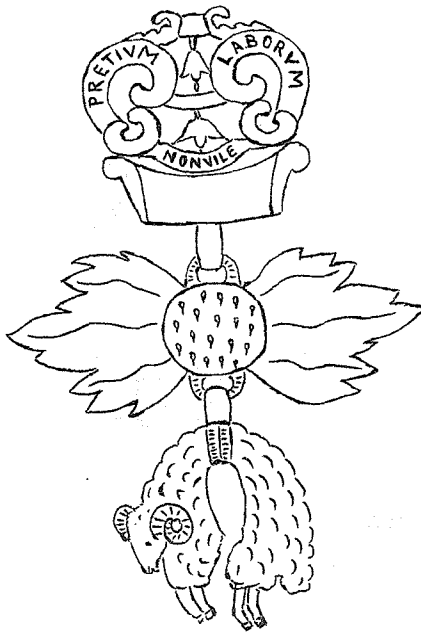
Vzájemná příbuznost jmenovaných rytířů Zlatého rouna

nové, a jiní, které pak, spolu s potomky uvedeného Zdeňka Vojtěcha z Lobkowicz, opakovaně nalézáme v seznamu rytířů řádu.

Řád Zlatého rouna byl udělován vždy vzácně. Celkem bylo uděleno dodnes 1284 řádů /ve Španělsku po rozdělení řádu asi 570/.

Jeho dějiny mají mnoho společného s českými zeměmi osobami řádových suverénů i řadou rytířů, kteří byli českého původu nebo aspoň v Čechách žili, i množstvím uměleckých památek, známých portrétů řádových rytířů v galeriích a rodových znacích na zámcích a palácích, ozdobených řádovým řetězem.

MUDr. František Lobkowicz

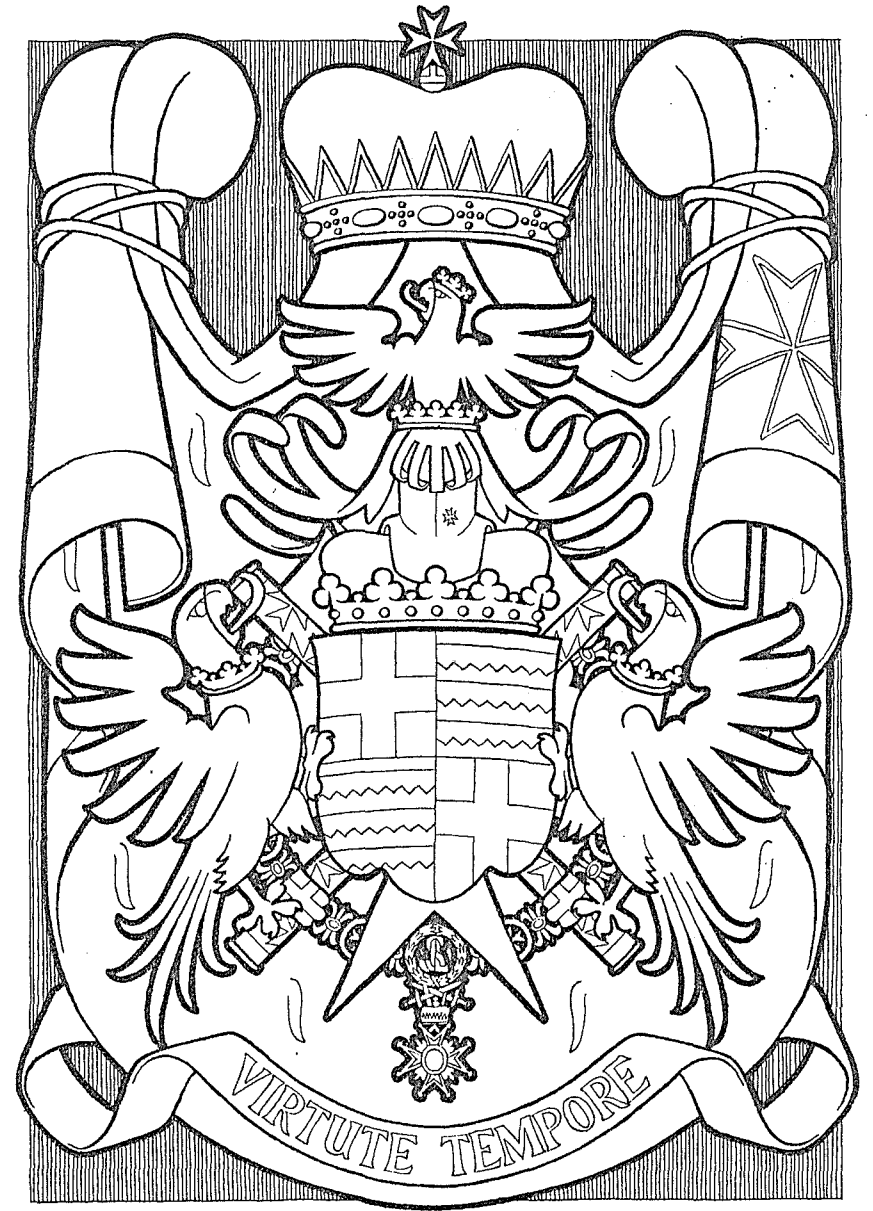
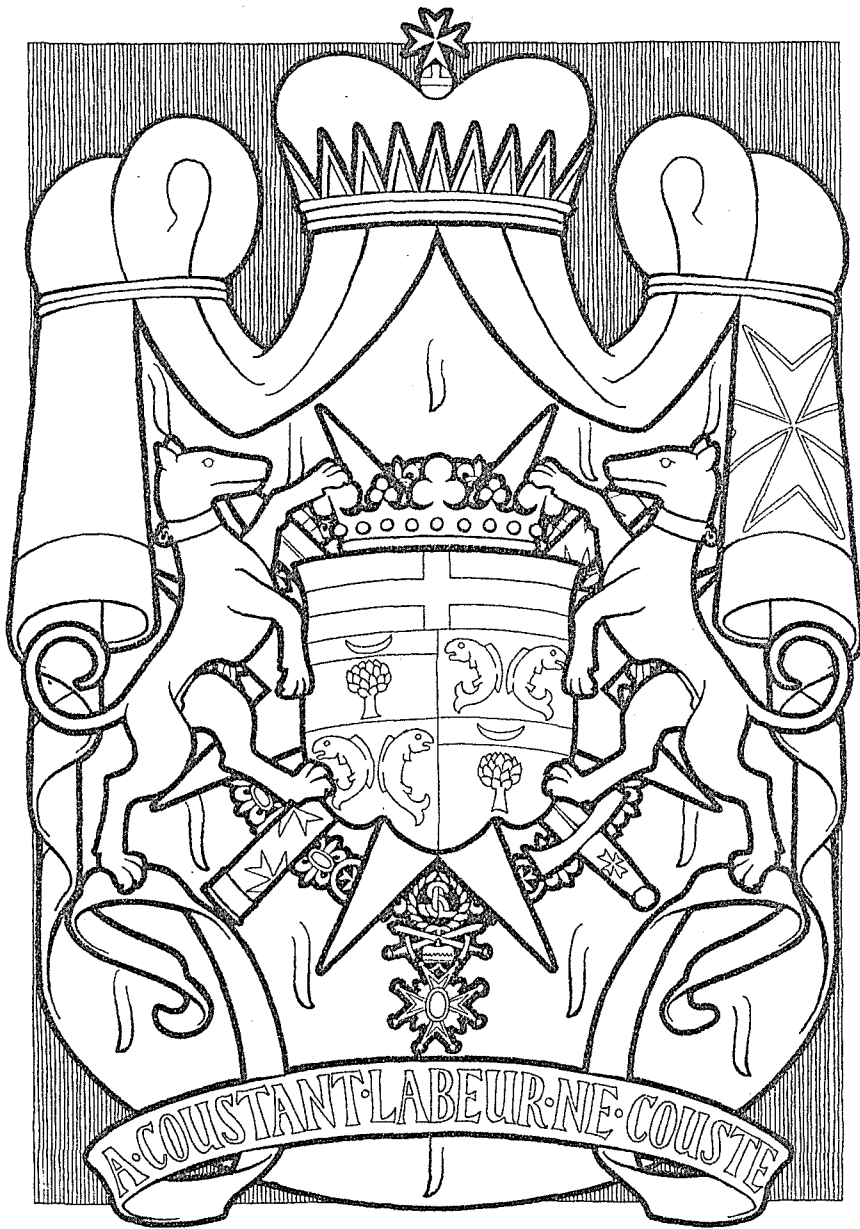

Nová úprava řádových stupňů a dekorací rytířského řádu svatého Lazara

Jsou-li zákony států výrazem mravních, společenských a hospodářských názorů i potřeb své doby, pak tomu není jinak ani u stanov a pravidel, jimiž se řídí nižší organické jednotky, mající charakter právnických osob. Má-li takováto právní osoba překonávat ve své existenci dlouhé historické údobí, pak musí své stanovy a pravidla přizpůsobit novým požadavkům, zachovávajíc přitom přitažlivost své tradice a aniž by nějak opouštěla své historické poslání.

Vývoj rytířského a hospitálního řádu sv. Lazara Jeruzalémského je toho klasickým příkladem. Původní pravidla řádová jsou spíše známa z jednotlivých aktů velmistřů a z různých listin a dočkala se první redakce teprve roku 1314 Siegfriedem de Flatte, komturem komendy ve švýcarském Seedorfu. Velmistr Salviati na generální kapitule v Boigny roku 1578 se rozhodl provést novou redakci a kodifikaci pravidel a zvyklostí, k jejichž zveřejnění došlo až roku 1681. Mezitím byla provedena nová redakce za velmistra Nestanga roku 1649. Tyto statutární základy byly postupně doplňovány za dalších velmistřů do roku 1814 a ve svém souhrnu tvořily řádovou chartu platnou až do 20. století.

Nesmíme však zapomínat, že do dlouhé historie řádu rušivě zasáhly, ba téměř ohrozily další jeho existenci některé události, z nichž první ranou bylo oddělení větve v Kapui od ústředí v Boigny roku 1517 a zřízení řádu sv. Mořice a Lazara pod magisteriem vévodů savojských roku 1572. Neméně závažný důsledek ediktu Jindřicha IV. roku 1608 přinesl spojení řádu sv. Lazara s nově zřízeným řádem Naší Paní Karmelské. I když řád sv. Lazara při tomto spojení za-

choval si svou paralelní existenci, přece tato skutečnost měla nesporný odraz na dosavadní řádová pravidla i druhy řádových stupňů a změnu dekorací. Konečně bulla Militarium Ordinum z 10. prosince 1772 učinila z řádu dosud církevního a kaponického řád výhradně laický a tak připravila cestu k širokému ekumenismu, jehož jsme nyní svědky. Po původním přijímání pouze katolíků západního a po roce 1657 i východního ritu dochází za francouzské revoluce v emigraci k přijímání pravoslavných i protestantů.

V této stati přihlížíme k řádu v jeho moderním pojetí dvacátým stoletím, řádu již zcela nezávislého na papežském stolci a přístupného jak katolíkům, tak pravoslavným, anglikánům, protestantům i příslušníkům východních autokefálních církví, jak to formuluje statut z roku 1933, upravený roku 1946, a zejména pak statut, pravidla a zvyklosti z roku 1968. Toto ekumenické hledisko s prudkým vzestupem charitativní činnosti řádu ve světovém měřítku ovlivnilo i novou úpravu řádových stupňů a dekorací a dalo vznik i novým kategoriím spjatým s řádem aspoň po stránce společného díla.

Dnes tvoří řád sv. Lazara členové řádu a členové k řádu přidružení.

A/ Členové řádu

Členy řádu lze zařadit do tří skupin: laické členy řádu, církevní členy řádu a řádové dámy. Předpokladem přijetí je věrnost řádu a u katolíků latinského i východního ritu slib sloužit své víře a u křesťanů vyznávajících totéž kredo slib, že budou pracovat na sjednocení křesťanstva. Uchazeč musí prokázat, že pochází z manželství kanonicky platného a že vede život slučitelný s rytířskou hodností.

Laičtí členové řádu

Laičtí členové řádu vykazují tři stupně:

rytíře,

rytíře komtury

a rytíře velkokřížníky.

V každém z těchto stupňů se mohou vyskytovat rytíři čekatelé /les Chevaliers de Minorité/ tj. ti, jichž věk 18 - 25 roků nedovoluje přijetí za plnoprávné členy řádu. Tato instituce se vyvinula po roku 1624 z hodnosti šlechtických řádových pážat.

Uvedené tři stupně udělují se podle vyznání a původu takto:

- po právu /Chevalier de Justice/ tomu, kdo je vyznání katolického obojího ritu a prokáže šlechtický původ,
- ze zbožnosti /Chevalier de Dévotion/ tomu, kdo je katolického vyznání, ale není šlechtického původu,
- čestný /Chevalier d'honneur/ tomu, kdo vyznává křesťanské náboženství, jehož kredo je totožné s katolickým a prokáže šlechtický původ,
- z milosti /Chevalier de Grace/ tomu, kdo je křesťanské víry s kredem totožným jako u katolíků a nepodá průkaz

šlechtictví.

Tatáž zásada platí i pro rytíře čekatele a řádové dámy a mutatis mutandis i pro církevní členy řádu.

Církevní členové řádu

U církevních členů řádu rozeznáváme hodnostní stupně podle toho, zda jejich nositelé jsou vyznání katolického obojího ritu nebo jiného křesťanského vyznání, které však užívá téhož kredo jako církev římská.

a/ Duchovní příslušníci církve katolické latinského i východního ritu:

Kaplan řádu /Chaplain de l'Ordre/ - tento stupeň je vyhrazen katolickému duchovenstvu obou ritů a odpovídá stupni rytíře ze zbožnosti nebo po průkazu šlechtictví rytíři po právu.

Církevní komandér /Commandeur ecclesiastique/ - tento stupeň se zpravidla udílí čestným kaplanům s hodností prelátskou, opatům a představeným církevních řádů s opatským svěcením.

Církevní velkokřížník /Grand Croix Ecclesiastique/ - tento stupeň mohou zpravidla obdržet biskupové a arcibiskupové sídelní i titulární, generální představení církevních řádů, kardinálové a patriarchové.

b/ Duchovní nekatolických církví majících totéž kredo jako církev římská:

Kaplan balivátu /Chaplain de Bailliage/ - uvedený stupeň odpovídá stupni rytíře z milosti případně po předložení průkazu šlechtictví čestnému rytíři.

Kaplan komandér balivátu /Chaplain Commandeur de Bailliage/ - udělený stupeň je roven čestnému rytíři komturovi po průkazu šlechtictví či rytíři komturovi z milosti bez tohoto průkazu. Udílí se zpravidla duchovním s biskupským svěcením nebo s hodností prelátskou zejména archimandritům nebo arcikněžím s právem mitry ve východních církvích a doyenům v církvi anglikánské.

Kaplan velkokřížník čestný, z milosti nebo po zásluze - /Chaplain Grand Croix d'Honneur, de Grace nebo de Mérite/ - tento nejvyšší stupeň je vyhrazen obvykle metropolitům východních církví a arcibiskupovi církve anglikánské.

Řádové dámy

Řádové dámy podle výše uvedené zásady mohou býti:

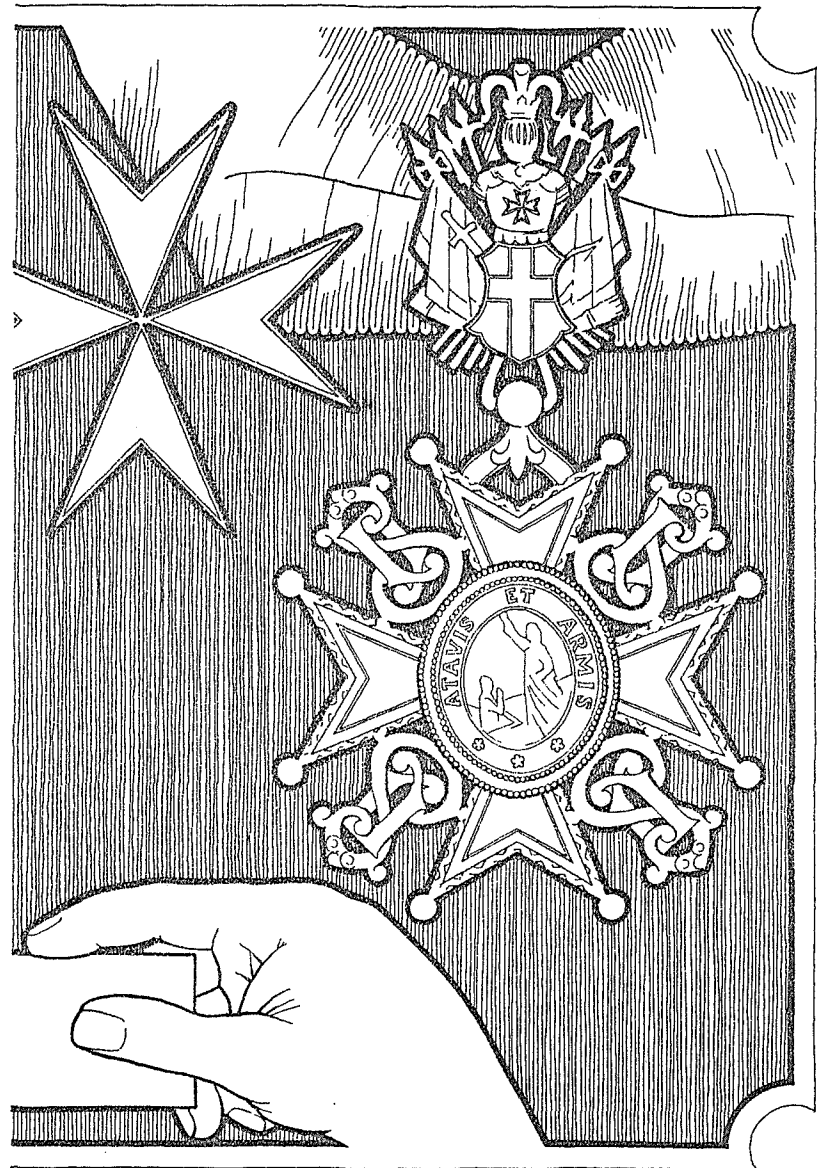
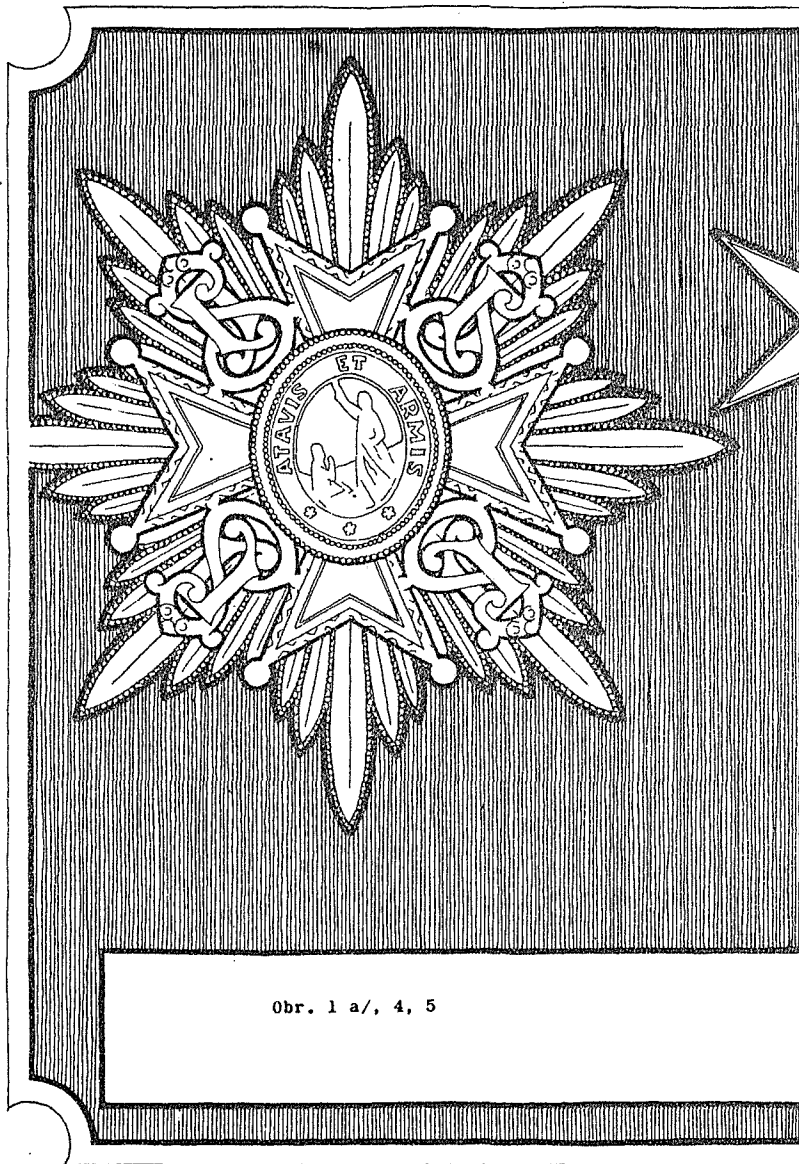
dámy po právu /Dames de Justice/,

dámy ze zbožnosti /Dames de Dévotion/,

dámy čestné /Dames d'Honneur/,

dámy z milosti /Dames de Grace/.

Ačkoli jsou členy řádu, nemohou být členy generální kapituly, nejvyšší rady nebo velkého magisteria, ale mohou obdržet stupeň velkokříže.

Dekorace členů řádu sv. Lazara
 Dekoraci členů řádu tvoří zásadně podle uděleného stupně tři složky:

Řádový kříž,
 Řádová hvězda,
 Šlechtický kříž.

Řádový kříž je osmihrotý, oboustranně zeleně smaltovaný s úzkým bílým lemem. Hroty kříže jsou ukončeny zlacenými kuličkami. Uprostřed kříže je zlacený, světlezeleným smaltem lemovaný medailon, mající na aversu postavu Kristovu, který kříží sv. Lazara, a na zelené obrubě řádové heslo "Atavis et armis", a na reversu v obdobném medailonu postavu Matky Boží s Dítětem a na obrubě nápis "Militaris Hospitalis Ordo Sti Lazari in Jerusalem" s výplní pěti zlatých hvězd. Mezi rameny kříže jsou umístěny zlacené iniciály SLJ.

Podobně jako oficiální systematické prameny organizační vykazují některé nejasnosti a nejednotnosti, tak i dekorace řádového kříže má velkou variabilitu podle své provenience. Existuje pět známých variant: dvě španělské, francouzská, anglická a česká.

Španělské varianty (obr. 1 a/ a b/) mají středový medailon ovalný a lemovaný dvojitým zlaceným perlovcem na vnější straně smaltovaného lemu. Okraje kříže jsou vroubeny masivním zlaceným lemem. Navzájem se liší jen úpravou iniciál mezi rameny.

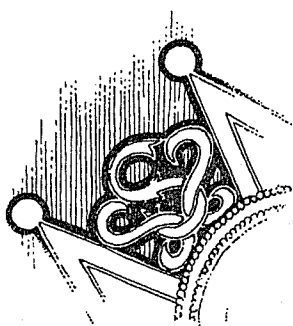
Francouzská varianta (obr. 1c/) je střízlivější a lem medailonu i kříže je užit jen v míře technicky nutně. Stylisace iniciál je odlišná od španělských typů.

Anglická varianta je totožná s francouzskou, liší se pouze způsobem závěsu tak, že insignie je na nákrční stuhu přichycena karabinkou.

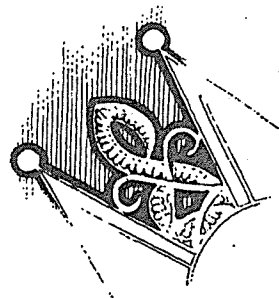
Česká varianta (obr. 1d/ a e/), zhotovená podle návrhu Břetislava Štorma užívá medailonu kruhového a iniciály SLJ jsou složeny do tvaru lípových listů.

Scéna vzkříšení sv. Lazara je na aversu kříže na prvních čtyřech variantách celkem shodná /obě španělské mají bíle smaltované pozadí/. Na české variantě je na zlaceném pozadí v témže kruhovém medailonu odlišná kompozice, kde postava Kristova je heraldicky vpravo a sv. Lazar vychází ze skalního hrobu na levé straně. Na reversu kříže je na zlaceném pozadí Madona s Dítětem rovněž umístěna v kruhovém medailonu.

Závěs kříže se liší podle kategorie a uděleného stupně. Laičtí členové mají kříž zavěšen na zlacené válečné trofeji: nad bíle smaltovaným štítem se zeleně smaltovaným heraldickým křížem nese zlacený pančič s osmihrotým zeleným křížkem na

Obr. 1 b/

Obr. 1 c/

prsou korunovanou turnajskou přílbu s třemi pštrosími péry. Za trofeji jsou postrkány praporce, kopí, meč a luk. Rovněž tak, jak jsou variabilní kříže, i trofeje se poněkud liší. Také barva stuh není vždy taž, neboť stuha u dekorací českých a španělských je tmavší než u výrobků francouzských a anglických.

Rytíři a rytíři komtuři po právu, ze zbožnosti, čestní i z milosti nosí kříž zavěšený na lesklé /moiré/ zelené stuze kolem krku.

U velkokřížníků všech uvedených kategorií je kříž zavěšen na velké stuze /kordonu/ leskle zelené /moiré/, položené jako šerpa od pravého ramene k levé kyčli.

Řádový kříž nosí též rytíři čekatelé, ovšem nikoli kolem krku, nýbrž na lesklé stuze, ozdobené rosetou a zavěšené na levé straně prsou.

Kaplani řádu, církevní komandéři i církevní velkokřížníci (2 a/) a jim na roven postavené stupně duchovních nekatoличkých církví s tímž kredem jako církev římská nosí kříž téhož typu a týmž způsobem jako u laických rytířských stupňů, pouze s tím rozdílem, že tento není zavěšen na trofeji, nýbrž na vavřínovém věnci pozlaceném s vpletenými iniciálami SLJ uprostřed. U některých francouzských výrobků je tento věnec tvořen vpravo větévkou vavřínovou (2 b/) a vlevo dubovou. Velkokřížníci mají velkou stuhu položenou kolem šíje na prsa.

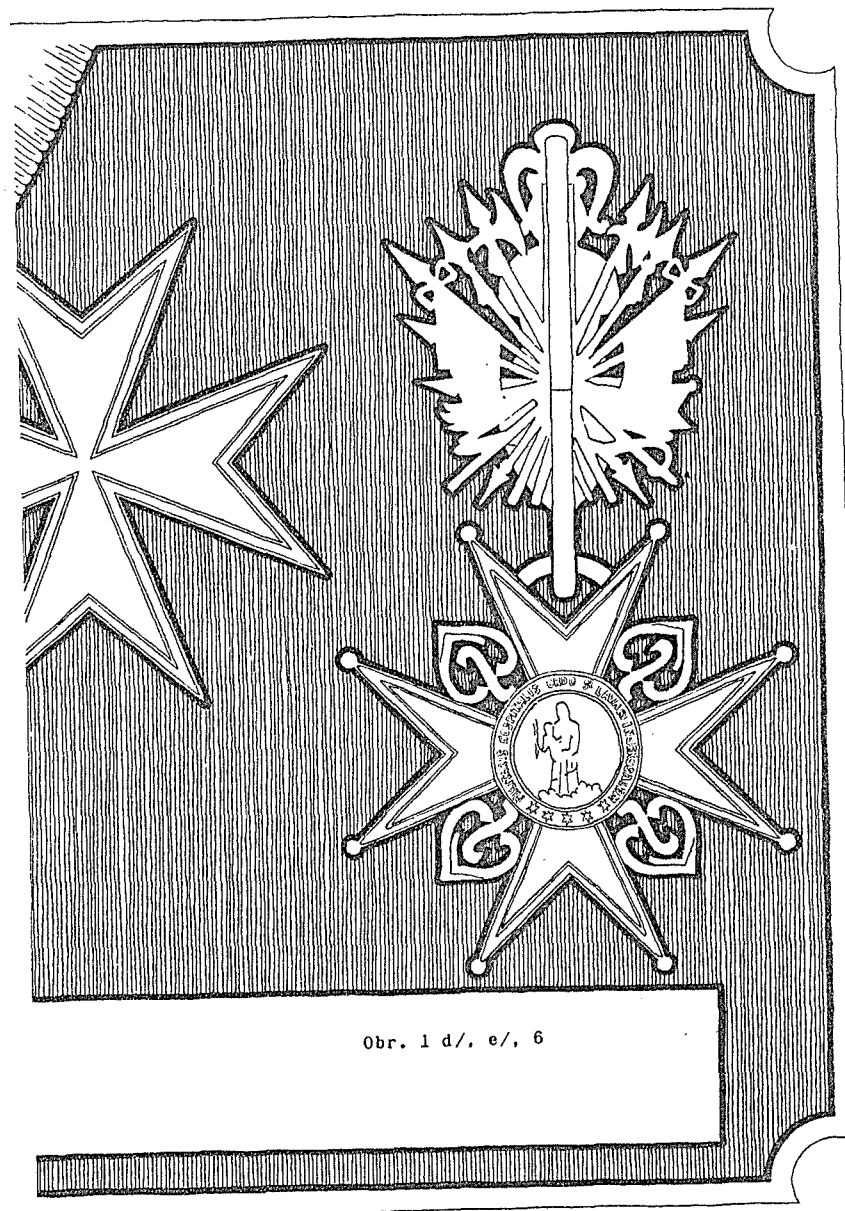
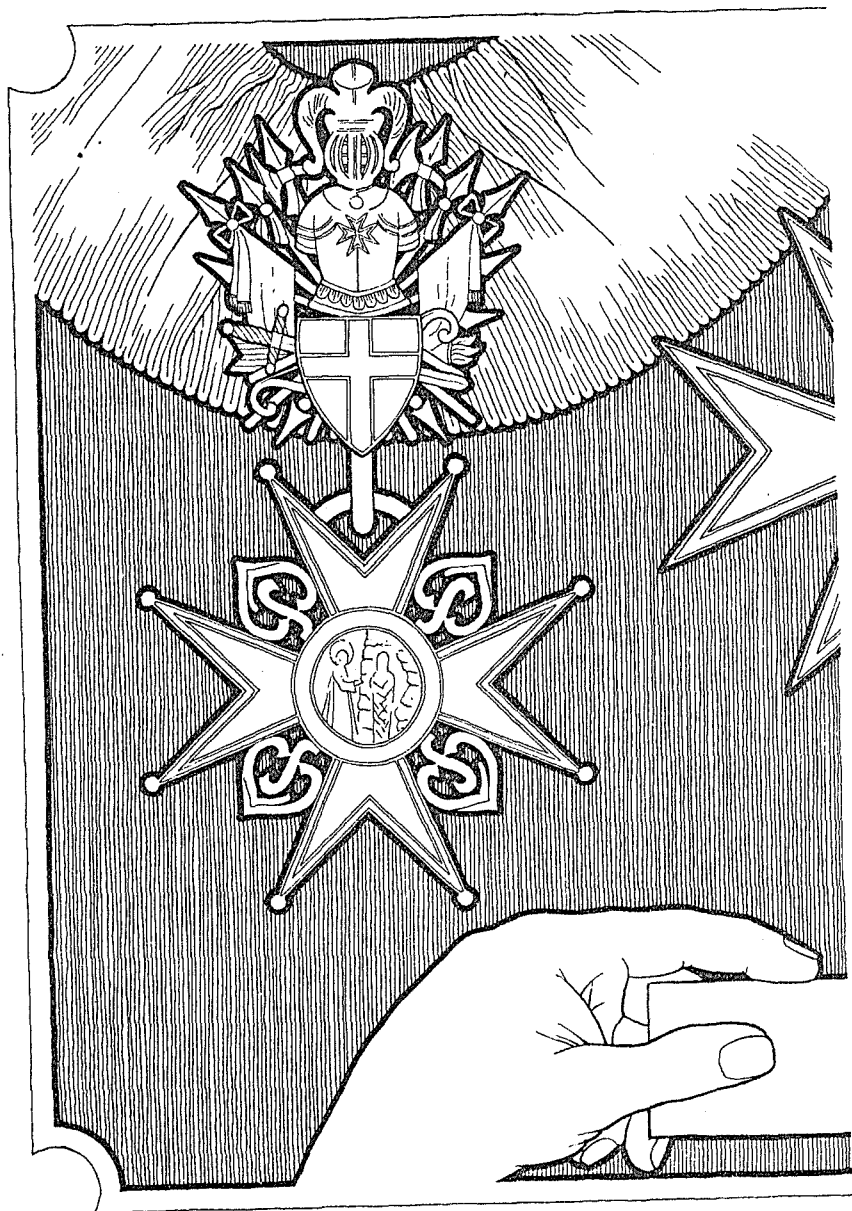
Dámy řádové jakékoli kategorie (obr. 3/) nosí řádový kříž ve zmenšené formě a téhož typu jako členové církevní tj. bez trofeje, zavěšený na pozlaceném vavřínovém věnci s pozlacenými iniciálami SLJ uprostřed. Tuto dekoraci nosí dámy zavěšenu na zelené stužce na levé straně hrudi.

Řádová hvězda je paprskovitá (obr. 4) s osmi hroty a uprostřed nese avers řádového kříže s iniciálami mezi rameny, ale bez trofeje nebo vavřínového věnce. Paprsky hvězdy jsou zlaté.

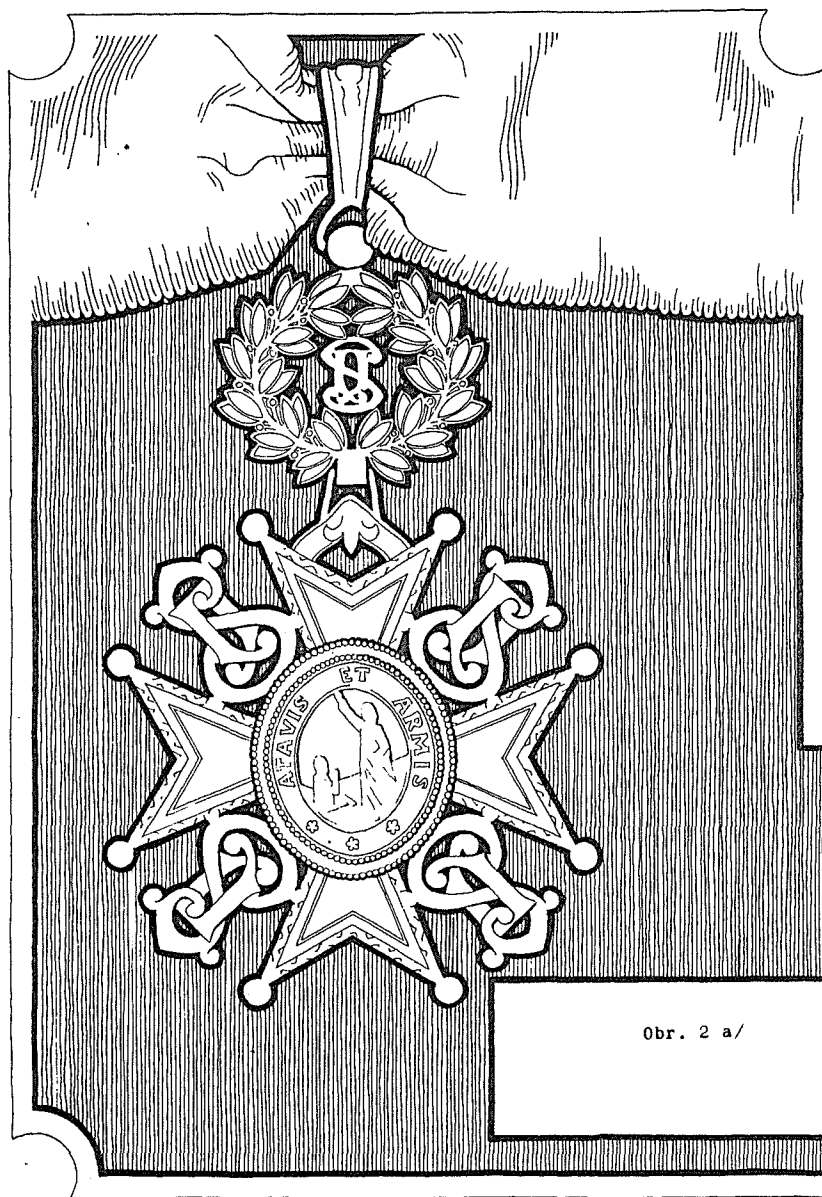
Řádovou hvězdu nosí rytíři, rytíři komtuři, rytíři velkokřížníci, církevní členové všech stupňů /pouze u kaplanů latinského ritu může hvězdu nahradit kříž vyšíтый na kápi/ a řádové dámy.

Řádová hvězda se zásadně nosí na pravé straně, pouze rytíři velkokřížníci, církevní velkokřížníci a kaplani velkokřížníci ji nosí na levé straně. Řádovou hvězdu nenosí rytíři čekatelé.

Řádové hvězdy se navzájem liší podle místa výroby. Šlechtický kříž /kříž po právu, obr. 5/ je prostý osmihrotý zeleně smaltovaný kříž kovový nebo i vyšíтый. Nemá medailon ani iniciály mezi rameny a nosí se vždy na levé straně prsou.

Obr. 1 d/, e/, 6

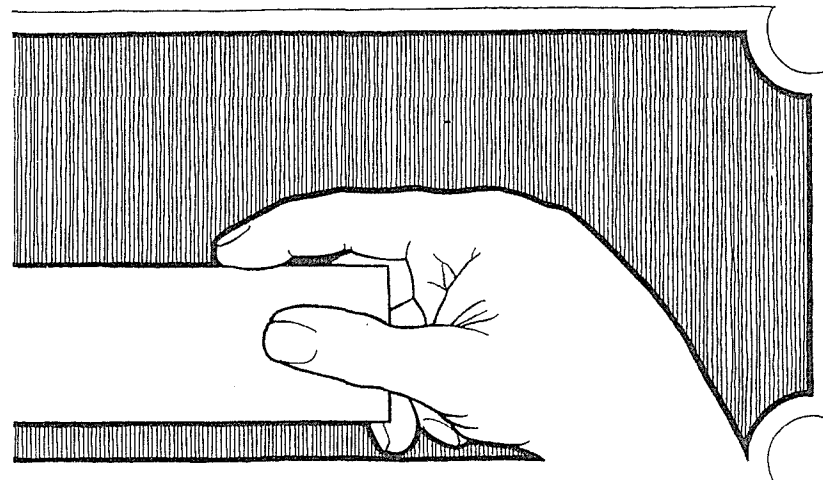

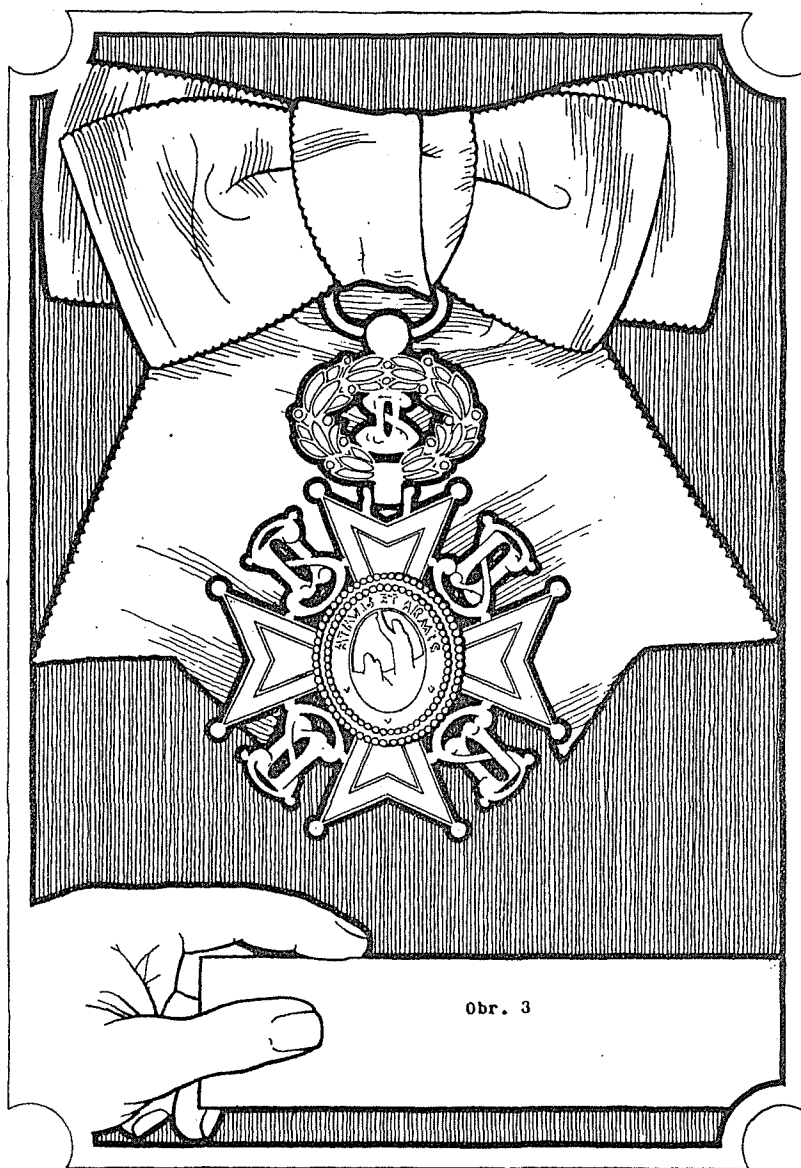
Obr. 2 a/

Tento kříž náleží všem členům řádu laickým, církevním, dámám i rytířům čekatelům, prokáží-li šlechtický původ dokladem o 4 šlechtických stupních ze strany otce nebo vykáží-li se celkem 4 šlechtickými předky ze strany otce a matčiny. Posuzování se děje heraldem příslušné řádové organizace /velkopřevorství, balivátu, delegace/ podle pravidel příslušné země.

Dřívější osmihrotý zeleně smaltovaný kříž s bílým lemem (obr. 6), který nosili členové nešlechtici, je nyní nahrazen řádovou hvězdou, kdežto šlechtický kříž si ponechal i po nové úpravě svou původní funkci.

B/ Přidružení členové řádu /Les membres affiliés/
 Prudký vývoj charitativního díla si v poslední době nutně vyžádal širší základnu spolupracovníků a proto nový statut z roku 1968 provádí proti statutu z roku 1933/1946 rozsáhlou úpravu kategorie členů přidružených k řádu. Dřívější stav znal pouze stupeň donátů a důstojníků, který se vyvinul z funkce sloužících ve zbraní /panošů/.
 Předpokladem přijetí za přidruženého člena řádu je sice příslušnost k církvím, která je požadována při přijetí za člena řádu, avšak uchazeč není vázán povinnostmi členů a může se pouze omezit na spojení s řádem ve směru obrany rytířských tradic a ve snaze o jednotu křesťanstva a charity nebo je-li příslušníkem křesťanské církve s odlišným křesťanstvem než užívá církev katolická, ve spojení s řádem a ve spolupráci na jeho díle. Je-li přidruženým členem, kdo není křesťanského vyznání, pak se tak děje jen zcela výjimečně; nemůže však užívat rytířského titulu.
 Přidružení členové se dělí do pěti stupňů:
 nositel záslužného kříže /Croix de Mérite/,
 důstojník za zásluhy /Officier de Mérite/,
 komandér za zásluhy /Commandeur de Mérite/.

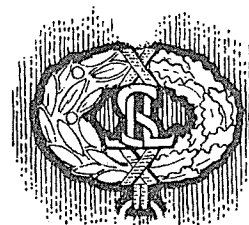

Obr. 3

(Tyto tři stupně nahrazují dřívější stupeň donátů /Les Freres d'Armes/ respektive důstojníků.)
 rytíř komandér za zásluhy /Chevalier Commandeur de Mérite/,
 rytíř velkokřížník za zásluhy /Chevalier Grand Croix de Mérite/.

Prokáže-li přidružený člen šlechtický původ, má nárok, aby u svého stupně připojoval slovo "urozený", např. "urozený komandér za zásluhy" apod. Věková hranice k přijetí přidruženého člena je 18 let, u stupně komandéra za zásluhy a u vyšších stupňů je hranicí 25 let. Ženy přidružené k řádu mohou rovněž obdržet některý z uvedených pěti stupňů.

Obr. 2 b/

Dekorace přidružených členů řádu sv. Lazara
 Dekoraci přidružených členů tvoří podle udělených stupňů:

Řádový kříž,
 Řádová hvězda,
 Záslužný kříž,
 Šlechtický kříž.

Řádový kříž přidružených členů se liší od řádového kříže členů řádu pouze tím, že výplň iniciál mezi rameny kříže chybí. Takto modifikovaný řádový kříž nosí:

Rytíři komandéři za zásluhy na lesklé /moiré/ zelené stuze kolem krku.

Rytíři velkokřížníci za zásluhy zavěšený na velké stuze /kordonu/, jako je tomu u rytířů velkokřížníků.

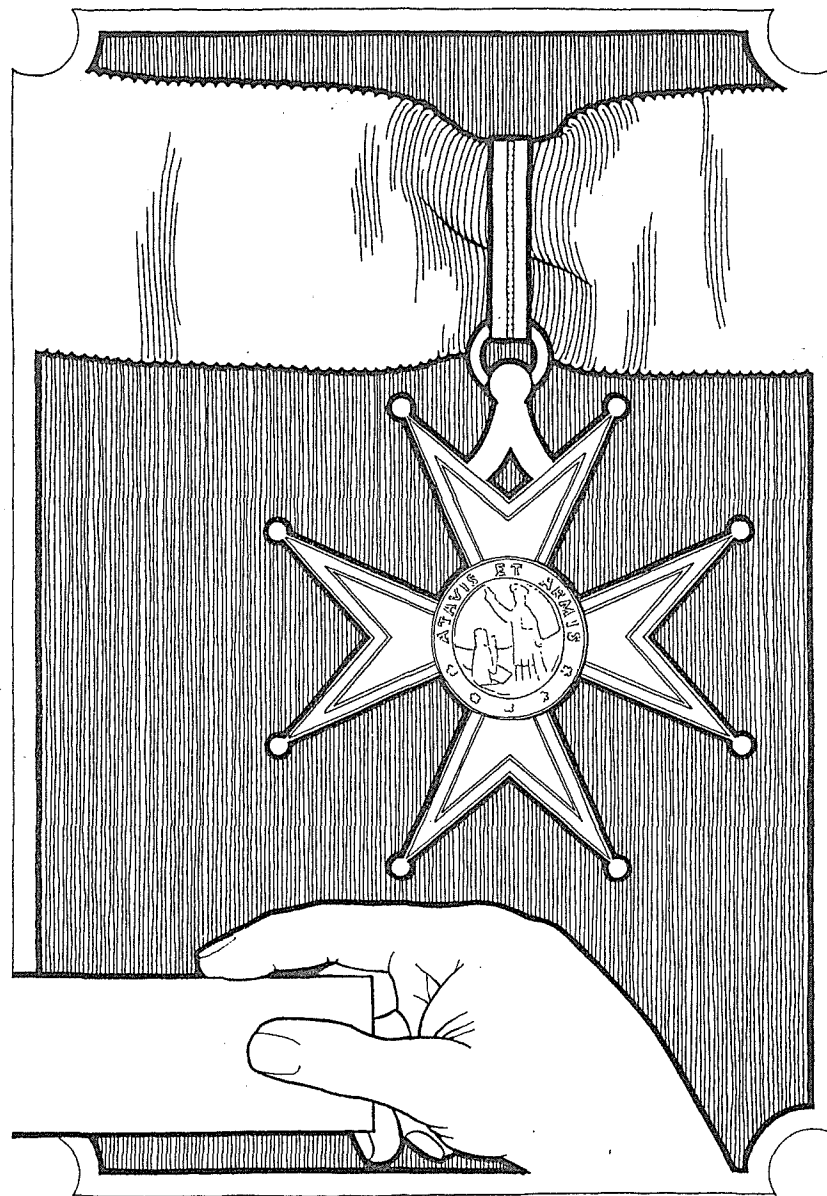
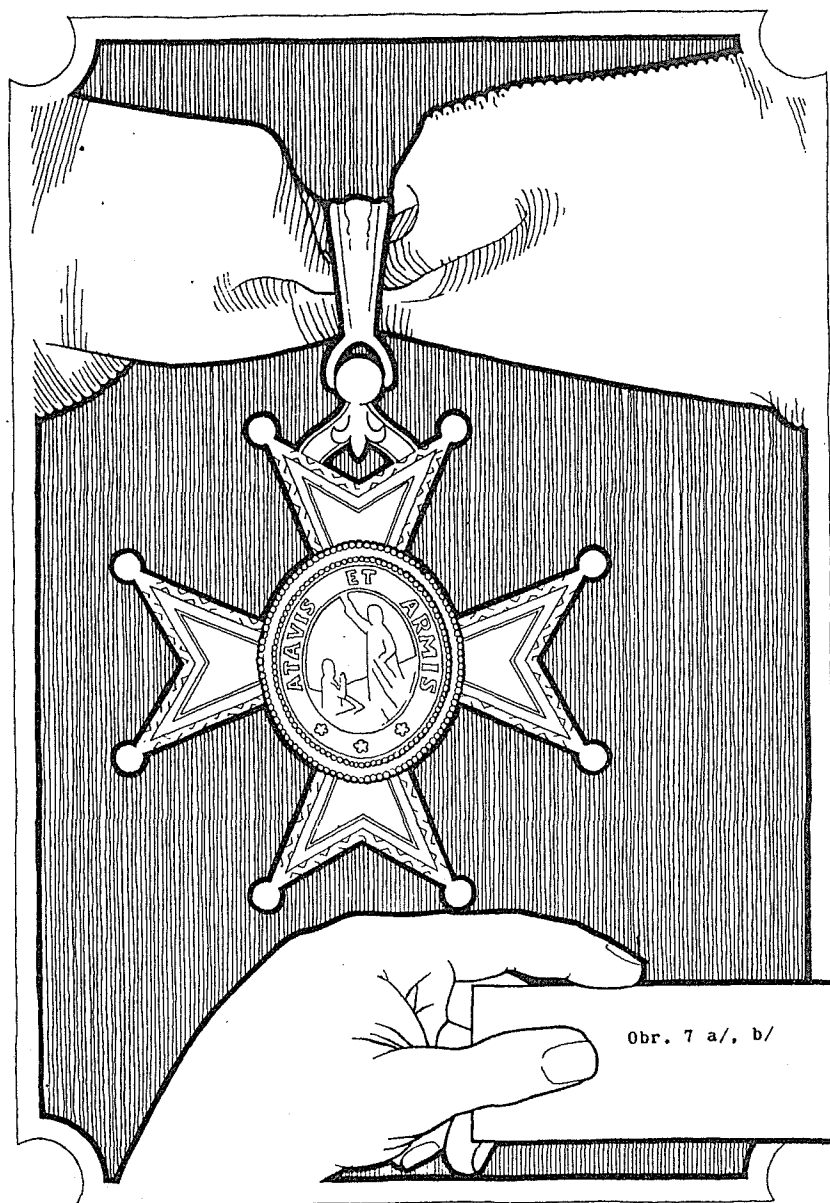
Ošoby duchovní, kterým byl udělen některý z uvedených dvou stupňů, nosí tento modifikovaný kříž bez trofeje, zavěšený na věnci s vpletenými iniciálami SLJ uprostřed. Velkokřížníci jej nosí na velké stuze lesklé zelené barvy, položené kolem šíje na prsa.

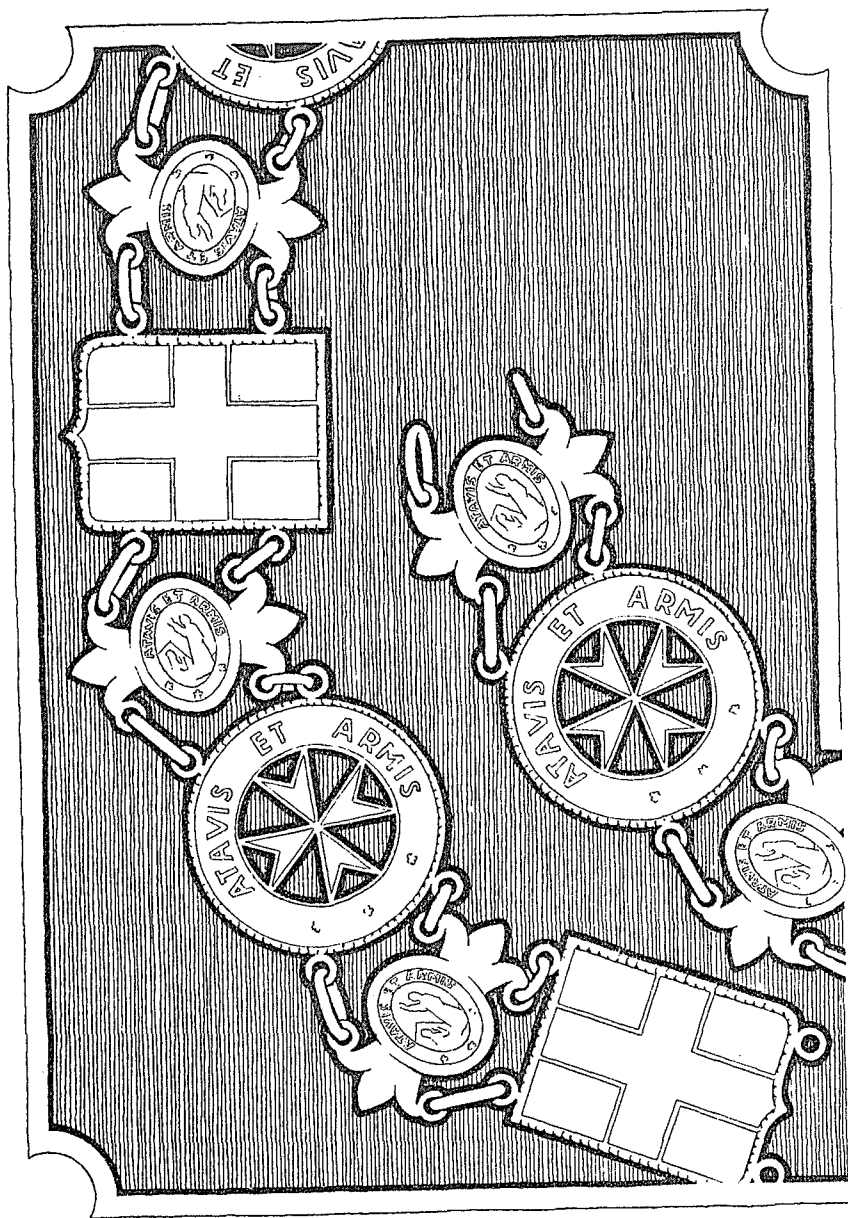
Dámy, kterým byl udělen některý z uvedených dvou stupňů, nosí tutéž formu modifikovaného kříže /jen poněkud zmenšenou/ jako duchovní uvedených dvou stupňů. Dámy nosí dekoraci na zelené stužce na levé straně hrudi.

Řádová hvězda u členů přidružených je totožná s hvězdou členů řádu pouze s tím rozdílem, že avers řádového kříže nemá iniciály mezi rameny. Řádovou hvězdu nosí rytíři komandéři za zásluhy, rytíři velkokřížníci za zásluhy, duchovní těchto stupňů a dámy těchto stupňů. Řádová hvězda se nosí na pravé straně, pouze u velkokřížníků na straně levé. Nenosí ji komandéři za zásluhy ani důstojníci nebo nositelé záslužného kříže.

Šlechtický kříž je zcela totožný jako u členů řádu, prokáží-li nositelé svůj šlechtický původ podle zásad již dříve uvedených. Nosí se vždy na levé straně prsou.

Záslužný kříž podobá se řádovému kříži bez iniciál mezi rameny a bez trofeje resp. věnce ze zlatých vavřínů s vple-

tenými pozlacenými iniciálami SLJ uprostřed. Je určen třem nejnižším stupňům přidružených členů, které nahradily dřívější stupeň donátů /les Freres d'Armes/. Tím se také původní donátská dekorace /zelený osmihroutý kříž v zlatém kruhu a s nápisem Atavis et armis, zavěšený na trofeji s bíle smaltovaným štítkem se zeleným heraldickým křížem, který se na zelené lesklé stuze připínal na levou stranu prsou/ stala dekorací historickou. Záslužný kříž nosí

komandér za zásluhy /Commandeur de Mérite, přímo zavěšený na zelené stuze kolem krku (obr. 7 a/ a b/),

důstojník za zásluhy /Officier de Mérite/ nosí jej zavěšený na zelené stuze na levé straně prsou a stuha je ozdobena rosetou téže barvy (obr. 8),

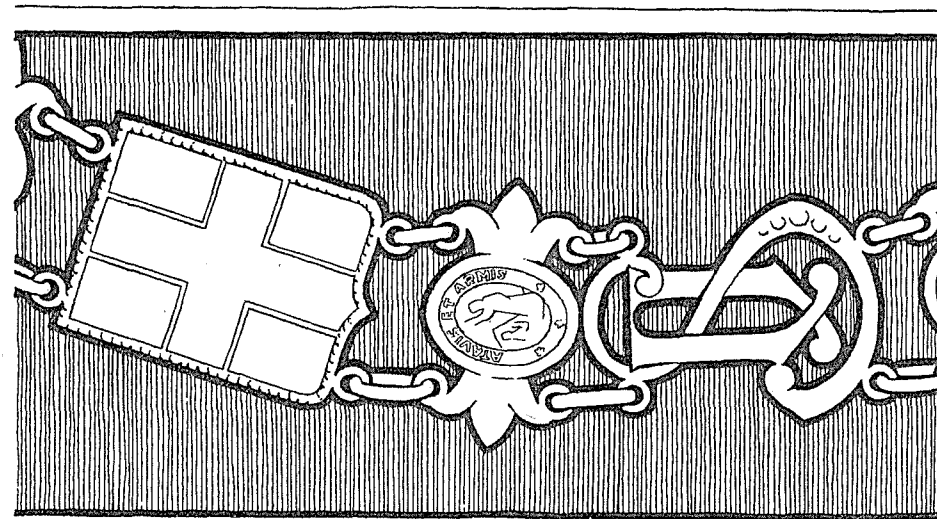
nositel kříže za zásluhy /Croix de Mérite/ má tento kříž rovněž zavěšený na zelené stuze na levé straně prsou, ale bez rosety (obr.9).

Řádová vyznamenání

Rytířský a hospitální řád sv.Lazara Jeruzalémského jako řád suverénní může udělovat rovněž vyznamenání a to třístupňovou medaili a velký řádový řetěz /kolonu/:

Medaile se uděluje zasloužilým osobám o dílo řádu a o boj proti lepře bez rozdílu náboženství, původu nebo pohlaví ať je vyznamenán členem řádu či nikoli. Uděluje se ve třech stupních: zlatá, stříbrná a bronzová. Medaile je zavěšena na zelené stuze a nosí se na levé straně prsou. Je okrouhlého tvaru a reprodukcí aversu původní medaile, ražené podle návrhu I.Nilise roku 1672 za Ludvíka XIV.

Avers medaile znázorňuje rytířského jezdce ve skoku s tur-najskou přílbicí ozdobenou péry. Jezdec je oblečen v pancíři, kolem krku má zavěšen rovnoramenný kříž, v pravé ruce drží obnažený meč a v levé štít, na němž je v paprscích postava

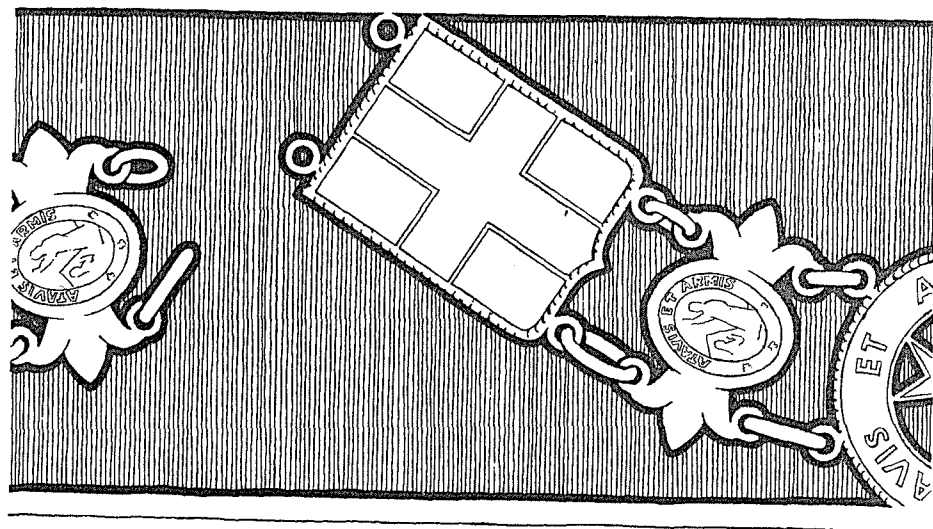
Madony s Dítětem na levé ruce a s ratolestí v pravé. Koňská čabraka je střídavě poseta rovnoramennými kříži a liliemi. Nad jezdeckou postavou je umístěn v polokruhu třířádkový nápis:

.Rege.Assertore.et.
Summo.Duce.
M.D.C.L.XXII.

Revers medaile tvoří osmihratý kříž s nápisem na okraji odděleným jemnou kruhovou čarou "Ordre Militaire et Hospitalier de Saint Lazare de Jerusalem".

Velký řádový řetěz /kolana/ se uděluje nejvyšším laickým hodnostářům řádu, členům ústřední vlády, jakož i vysokým osobnostem, jež jsou příslušníky řádu (obr. 10). Je složen ze tří druhů velkých článků a menších článků spojovacích. První druh tvoří v bílé smaltovaném prstenci se zlaceným heslem Atavis et Armis zeleně smaltovaný osmihratý kříž, druhým je bíle smaltovaný štít se zeleným smaltovaným heraldickým křížem a třetí tvoří zlacené iniciály SLJ; konečně poslední článek, který je vložen mezi každé dva velké články, skládá se ze zlaceného zeleným smaltem vroubeného medailonu, znázornujícího Krista křísícího sv.Lazara s heslem Atavis et Armis na obrubě, z níž na dvou protilehlých stranách vyrůstají poloviny lilií, spojené řetězovými oky se sousedními velkými články.

Kruhové a štítové články se pravidelně střídají, přičemž třetí kruhový článek je na každé straně od závěsového nahrazen iniciálami; pátý štítek proti ostatním otočený o čtvrtinu, tvoří vzadu poslední lichý článek. Velkých článků je tedy 19 a spojovacích 20. Dvacátý závěsový velký článek má podobu zlacených iniciál SLJ, ovinutých zeleným smaltovaným vavřínovým věncem. Pod ním je na závěsu protatém dvěma zkrříženými meči zavěšena zlacená pohanská koruna s devíti hroty, pod-

šitá, bez oblouků, nahoře s koulí a křížem. Pod ní na dvou zlacených čtvrtobloucích visí kříž popsaný u dekorace řádového kříže. U velkého řádového řetězu /kolana/ pro osoby za zásluhy nemá zavěšený řádový kříž výpln mezi rameny ani řádovou pohanskou korunu.

Pomocné řádové instituce

Řád sv. Lazara zapojuje do myšlenky svého hospitálního a charitativního díla i ty osoby, které chtějí řádu pomáhat, ačkoli nejsou jeho řádnými ani přidruženými členy a u nichž se nepřihlíží k náboženství, národnosti, rase nebo postavení. Tomuto účelu slouží mimo řád stojící Společenstvo sv.Lazara a jeho zvláštní kategorie Rytíři Galilejského kříže. Tyto nové instituce byly zavedeny statutem z roku 1968 resp. zvláštním dekretem z roku 1970, vydaným velkopřevorem spirituálem řádu.

C/ Společenstvo sv. Lazara

Toto společenstvo /Les compagnons de Saint Lazare/ pouze podporuje činnost řádu, jehož směrnicemi se řídí. Členové Společenstva jsou podřízeni řádovému magisteriu, které jmenuje jeho členy v těchto stupních:

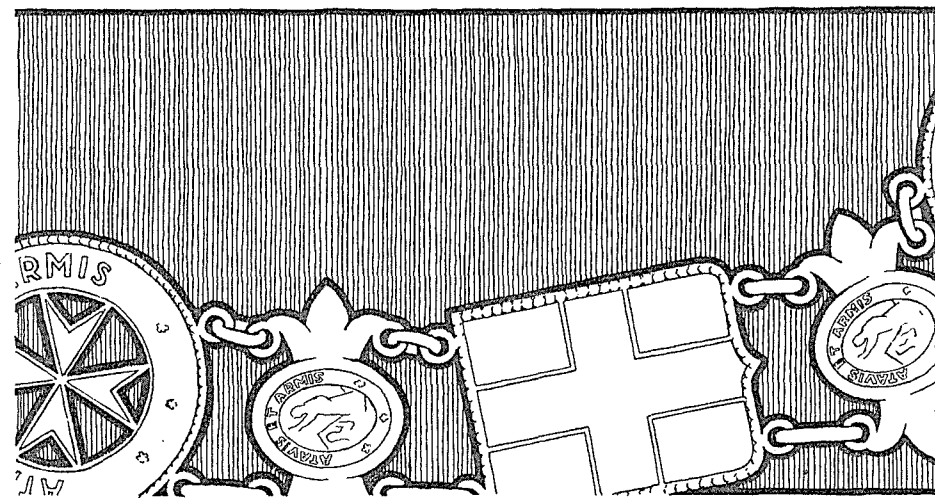
společník sv.Lazara /le Compagnon de St.Lazare/,
důstojník Společenstva /Compagnon de St.Lazare Officier/,
komandér Společenstva sv.Lazara /le compagnon de St.Lazare commandeur/,

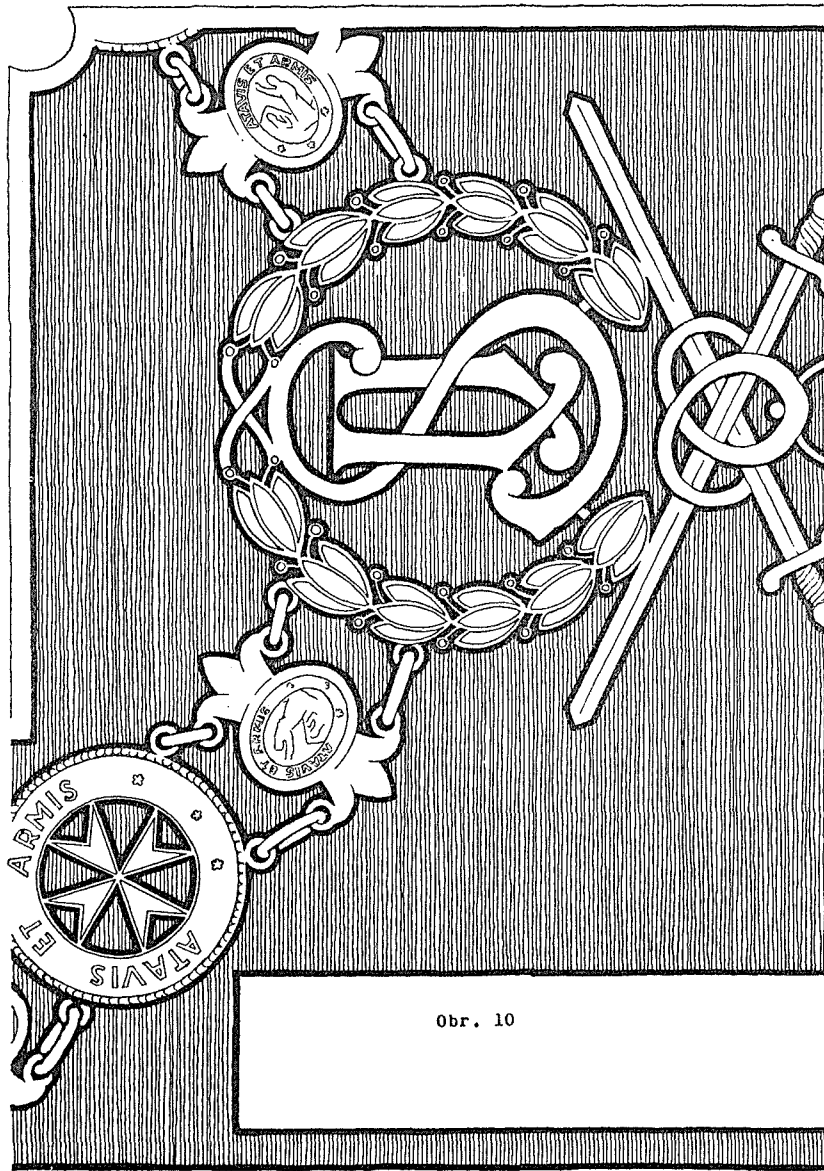
velkodůstojník Společenstva sv.Lazara /Le compagnon de St. Lazare Grandofficier/,

velkokřížník Společenstva sv.Lazara /Le compagnon de St.Lazare Grand Croix/.

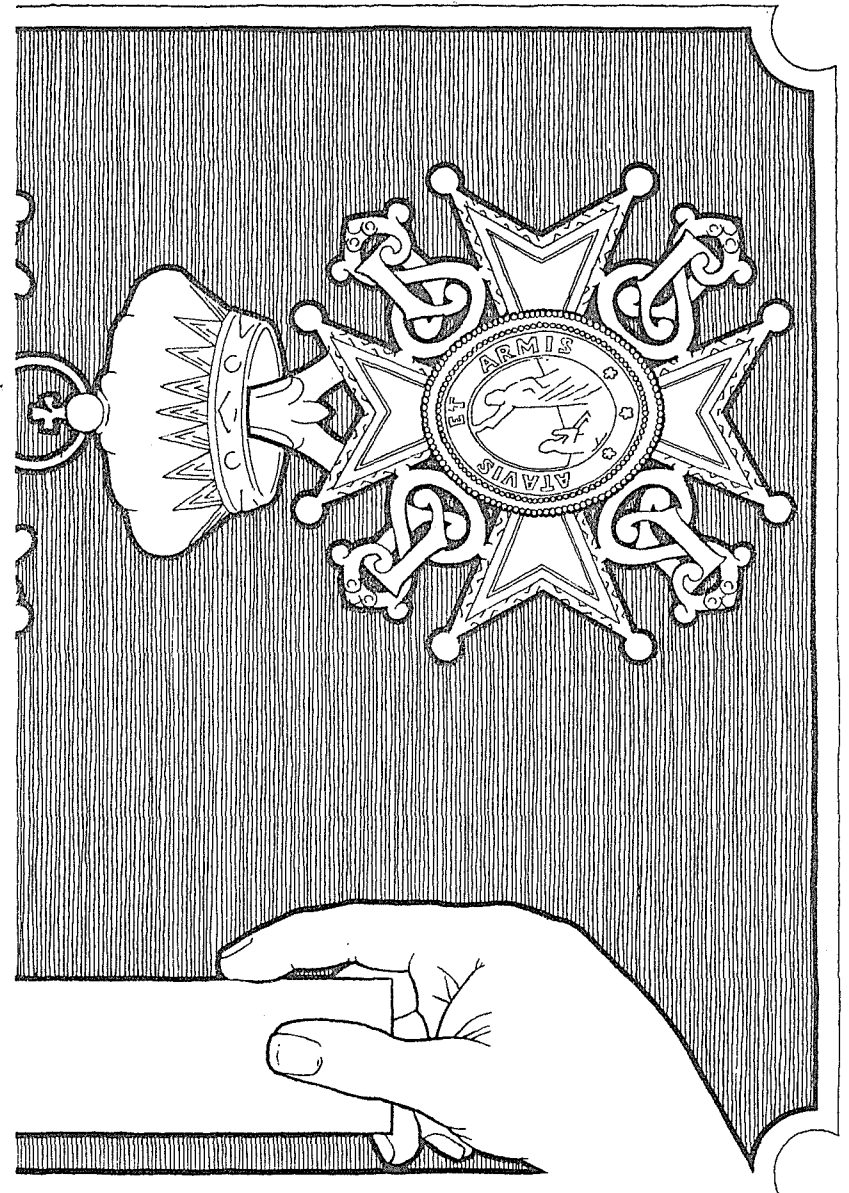
U žen se používá týchž stupňů.

Příslušnost k řádu vylučuje příslušnost ke Společenstvu a naopak.

Obr. 10

Členové Společenstva nemají závazků, úkolů ani prerogativ členů řádu a nemohou se zúčastnit generální kapituly řádu.

Dekorace Společenstva sv. Lazara

Dekoraci Společenstva sv. Lazara tvoří podle jednotlivých stupňů pěticípá hvězda, popřípadě plaketa.

Pěticípá hvězda (obr. 11) je provedena v zeleném emailu se zlatou obrubou a zlatými paprsky mezi rameny, uprostřed má zlatý kruhový medailon představující Krista křísícího sv. Lazara z mrtvých. Tento medailon je zasazen do světlezelené obruby bez řádového hesla.

Společník sv. Lazara nosí hvězdu na zelené stuze, lemované dvěma amarantovými pruhy, na levé straně prsou.

Důstojník Společenstva sv. Lazara nosí tuto hvězdu týmž způsobem jako společník, avšak stuha je ještě ozdobena zeleno-amarantovou rosetou.

Komandér Společenstva sv. Lazara nosí tuto hvězdu zavěšenou na zelené stuze se dvěma amarantovými pruhy na obrubě a dekoraci si váže kolem krku.

Velkodůstojník Společenstva sv. Lazara nosí hvězdu zavěšenou na věnci ze zeleného vavřínu se zlatým lemem a s iniciálami SLJ vpletenými doprostřed věnce. Celá dekorace je zavěšena na zelené stuze lemované dvěma amarantovými pruhy a nosí se kolem krku.

Velkokřížník Společenstva sv. Lazara má rovněž hvězdu zavěšenou na věnci ze zeleného vavřínu zlatem lemovaného s iniciálami SLJ vpletenými doprostřed věnce. Tato dekorace je zavěšena na velké stuze /kordonu/ ze zeleného moiré, lemovaného dvěma amarantovými pruhy. Velká stuha se klade jako šerpa od pravého ramene k levému boku.

Plaketa se podobá popsané pěticípé hvězdě, je však ještě podložena zlatým paprskovitým sluncem. Velkodůstojník Společenstva sv. Lazara ji nosí na pravé straně, velkokřížník Společenstva sv. Lazara na levé straně prsou. Plaketa nenáleží prvním třem nejnižším stupňům.

D/ Rytíři Galilejského kříže

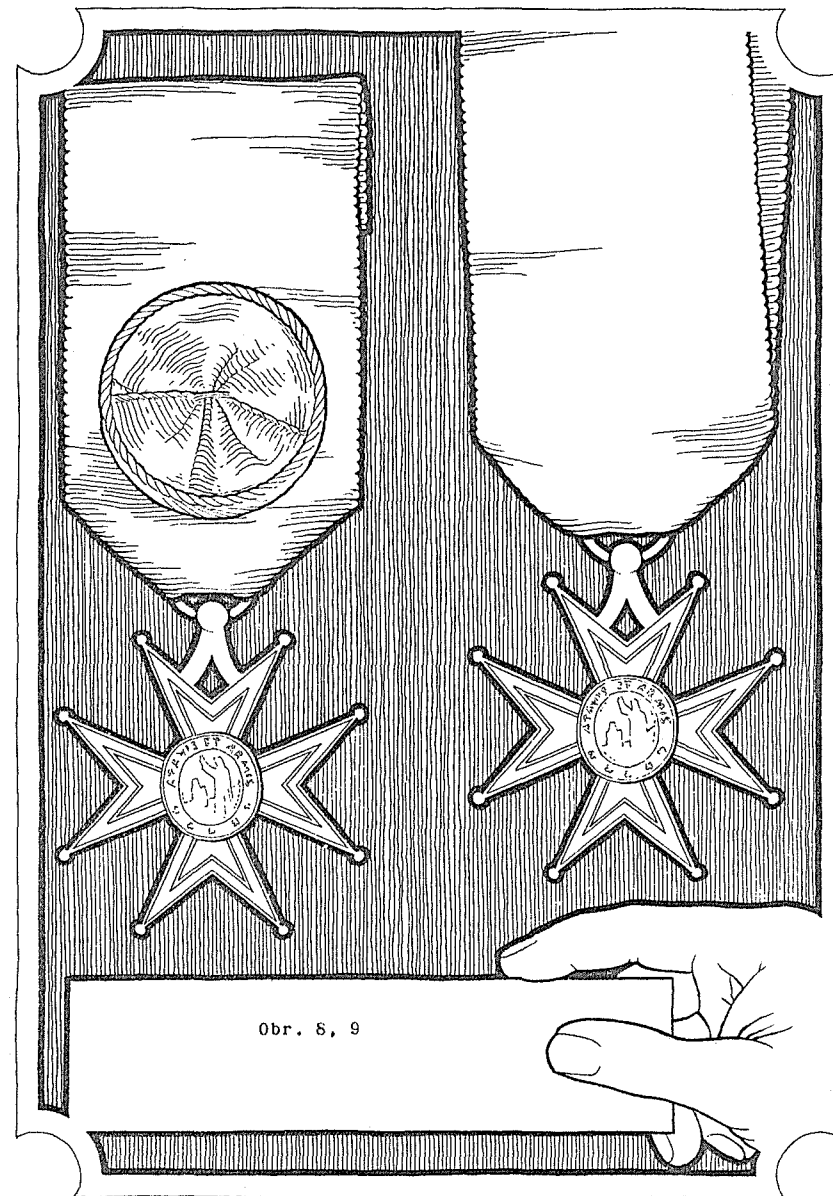
Galilejský kříž se udílí za týchž podmínek jako Společenství sv. Lazara bez ohledu na náboženské vyznání, rasu nebo postavení nositele. Jeho nositelé tvoří zvláštní kategorii Společenstva sv. Lazara a jejich registrace se vede u velkokancléřství řádu.

Galilejský kříž uděluje arcibiskup řecko-melchitsko-katolický Haify, Akkonu a celé Galileje jako duchovní velkopřevor řádu sv. Lazara na paměť pobytu Kristova v Galileji a na paměť posledního sídla řádu v Akkonu. Na rozdíl od Společenstva sv. Lazara je přípustno, aby Galilejský kříž byl udělován i příslušníkům řádu.

Stupně tohoto kříže jsou:

Rytíř společník Galilejského kříže - tento stupeň odpovídá společníku sv. Lazara.

Rytíř komandér Galilejského kříže - odpovídá mu důstojník Společenstva sv. Lazara.

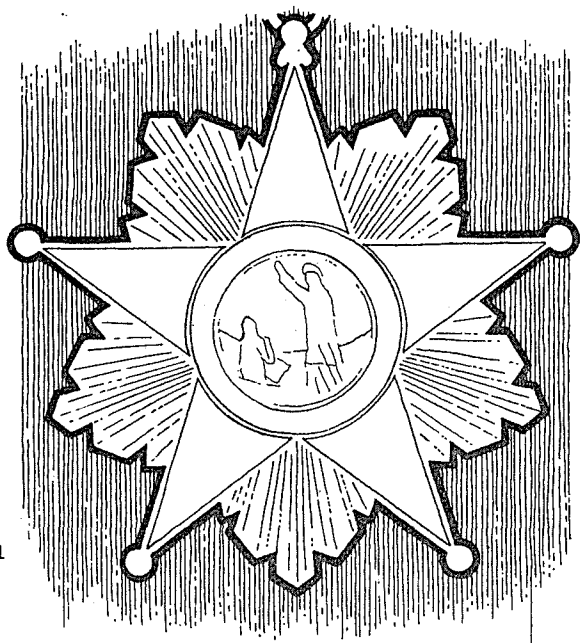

Rytíř velkokomandér Galilejského kříže - rovná se komandéru Společenstva sv.Lazara.
 Pro ženy jsou určeny tyto stupně:
 Dáma ze zbožnosti Galilejského kříže - stupeň odpovídající společnici sv.Lazara.
 Čestná dáma Galilejského kříže - rovná se stupni důstojníka Společenstva sv.Lazara.
 Dáma z milosti Galilejského kříže - rovná se komandéru Společenstva sv.Lazara.
 Ačkoli u ostatních skupin dámy ze zbožnosti, čestné nebo z milosti tvoří jediný stupeň, jde v této kategorii zřejmě o tři odlišné stupně.
 Galilejský kříž má podobu čtyřramenného kříže s rameny lehce šrafovanými, barvy modré se zlatou obrubou. Poněvadž zatím chybějí bližší informace o diferenciaci tohoto kříže podle jednotlivých stupňů, omezíme se pouze na tuto krátkou informaci s tím, že po získání potřebného materiálu bude tato stát doplněna.

JUDr.Jiří Suchánek, Zdirad Čech

P r a m e n y :

La Vie chevaleresque, čís. 4/1968, Paris.
 Memento du Chevalier de Saint Lazare, Paris 1974.
 Bertrand P., Histoire des Hospitaliers de Saint Lazare, Paris 1932.
 Erbovní knížka na rok 1938, Praha.

Obr. 11

Vliv řádů rakouské monarchie na získání a polepšení šlechtictví

Ve své diplomové práci na téma "Zrušení šlechtictví v roce 1918" jsem se zabýval i vlivem rakouských řádů na získání, popřípadě polepšení již existujícího šlechtictví. Podle rakouského práva bylo možno obdržet šlechtictví osmi způsoby; udělení řádu byl jedním z nich ¹⁾.

Císařským nařízením z roku 1891 byla stanovena s konečnou platností hierarchie, mimo kterou stál jen řád Zlatého rouna a řád Marie Terezie ²⁾. Řád Zlatého rouna neměl na získání nebo polepšení šlechtictví vlivu, protože mohl být udělen pouze panujícím nebo zasloužilým členům vyšší katolické šlechty, přičemž vyznamenaný musel být příslušníkem starobylého šlechtického rodu.

Nejvyšší rakouské vojenské vyznamenání, řád Marie Terezie, byl udělován velmi zřídka a to jen za výjimečný vojenský čin nebo činy bez ohledu na rod, náboženství a hodnost. Řád byl založen císařovnou Marií Terezií na paměť kolínské bitvy 18.června 1757; měl tři třídy a držitel i s obdržením nejnižšího stupně získal právo na baronství a doživotní penzi ³⁾.

Řád svatého Štěpána, nejvyšší uherský a dle hierarchie stanovené císařským nařízením z roku 1891 nejvyšší v mocnářství, byl založen 5.května 1764 císařovnou Marií Terezií. Podle článku 6. stanov mohou členové všech tří tříd /muse-li být již při přijetí šlechtici/ žádat povýšení do stavu panského /svobodných pánů, baronů/ a z milosti císařské pak i do stavu hraběcího s prominutím tax ⁴⁾. Řád měl tedy vliv pouze na polepšení šlechtictví a nikoli na jeho obdržení.

Řád Leopoldův, v hierarchii za řádem sv. Štěpána, byl založen roku 1808 císařem Františkem I. a měl rovněž 3 třídy. Byl udělen za zásluhy civilní i vojenské bez ohledu na stav a důstojnost. Velkokřížníci obdrželi současně s řádem i hodnost tajných radů, což byl v Rakousku titul nejvyšších radů, spojený s titulem "excellence". Komandérům bylo na žádost přiznáno baronství a křížákům rytířství, to se však přiznávalo až do roku 1834.

Nejběžněji udělovaný řád, s nímž bylo možno dosáhnout nároku na šlechtictví, byl řád Železné koruny. Byl založen císařem Napoleonem 5. června 1805 a 12. června 1816 císařem Františkem I. obnoven. Držitelům první třídy byla přiznána hodnost tajných radů, majitelům druhé třídy nárok na povýšení do stavu svobodných pánů, u třetí třídy do stavu rytířského s prominutím tax € .

Řád Františka Josefa I., poslední ve výše zmíněné hierarchii, neměl žádného vlivu na obdržení či polepšení šlechtictví a to ani při udělení vyšších stupňů. Lze ovšem předpokládat, že držitel vyššího stupně řádu Františka Josefa I. měl i jiný stupeň některého z výše uvedených řádů. Nároky na šlechtictví mohly být jak u řádu Železné koruny uplatňovány jen do roku 1884 stejně jako u řádu Leopoldova.

Šlechtictví se s obdržením řádu automaticky nespojovalo, ale ten, jemuž byl řád udělen, měl právo dle stanov výše uvedených řádů o ně požádat. Neznám však případu, kdy šlechtictví pak uděleno nebylo, ba naopak, pokud by si odměněný o šlechtictví nepožádal, byl k tomu vyzván; mohl ovšem odmítnout.

Jestliže někdo obdržel řád od cizí vlády, k němuž se pojil nárok na udělení šlechtictví, musel požádat rakouského panovníka o povolení, což mělo tentýž význam, jakoby bylo uděleno šlechtictví resp. řád rakouský.

Jaromír Stach

P o z n á m k y :

1/ Osm způsobů nabytí šlechtictví v rakouské monarchii:

1. milostivým udělením panovníka, tj. "nejvyšším rozhodnutím", k čemuž bylo zapotřebí jednak vyjádření, jednak doporučení místodržitelství a poté zaplacení taxy za úřední výkon.

2. žádostí na ministerstvo vnitra na základě i jen částečného, neúplného důkazu šlechtictví, tedy dosažením cestou "milosti".

3. povolením ministerstva vnitra na základě úplného důkazu, že žadatel pochází v přímé linii od otce resp. mužských šlechtických předků a že jde o původ manželský /např. u merganatických snatků/. Důkazů bylo více druhů.

4. adopcí šlechtictví nepřecházelo vyjma, bylo-li podle § 182 občanského zákona přiznáno zvláštním povolením panovníka. /Rovněž legitimací zákonným otcem/.

5. třicetiletou službou u vojska jako důstojník s podmínkou, že žadatel byl i ve válce,

6. žena provdáním za muže podle § 92 občanského zákona,

7. udělením šlechtictví od vlády cizího státu s přívolením rakouského panovníka,

8. nabytím řádu, uvedeným v tomto článku.

2/ Pořadí dle důstojenství dle císařského nařízení z roku 1891:

1. Velkokříž řádu sv. Štěpána,

2. Velkokříž řádu Leopoldova,
 3. I. třída řádu Leopoldova a I. třída řádu Železné koruny,
 4. Velkokříž řádu Františka Josefa,
 5. komandérský kříž řádu sv. Štěpána,
 6. komandérský kříž řádu Leopoldova,
 7. řád II. třídy Železné koruny a komturního kříže řádu Františka Josefa s hvězdou,
 8. malokříž řádu sv. Štěpána,
 9. rytířský kříž řádu Leopoldova,
 10. komturní kříž řádu Františka Josefa,
 11. důstojnický kříž řádu Františka Josefa a řád III. třídy Železné koruny,
 12. rytířský kříž řádu Františka Josefa,
- 3/ Příkladem může být nabytí řádu Maxmiliánem Doudlebským, svobodným páнем ze Šternka: narozen 1829 v Praze, od roku 1859 fregatním kapitánem, ve válce rakousko-italské roku 1866 potopil v bitvě u Visu italskou admirálskou loď "Ré d'Italia" a tímto činem rozhodl o vítězství rakouského loďstva. Za to obdržel řád Marie Terezie.
- 4/ Taxa za udělení prostého šlechtictví činila 1 050 zl., za rytířství 1 575 zl. a pak až do titulu knížecího vždy dvojnásobek předcházející částky.

Hierarchie šlechty v Rakousku-Uhersku:

1. prostý šlechtic,
2. rytíř,
3. svobodný pán neboli baron,
4. hrabě,
5. kníže.

Do barona včetně šlo o šlechtu nízkou.

5/ Dr. František Ladislav Rieger byl po nabytí II. třídy řádu Železné koruny upozorněn předsedou vlády hrabětem von Badeni, aby si podal na základě toho žádost o baronství. Žádosti bylo pochopitelně vyhověno.

L i t e r a t u r a

- Černý, J.M.: Boj za právo
Bačkovský, R.: Česká šlechta. Praha 1948
Černý, V.: Jednání říšského sněmu roku 1848 o zrušení poddanství
Holeček, J.: Česká šlechta. Praha 1918
Král z Dobré Vody, V.: Heraldika. Praha 1900
Malý, K.: Falešná šlechta /v rukopise/
Schwarzenberg, K.: Heraldika. Praha
Schwarzenberg, K.: Obrazy českého státu od r.1526 do r.1918. Praha 1939
Vaněček, V.: Dějiny státu a práva v Československu do r.1945. Praha
Rakouský občanský zákoník č.142 z r.1867

Heraldická kuriosita

Renesance v českých zemích znamenala velký rozmach heraldiky a tvorba nových znaků se vyznačovala velkou pestrostí a vynalézavostí jejich tvůrců. Tato originalita však měla za následek pokles heraldického vkusu a citu a často došla až za hranice heraldické správnosti. Od konce 16. století byly mnohé štíty zcela redundantně přeplňovány množstvím figur nebo některé figury se přímo vymykaly heraldickým pravidlům a logice. Tyto skutečnosti si můžeme dobře ilustrovat na erb Šimona Lomnického z Budče.

Šimon Lomnický /Lomnicenus, Lomnicius, Lomnicki/ se narodil roku 1552 v Lomnici nad Lužnicí jako syn Jana Chodečka. Studoval v Krumlově a v Třeboni na stipendium Viléma z Rožmberka a později na jezuitské koleji v Jindřichově Hradci. Roku 1580 působí jako učitel v Kardašově Řečici, ale již následujícího roku se vrátil do svého rodiště /podle něhož si zvolil příjmení/ jako správce rožmberského pivovaru. Roku 1581 byl na vlastní žádost propuštěn, aby se v Ševětíně oženil s Barborou Míkovou, s níž vyženil hostinec a něco polnosti. O hospodářství, jak se zdá, osobně nepečoval a věnoval se básnictví. Psal převážně příležitostné básně, v nichž opěval vladařský dům rožmberský, katolickou viru a panovníka.

Rudolf II. si básníka povšiml a pozval ho do Prahy, kde ho sice dne 21. března 1594 obdařil erbem a přídomkem z Budče /de Budecz, Buczie/, avšak neučinil ho dvorním básníkem ani mu neudělil plat. Proto také, když za válečných událostí roku 1618 byl Ševětín vojskem vydrancován a lehl popelem, ocitl se Šimon Lomnický z Budče náhle bez domova a bez prostředků. Vydal se na potupnou pouť do Prahy, kde prosil o milodary a skládal oslavné verše na nejvyšší představitele odbojných stavů, aby po Bílé Hoře opět hledal ochranu u katolické strany. Umírá opuštěn a v nouzi v Praze roku 1622 či počátkem roku 1623.)

Erb Šimona Lomnického z Budče se v majestátu popisuje takto:

Štít v půli napříč rozdělený, svrchní polovice bílé neb stříbrné barvy a spodní červené neb rubínové barvy, na níž tři stínky též červené barvy způsobem zdi se vidí. Nad štítem kolčí helm a okolo něho přikryvadla neboližto fafrnochy červené a černé barvy s obou stran dolů potažené visí. Nad tím nade vším koruna zlatá královská, na níž ochechule mořská až po břicho, mající vlasy na hlavě své žluté neb zlaté barvy, držíc v pravé ruce pět klasů pšeničných zlaté barvy, o-

cas pak její skrze korunu a helm dolů až do svrchní polovice štítu zatočený proniká.

V tomto opise z 12. svazku královských majestátů se zřejmě vyskytla písařská chyba /přejatá i Sedláčkem v II. díle Česko-moravské heraldiky/, kdy přikryvadla jsou uváděna jako červeno-černá, ač jediné možná, podle figur štítu, se zdají být červeno-stříbrná. Mořská panna, ač není nijak blasonována, se dle renesančních uzancí kreslí v přirozené barvě, tj. nahore

barvou lidského těla, ocas pak zlatohnědě.

Nezbývá, než si položit otázku, zda by nebylo vhodnější blasonovat tuto heraldickou zvláštnost proti všem zvyklostem

klenotem a teprve poté popsat figury štítu. Tento způsob již navrhoval Kolář a pro nás je svědectvím, že i v heraldice výjimka potvrzuje pravidlo.

PhDr. Milan Buben

P o z n á m k y :

- 1/ Zprávy o osudech synů Šimona Lomnického z Budče mizí ve věru událostí třicetileté války /Jan byl ve službách Adama ze Sternberga a Antonín Zbyhněv, rovněž básník, se naposledy objevuje u Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka/.
- 2/ Ze soudobých vyobrazení erbu, hojně doprovázejících Lomnického literární tvorbu, nelze na tinktury usuzovat.

L i t e r a t u r a :

- 1/ Saalbuch XII a, fol. 413.
- 2/ Kolář - Sedláček: Českomoravská heraldika I.-II.
- 3/ Král z Dobré Vody: Heraldika.
- 4/ Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě, III.díl, písm. K - M, Praha, Academia 1969.
- 5/ Knihopis českých a slovenských tisků /redigoval dr.Zdeněk Tobolka/, II.díl, tisky z let 1501 - 1800, část IV., písm. K - L, Praha 1948.

Výročí našich měst

N y m b u r k

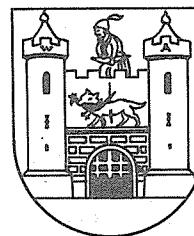
700 let povýšení na město

Městský znak z neznámé doby /na nejstarší známé pečeti na listině z roku 1355/: v červeném štítu na zeleném trávníku vpravo český stříbrný lev se zlatou korunkou, vlevo čtyřhranná stříbrná věž s otevřenou branou, třemi okny /2, 1/ a cimbuřím.

S t r á ž o v , okres Klatovy

450 let od udělení znaku

Majestátem, daným na Budíně dne 22.září 1525 král Ludvík dává městečku Strážovu právo opevnění a pečet:

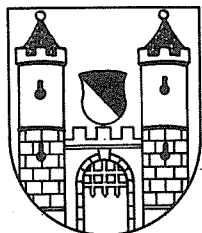
"... s dobrým rozmyslem, našim jistým vědomím, mocí královskou v Čechách dali jsme témuž městečku Strážovu a obyvatelům v něm pečet takovou, jakž vprostřed listu tohoto jest vymalována a tímto listem dáváme, aby též obyvatelé svrchupsaného městečka nynější i budoucí tu pečet měli:

štít modrý, v němž jsou dvě věže bílé s oknem a stínkami, červenou špičatou střechou a zlatými makovicemi; mezi těmi věžemi, z nichž na pravé pod oknem litera zlatá W a na levé litera zlatá A se spatřuje, jest zeď bílá kvádrová s dvojnásobnými stínkami nad sebou a branou s mříží vytaženou, na zdi této nad dolními stínkami viděti jest červeného napravo obráceného vlka, jenž černého korunovaného orla škrtí, do nějž však oděnc za druhými stínkami vynikající z luku střílí ..."

Kresba i blason, které si v podrobnostech odporují, jsou převzaty z majestátu.

Ř í č a n y

400 let udělení znaku

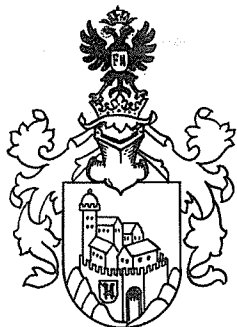

Na přímluvu Jaroslava Smiřického ze Smiřic a na Kostelci nadal císař Maxmilián II. majestátem, daným na Hradě pražském v sobotu po sv. Jiljí roku 1575 obyvatele městečka pečeti, aby jí mohli potřeby své zeleným voskem pečeti a to zejména: bránu s dvěma věžemi bílé barvy s krovky černými a makovicemi zlatými, s mříží u vrchu téže brány žluté neb zlaté barvy, o pěti stínkách, nad kterýmižto stínkami mezi týmiž věžemi štít rodu Smiřického, vpůli na- přič vydělený, spodní polovice bílé neb

stříbrné a druhé svrchní polovice černé barvy se vidí. V kresbě nad branou má být pět stínek cimbuří, jak též uvedeno v blasonu.

M i k u l o v , okres Břeclav

350 let od polepšení městského znaku

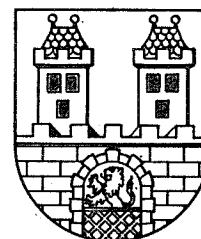
Majestátem daným ve Vídni dne 6. března 1625 na prosbu kardinála Františka knížete z Dietrichštejna císař Ferdinand II. potvrzuje a polepšuje městský znak: "štít modré neb lazaurové barvy, v němžto zámek zdi okrauhlou a stínkami ozdobenau obehnaný, při spodku již jmenovaných zdi po pravé straně erb aneb štít rodu dytrychštejnského od spodku levé strany k pravé vzhůru na pokos rozdělený, dolejší polovice červené neb rubinové, v hořejší žluté neb zlaté barev, v kterémžto štítu dva nože bílý vedle sebe rovně vzhůru stojící špicemi od sebe přiohnutými a střínkami žlutými nebo zlatými, vedle kteréhožto štítu drobet doleji brána otevřená k levé straně

obrácená z kvadrátového kamene, s nížto hřebeny vysítí, nad nížto čtvero rozdílné bílé po sobě stojící a vždy jedno druhé převyšující stavení, první dolejší o třech a každý z ostatních třech o čtyřech oknech a pod červenými střechami, vedle čtvrtého vyniká na pravé straně věž bílá, tolikéž o čtyřech oknech a stínkách, okrouhlou bání a makovicí zdobená, kterýžto zámek všecken mezi skalami, po levé straně trojnásobnými a po pravé straně čtyřnásobnými sivé barvy vedle sebe stojící a vždy jedna druhou převyšující se spatřuje. Nad štítem kolčí helm a okolo něho přikryvadla nebolížto fafrnochy, po levé

straně červené neb rubinové a bílé neb stříbrné a po pravé straně modré neb lazaurové a žluté neb zlaté barev. Nad tím nade vším koruna zlatá královská, z nížto vychází celý černý rozkřídlený císařský orel o dvou hlavách a s rozzavenými pysky a vyplazeným červeným jazykem máje na prsech červené neb rubinové barvy štítek, v němžto počáteční litera černá F slavného jména našeho a s cifrou též černou II, a na již jmenovaných hlavách trojnásobní koruna zlatá císařská s rozletitými feflíky se tolikéž vidí a spatřuje..."

L o v o s i c e

375 let povýšení na městečko a udělení znaku

Majestátem daným na Hradě pražském dne 7. července 1600 na prosbu Adama mladšího z Valdštejna povyšuje císař Rudolf II. ves jeho Lovosice na městečko a zároveň uděluje městský znak:

"štít modré neb lazaurové barvy, v němž brána otevřená jakoby zdi stínkami po vrchu ozdobenými štukverkem čtverohranným sdělána připravena byla, se dvěma věžemi po stranách brány té, na věžích červenými krovky, každý o dvou špicích a v každé věži dvě okna při vrchu a třetí pospodu, v

bráně pak po spodu mříže pokosným způsobem, za níž lva přes polovici po zadní kýty vzhůru vyzdviženého, nohy přední rozložené, ústa otevřená, jazyk vyplazený a vocas též vzhůru vyzdvižený majícího, vše to žluté neb zlaté barvy vyniká..." Dále povolil provozování řemesel a živností, konání týdenních trhů a aby mohli zeleného vosku k pečeti užívati.

T e l ě , okres Jihlava

325 let polepšení městského znaku

Na prosbu Viléma Slavaty majestátem daným ve Vídni dne 4. května 1650 polepšuje císař Ferdinand III. městský znak:

"tento následující erb a znamení milostivě dávati a zlepšovati ráčíme, totiž štít obdýlný naskrz rovný červené neb rubinové barvy, v němž od spodku litera W, kteráž vlastní jméno nadepsaného Viléma hraběte Slavaty jakožto nynější vrchnosti jich vyznamenává. Nad touž literou jest znamení na způsob lilium bílého, jehož oni telečtí v erbu svém od starodávna užívají. Nad tím vším koruna

zlatá královská, na níž růže bílá, kterouž dva andělé, ten po levé straně štítu pravou a druhý po pravé straně levou a zase ten po levé straně levou a druhý po pravé straně pravou rukou držejí".

P e l h ř i m o v

300 let polepšení znaku

Majestátem ze dne 7. září 1675 císař Leopold I. potvrzuje dříve udělená privilegia a rozmnožuje a polepšuje dosavadní znak takto:

"Štítu veskrz modré neb lazurové barvy, v němžto ihned od spodku zeď z tesaného čtyřhranného bílého kamene až téměř do polovice téhož štítu nahoru vystupuje, uprostřed pak téže zdi brána s otevřenými žlutými, na železných pantech vyzdviženými vraty, a při vrchu jako k spuštění zavěšeným šrankem, v kterémž muž v způsobu poutníka k pravé straně obrácený v bílé sukni až do kolen, černým

pláštěm oděný a až přes rameno svěšeným černým koženým výložkem, mušlemi bílými obvěšeným, pod černým podobnými mušlemi obloženým kloboukem, v pravé ruce dlouhou poutnickou hůl před sebe postavenou držící, stojí. V též pak zdi je s každé strany týchž vrat jedno okno úzké, něco vzhůru k střelbě proložené a na ní u vrchu sedm hranolů červenými kůrkami přikrytých, každý s podobnými k střelbě způsobenými děrami a za ní stojí dvě věže bílé okrouhlé, jedna každá s jednou železnou křížem přeloženou mříží stříbrné barvy, vzhůru vyzdviženým čtverhranným oknem, nahoře s třemi bílými kranclerami a červenou cihelnou střechou přikryté, mezi kterýmižto věžemi jest štít veskrz červené neb rubínové barvy, uprostřed bílým neboližto stříbrným štrychem napříč přetažený a nad ním spatřuje se dvojnásobný jako k letu rozkřídlený, na obou rozích téhož štítu vzhůru stojící orel své přirozené černé barvy, na jehož prsích malý červený štítek a v něm lev bílé neb stříbrné barvy, s vyzdviženým dvojnásobným ocasem, otevřenými ústy a s vyplazitým červeným jazykem, s předními před se roztaženými tlapami na zadních nohách k pravé straně jako k lovu a sápadící a stojící se vidí."

V tisku i v samotném Pelhřimově proběhlo letos i 750. výročí založení města, výročí, které bylo náležitě a bohatě zhodnoceno. Přesto jsme do titulu své připomínky vepsali výročí 300 let polepšení městského znaku, které je neméně slavné a zasluhuje připomínky. Neboť podobně jako u řady jiných měst není založení Pelhřimova pevně doloženo a proto jsme se spojili s jubileem, které je listinně na jisto postaveno a pro městskou heraldiku je stejně důležité.

/Pozn.red./

M ě c h o l u p y , okres Louny

100 let povýšení na městys a udělení městského znaku

Na městys povýšeny Měcholupy 19.června 1875 a dne 30.října 1875 udělen městský znak:

Štít se šikmým černým břevnem s červenými okraji a se stříbrným okřídleným železničním kolem. V horním zlatém poli je zelená chmelová větevka, v spodním stříbrném poli tři zelené pahorky a na prostředním stojí komín oranžové barvy, z něhož vychází šedý dým.

Karel Liška

Lord Bertrand Russell

Dne 2. února tohoto roku vzpomněl celý kulturní svět 5. výročí úmrtí lorda Russella, bezesporu jednoho z nejskvělejších duchů našeho století. Lord Bertrand Arthur William Russell pocházel ze starobylého rodu, jehož hlavní linie se honosí titulem vévodů z Bedfordu. Nejmladší ze tří synů z prvního manželství / s Lady Georgianou - Elisabeth, druhou dcerou Jiřího 4. vikonta Torringtona/ Johna Russella 6. vévody z Bedfordu, K.G. /1766 - 1839/ lord John Russell se stal zakladatelem nové hraběcí linie Russellů.

Lord John Russell /19.8.1792 - 28.5.1878/ patřil mezi nejvýznamnější politické osobnosti své doby. Jako vůdce strany whigů stál dvakrát v čele vlády ve funkci ministerského předsedy /červenec 1846 - březen 1852 a po smrti lorda Palmerstona od října 1865 do 26.6.1866/ a zastával mnoho významných funkcí v jiných vládách i ve veřejném životě. Lord John Russell /jak byl znám po většinu svého života/ byl za své nepopiratelné zásluhy povýšen dne 30. července 1861 do stavu peerského s tituly EARL RUSSELL OF KINGSTON RUSSELL /v hrabství Dorset/ and VISCOUNT AMBERLEY OF AMBERLEY /v hrabství Gloucester/ and OF ARDSALLA /v hrabství Meath/. Roku 1862 obdržel Podvazkový řád.

John 1. Earl Russell byl dvakrát ženat, avšak syny měl až v druhém manželství s Lady Frances Anna Maria Elliottovou /1815 - 1898/, dcerou hraběte of Minto /sňatek dne 20.7.1841/.

Nejstarší syn John vikomt Amberley /10.12.1842 - 9.1.1876/ zemřel dříve než jeho otec, takže titul přešel na jeho syny, které měl s Hon. Katherine Stanley /1842 - 1874, sňatek 8.11.1864/, dcerou 2. barona Stanley-e of Alderley.

Starší syn John Francis Stanley 2. Earl Russell of Kingston Russell /narozen v Alderley Park, Cheshire, dne 12.8.1865/ byl prvním peerem, který se stal členem nové Labour Party.

Po smrti staršího bezdětného bratra /roku 1931/ přešel hraběcí titul na Bertranda Arthura Williama, který se stal 3. Earlem Russellem. Narodil se v Trellecku dne 18.5.1872, ve věku tří let osiřel a tak se výchovy sirotka ujala jeho babička. Roku 1890 začal studovat filosofii a matematiku na Trinity College v Cambridgi, kde graduoval s vyznamenáním. Po studích působil nějakou dobu jako attaché na britském velvyslanectví v Paříži. Svou vědeckou dráhu začal jako matematik - roku 1903 publikoval The Principles of Mathematics a spolu s A.N.Whiteheadem napsal třísvazkové dílo Principia

Lord Bertrand Arthur William Russell

Mathematica, které patří ke kolosálním vědeckým pracem našeho století /1910 - 1913/. Roku 1918 byl za jeden ze svých pacifistických článků odsouzen k šestiměsíčnímu vězení, kde napsal Úvod do matematické filosofie. V roce 1938 odjel do Spojených států, kde působil jako profesor na předních univerzitách, avšak po roce 1944 se vrací do Anglie.

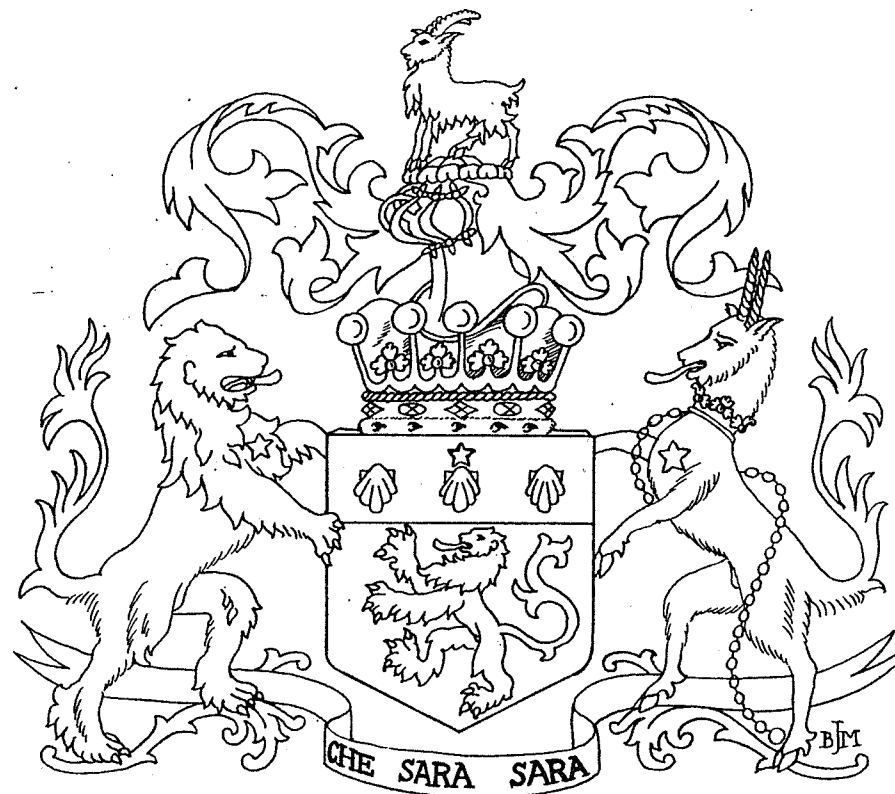
Lord Russell redukoval filosofii na logiku. Snažil se o vědeckou filosofii, která by analyzovala výsledky dosažené jednotlivými vědmi. K otázkám rozvoje společnosti přistupoval zpočátku z hlediska neopositivismu. Později u něho převládá odpor k válce. Svým přímo vášnivým bojem za mír si získal nesmírnou popularitu celosvětové veřejnosti /byl vysoce ceněn i v zemích tábora socialismu, ač ve svých spisích se staví proti marxismu/. Russell tvrdí, že nelidský fašismus neskončil, že se převtěluje a že každá válka, ať se odehrává kdekoli, je něco, co ničí nejen hmotný, ale i duchovní rozkvět lidstva. Koncem padesátých let se stal předním pracovníkem světového mírového hnutí. Byl spoluzakladatelem britské kampaně za jaderné odzbrojení, zakladatelem tzv. "Výboru 100", který se stal v krátké době jednou z nejvýznamnějších britských mírových organizací, stál v čele mírových manifestací v Londýně a akce tzv. "občanské neposlušnosti", za kterou byl persekvován. Za "karibské krise" v roce 1962 působivě vystoupil proti akutní hrozbě nukleární války. Jeho jméno nesl i mezinárodní tribunál, jehož členy byli nejznámější pokrokoví politikové, filosofové a právníci a který odsoudil válku ve Vietnamu. Ještě ve svých 89 letech byl postaven před soud a odsouzen k peněžitě pokuté a jednomu týdnu vězení.

Bertrand Arthur William 3. hrabě Russell byl nositelem celé řady vyznamenání, cen a poct. Roku 1949 dostal Order of Merit /záslužný řád/ a roku 1950 Nobelovu cenu míru za literaturu, atd. Zapsal se do dějin lidstva jako fenomenální matematik a logik, vynikající filosof a pedagog i jako úspěšný politik a spisovatel. Jeho grandiózní boj za individuální svobodu stavěl ho do pozice, kterou lze srovnávat s Voltairovou v 18. století. Svou životní filosofii vyjádřil slovy: "Největší vášní mého života byla touha po lásce a po poznání a nesnesitelný pocit lítosti nad utrpením lidstva". A tak, i když v pozdních hodinách v pondělí 2. února 1970 lord Russell zemřel ve svém sídle ve Walesu ve věku 97 let, jeho hlas neumlká a stále k nám varovně hovoří slovy jednoho z jeho rozhlasových projevů: "Před námi leží, jestli tak rozhodneme, rostoucí pokrok v lidském štěstí, vzdělání a moudrosti. Chceme se však rozhodnout pro smrt, protože nemůžeme zapomenout na své spory? Apeluji jako člověk k lidským bytostem: vzpomeňte na svou lidskost a zapomeňte na všechno ostatní. Jestli to dokážete, pak je vám otevřena cesta do nového ráje. Jestli to nedokážete, nečeká vás nic jiného, než universální smrt".

Znak hrabat Russellů /30. července 1861/: pod černou hlavou štítu se třemi stříbrnými mušlemi a stříbrnou hvězdou nad prostřední z nich, ve stříbrě červený lev. Na štítě koruna earlů; v klenotu stříbrný kozel se zlatou zbrojí a bradkou, přikryvadla červeno-stříbrná. Štitonoši jsou červený lev a červená antilopa se zlatou vévodskou korunkou na krku a zlatým řetězem, zbroj zlatá. Oba štitonoši mají na plecích stříbrnou hvězdu. Devisa: CHE SARA SARA.

Na první pohled se zdá, že tento znak je shodný se znakem vévodů z Bedfordu /viz Erbovní sešit č.5/, avšak anglická heraldika nepřipouští, aby existovaly identické znaky rozdílných jedinců. Přes shodný základ znaku /Russell/, najdeme ve znaku dost odlišnosti, aby k záměně nedošlo. Je to především hodnotní hraběcí koruna, která signalizuje samostatnost této rodové linie a dále pěticípá hvězda v hlavě štítu a na plecích obou štitonošů. Tato hvězda, anglicky zvaná "molet" je rozlišovacím znamením /cadency mark/ pro třetího syna, a tak připomíná rodové postavení zakladatele této linie Russellů, jak je již vysvětleno v úvodu tohoto článku.

PhDr. Milan Buben

L i t e r a t u r a :

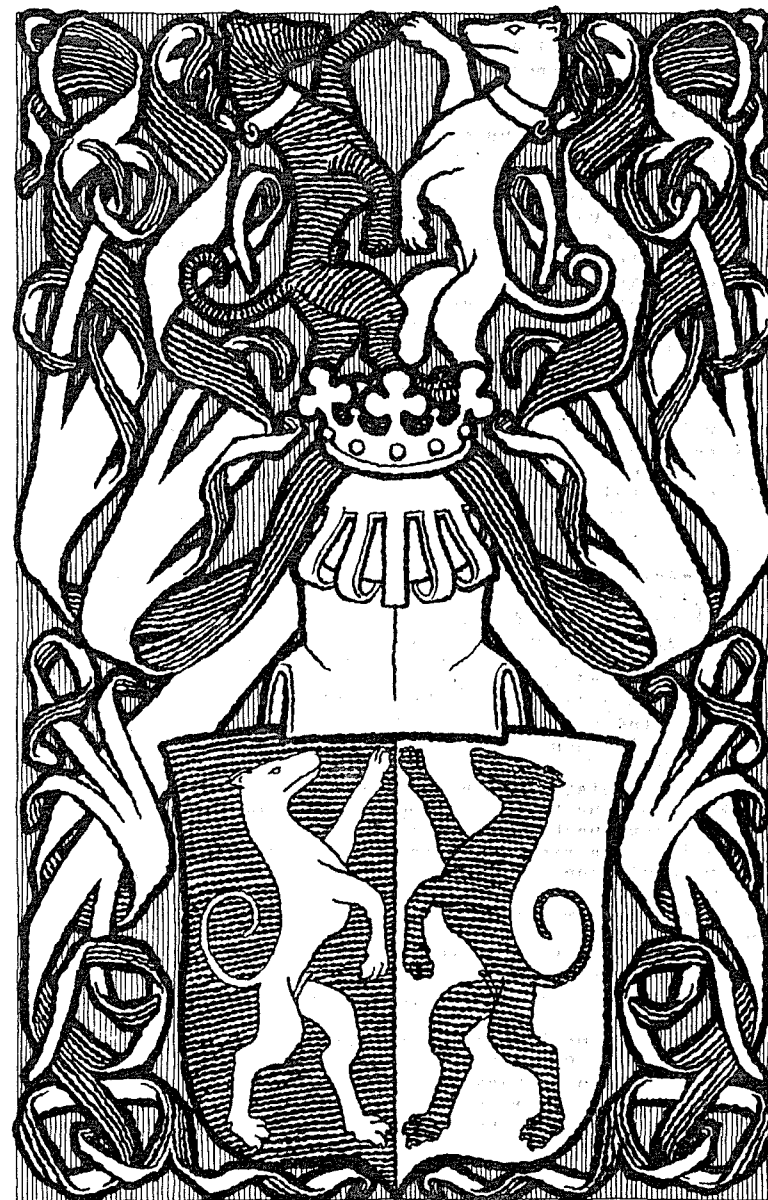
- 1/ Sir Bernard Burke: Genealogical and Heraldic Dictionary of the Peerage and Baronetage of the British Empire, London 1862.
- 2/ Encyclopaedia Britannica.
- 3/ novinové články a zprávy.

Rainer Maria Rilke

Na sklonku letošního roku uplyne rovných sto let od narození jednoho z nejosobitějších básníků nové doby Rainera Marie Rilke /4.prosince 1875 - 29.prosince 1926/. Jeho jméno je nerozlučně spjato s moderní evropskou lyrikou, přestože čas přinesl kritičtější hodnocení jeho osobnosti i samotného díla. Není však úmyslem předkládat zde literární vědeckou studii, ale poukázat na některé tradované skutečnosti, důsledně opakované bohatou životopisnou literaturou ¹⁾.

Počátky Rilkovy tvorby jsou svými inspiračními zdroji pevně zakotveny v rodné Praze. Nebyla to jenom poesie staropražských uliček a zákoutí, ale silným možno říci prvořadým impulsem českého prostředí, který prochází celým jeho životem a v plném slova smyslu formuje osobnost i dílo, je silná rodová tradice, shledávající v předcích původem korutanskou šlechtu po léta usazenou v Čechách. Napsal o tom: "Podle pradávnej tradice spojena je moje rodina, která nosila vždy též znak, s oněmi Rilkovými z Korutan, kteří tam jsou mezi šlechtou uváděni již roku 1276; jedna odpoutaná větev se usadila v Sasku koncem 15.století. Tam odtud se v různých dobách stěhovali do Čech, kde můj prapraděd vlastnil zámek v Kamenici nad Lipou" ²⁾. Statek v Kamenici, která byla v majetku předků jen několik málo let, byl jakýmsi mysteriem celé rodiny a "důkazem" pravdivosti rodinného podání o vlastním původu. Samotná stavba zámku se pak zřetelně promítá v díle básníkově.

Již počátkem sedmdesátých let podnikal obšírná genealogická bádání Rainerův strýc, JUDr. Jaroslav Rilke, nobilitovaný 19.června 1973 jako rytíř von Rülken. Byl to právě strýcův genealogický materiál, který do značné míry utvrdil živý zájem synovců v tomto směru. Ale přes veškeré pokusy končila všechna bádání u osoby prapraděda Jana Františka, narozeného 29.května 1719. Ten byl radním a roku 1784 purkmistrem v Trmčicích na Ústecku, i když se jméno Rilke - ovšem bez přímé posloupnosti - vyskytuje zde již roku 1623 ³⁾. Jeho syn Jan Josef /nar.1755/ získal roku 1806 výše uvedený zámek se statkem v jihočeské Kamenici. Literaturou ⁴⁾ jsou Rilkové uváděni jako

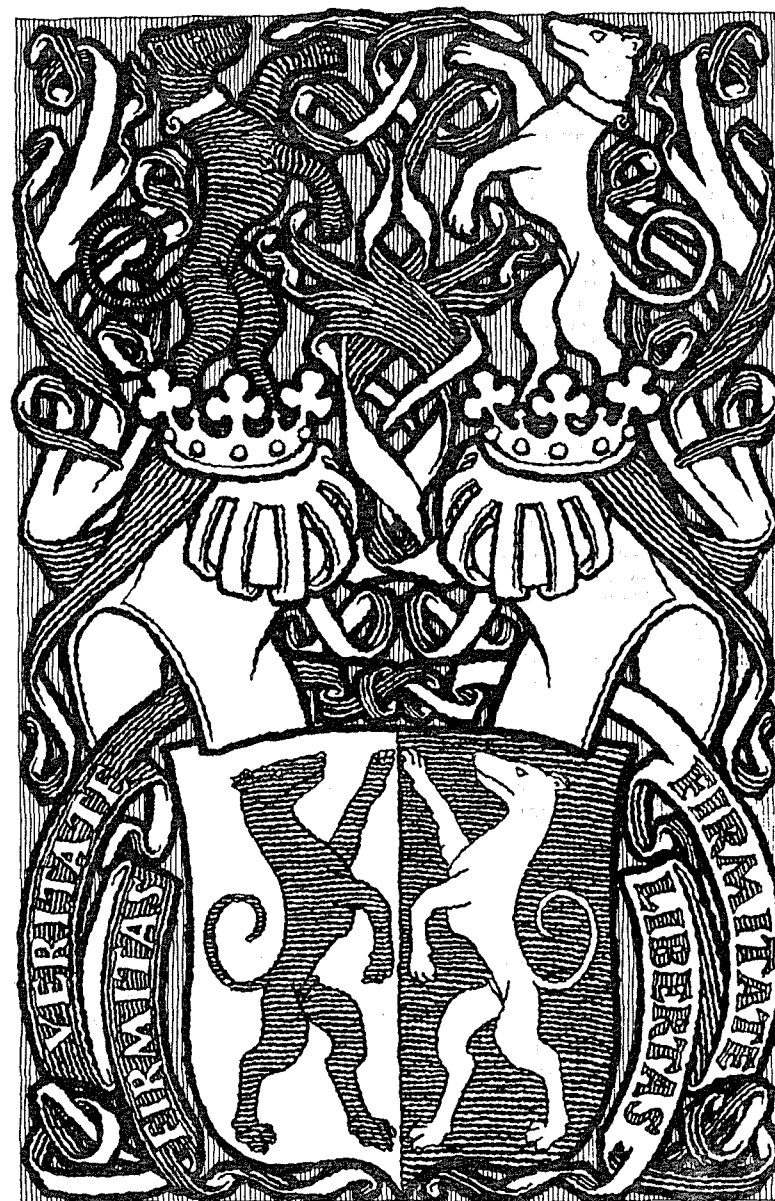

majitelé panství až do roku 1811, ale dle zemského schematismu jimi byli naposled v roce 1808⁹⁾. Podle slov samotného básníka je "jemu /Janu Josefovi/ nutno připsat podání oné tradice, která chce rodinu původem přivést k prastarému rodu Rilků... To vše nutno brát více méně legendárně, protože sestavení plynulé genealogické posloupnosti bez mezer nikomu z pátrajících nebylo možné"⁴⁾.

Nás však zajímá celý problém především po stránce heraldické. Rainer Maria pečetil zprvu erbem strýcovým /viž níže/ a později chrtem jedním. V dopise z 28.ledna 1922 psal baronu Ungern Sternberg: "Pečetím naším chrtem. Bohužel jsem se vším pařížským majetkem pozbyl všech starých pečetí, také znakové pečeti svého praděda, pána na Kamenici nad Lipou v Čechách, jenž byl první, kdo téměř po století přerušeni užíval tohoto znaku. V době, kdy rodina ... sídlila v Sasku, pečetili její členové psem ve skoku... Pečeť, které užívám, byla jednou v Paříži /velmi špatně/ vyryta podle znakové kresby z 18.století"⁷⁾. Ještě v roce 1926 popisuje rodinný znak v dopise Maurice Bretzovi⁸⁾; tentokrát jako černo stříbrně polcený s chrty opačných barev. V poslední vůli však určuje, že nad hrobem má stát kámen s erbem Rilků v podobě, jak jej užíval praděd, tedy s chrtem jediným⁹⁾.

Autentickým zprávám o původu rodiny věnuji tolik místa proto, že se zde setkáváme s takřka typickým projevem rodinné tradice se všemi důsledky tak, jak vyrostla ve specifických poměrech měšťanské společnosti druhé poloviny 19.století. Její základní prvky jsou ve svém časovém podmínění v této době daleko obecnější. Základním atributem podobných fabulí je až tvrdošíjná vytrvalost, s jakou se udržují nejen ve vlastní rodině, ale u některých významnějších osobností i v obecném povědomí. V drtivé většině případů však podrobným rozbořem jednotlivých faktů a tvrzení dojdeme k výsledkům podstatně střízlivějším. Právě takovým se stalo i tvrzení o Rilkové šlechtickém původu, které je opakováno v mnoha životopisech.

Srovnáním historických zpráv o rodině a často rozporných výroků samotného básníka můžeme vyvodit tento závěr: rodina Rilků v Korutanech a ve Štýrsku je doložena již ve 13. století a žila zde více jak tři sta let. Nejstarším doloženým znakem je nástěnná malba v sále zemského domu v Klagenfurtu, kde jsou v černém štítě nad sebou tři stříbrní chrty se zlatými obojky. Helm s pokrývkami černo stříbrnými nese stříbrného chrta. Později nosila rodina na černě a stříbrně polceném štítě dva chrty ve skoku proti sobě opačných barev. Na turnajské přílbě s točenicí a pokryvadly černo stříbrnými opět dva chrty, vpravo černý, vlevo stříbrný¹⁰⁾. Posledním potomkem po meči je Jan Kryštof, zemřelý roku 1618. Zanedbatelný rozhodně není fakt, že se všichni příslušníci rodu důsledně psali R u l k h o, nikoli Rilke¹¹⁾. Doložena není ani migrace rodu do Saska, zde se sice objevuje ve 14. - 17. století rodina jménem R ü l i c k e, která užívala ve stříbrno černě děleném štítě dva krácející chrty opačných barev a na korunovaném turnajském helmu s černo stříbrnými pokrývad-

ly sedícího černého chrta⁴⁾, ale ta byla v roce 1672 již zcela vymřelá.

Dru Jaroslavu Rilkovi von Rülken byl v roce 1873 udělen onen korutanský znak s tou obměnou, že nad štítem jsou dva turnajské korunované helmy s pokryvadly černými a stříbrnými, z nichž každý nese chrta, pravý černého, levý stříbrného. Připojena je devisa: VERITATE FIRMITAS - FIRMITATE LIBERTAS, černým písmem na bílé stuze⁴⁾. Pomineme-li tedy již nedoloženou migraci z Korutan do Saska, zůstává dále nesporným faktem, že se nikomu z rodiny ani z pozdějších badatelů nepodařilo prokázat spojitost s rodem podobného jména v Německu. Prvým, kdo uplatňoval nárok na společný původ, byl patrně zmíněný Jan Josef Rilke, který zřejmě s rostoucím vlastním postavením se chtěl přiblížit vyšší společenské vrstvě. On také začal používat znaku na pečeti. Z výše citovaného místa v dopise vyplývá, že básník považoval jeho pečeť za nejdůležitější. Označení ostatních pečeti jako "starých" je třeba přičíst nadsázce rodinné tradice, která je ostatně jasně patrná i z řady dalších formulací. Znak jednoho chrta na pradědově pečeti je nutno největší pravděpodobností považovat za osobní, který byl pouze připodobněn starému erbů korutanské rodiny se zřetelem k podobnosti jmen. S tím se ostatně setkáváme často i později, kdy "osobní" znak jednotlivce je často volen tak, aby připomínal erb historického rodu stejného či aspoň podobného jména přesto, že jakékoli genealogické souvislosti naprosto chybí. Roku 1873 byl erb udělen pouze dru Jaroslavu Aloisi Rilkovi a jeho potomkům, takže po předčasné smrti synově vymřel rod osobou nobilitovaného / zemř. 12. prosince 1892/. Básník proto na tento erb neměl žádný nárok ani dle tehdejších právních norem, jeho užití na pečeti bylo fakticky usurpací. Znak s jedním chrtem, který se na Rainerově pečeti objevuje později a který měl být dle jeho přání umístěn i na náhrobním kameni, je opět nutno považovat čistě za osobní. Tyto skutečnosti však nikterak nemohou ovlivnit význam Rilkova literárního díla, znovu a znovu oceňovaného, v neposlední řadě i tím, že letošní výročí narození bylo vyhlášeno organizací UNESCO za světové.

Dr. Pavel R. Pokorný

P o z n á m k y :

- 1/ Bibliografie rilkovské literatury, vydaná roku 1951, čítá plných 344 stran.
- 2/ Bablerův překlad francouzského originálu uveřejnil H. Rokyta: Jihočeský zámek korneta Rilka. České Budějovice, Růže 1971. S. 23.
- 3/ FLEISCHMANN, Joseph: Zur Geschichte der Familie Rilke in Türmitz. Das Inselschiff. Jg. XVII. 1936. S. 8-14.
- 4/ Např. SOMMER, Johann Gottfried: Böhmen, Taborer Kreis. Prag 1842. S. 203 - SEDLÁČEK, August: Hrady IV. S. 177.
- 5/ Schematismus für Königreich Böhmen auf das Jahr 1808. V, S. 145.
- 6/ Dopis z Cjateau de Muzon hejtmanu Otto Braunovi z 23. zá-

- ří 1924. Rainer Maria Rilke. Briefe aus Muzot 1921 - 1926. Leipzig 1935. S. 294.
- 7/ Dtto S. 92.
- 8/ Rokyta, S. 48 - 49.
- 9/ SIEBER, Carl: Die Ahnen Rilke's. Das Inselschiff. Jg. XII. 1930/31. S. 254 - 260.
- 10/ Johann Siebmacher's grosses Wappenbuch. Theil V. Taf. 61. /užito vydání Nürnberg, 1772/.
- 11/ METNITZ, Gustav Adolf von: Polemiken um Rilke. Senftenegger Monatsblatt für Genealogie und Heraldik. Band 2, Heft 7. S. 193 - 198. Senftenegg, Karl Friedrich von Frank 1954.
- 12/ MÜLVERSTEDT, G.A.: Der abgestorbene Adel der Provinz Sachsen. Nürnberg 1884. S. 138. Tab. 91. Siebmacher VI, 6.
- 13/ HILDEBRANDT, A.M.: Der Kärntner Adel. Nürnberg 1879. S. 196. Siebmacher IV, 8.

Lord Nelson

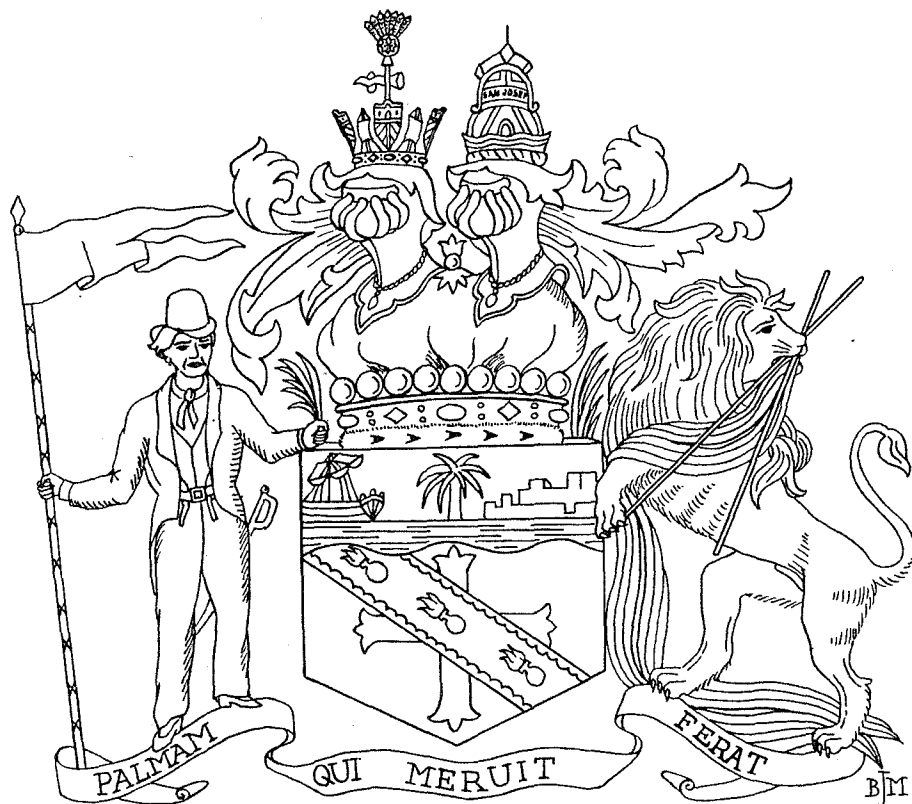
Dne 21. října 1805 padl ve vítězné bitvě proti španělsko-francouzskému loďstvu u španělského mysu Trafalgar největší námořní hrdina Anglie lord Nelson.

Horatio Nelson se narodil dne 29. září 1758 v Burnham Thorpe, hrabství Norfolk, jako šesté z jedenácti dětí nezáměrného venkovského duchovního. Již ve 12 letech se dostal na řadovou loď a poté se zúčastnil mnoha výprav do Západní a Východní Indie, k severnímu pólu a roku 1779 již jako kapitán válečného loďstva války v Americe.

Roku 1793 poznal v Neapoli svou životní lásku lady Emmu Hamiltonovou a následujícího roku při obléhání Calvi ztratil pravé oko. Prvním velkým Nelsonovým triumfem byla bitva u mysu St. Vincent /dne 15. února 1797/, kde dobyl tři nepřátelské lodě a zajal španělského admirála. V uznání svých zásluh byl jmenován kontraadmirálem a dne 17. května 1797 byl pasován na rytíře Lázeňského řádu /Knight of the Bath, K.B./, přičemž mu byl udělen tento znak:

černý liliový kříž na zlatém poli, přes něj pokosem červené břevno se třemi zapálenými bombami v přirozených barvách, lemované z obou stran zlatým zoubkovaným pruhem. Štít je obtočen stuhou Bathského řádu s řádovým heslem TRIA JUNCTA IN UNO. Na přílbě s točenicí mořské vlny /!!!/, na nichž zád španělské válečné lodi s nápisem SAN JOSEF⁴⁾, vše v přirozených barvách. Jako štítonoši: vpravo námořník ozbrojený tesákem a párem pistolí za pasem, vše v přirozených barvách, v pravé ruce třímající žerd s červeným komodorským praporem a šlapajícím po španělské červeno-zlato-červené vlajce; vlevo

lev dozadu hledící a mající v tlamě zlomenou žerd se španělskou vlajkou, po které lev šlape a kterou trhá tlapou, vše v přirozených barvách. Heslo: FAITH AND WORKS /víra a práce/.

Na tomto znaku lze dokumentovat skutečnost, že ani Anglie, země přísně střežící správnost v užívání znaků, se nevyvarovala úpadku v heraldické tvorbě. Ani v pozdějších letech, kdy byl znak několikrát polepšován, nebyla odstraněna základní heraldická nesprávnost z Nelsonova klenotu - mořské vlny na třešnicích, které by nikdy podle všech klasických zásad heraldiky nemohly rytíř nosit na přílbě "in natura"; navíc byl erb později polepšen figurou hlavy štítu, která jen dovršuje heraldický nevkus oné doby.

Téhož roku /1797/ velel Nelson blokádnímu loďstvu u Cadixu a při útoku na pevnost Santa Cruz ztratil pravou paži, ale již následujícího roku slaví svůj další triumf. Dne 1.srpna 1798 porazil francouzské loďstvo u Abukiru, čímž způsobil napoleonským výbojům první vážný nezdar, ač byl v bitvě zasažen střelou do hlavy a raněn. Toto vítězství přineslo Nelsonovi okamžitou slávu a dne 6.listopadu 1798 povýšení na peera království /Peer of the Realm/ s titulem Baron Nelson of the Nile and of Burnham Thorpe a polepšení znaku: dosavadní štít byl rozhojněn stříbrnou vinitou hlavou štítu, v níž z mořské hladiny vyrůstá palma mezi poškozenou lodí vpravo a rozbořenou pevností vlevo, vše v přirozených barvách. Na baronské koruně 2 turnajské přílby s klenoty - vpravo na zlaté námořní koruně posazený chelengh a vlevo dosavadní klenot /zád španělské lodi/. U štítů byla do levé námořnickovy ruky přidána zelená palmová ratolest a tatáž do pravé tlapy lva; do tlapy lva pak ještě přidána druhá zlomená žerd s francouzskou trikolorou. Heslo bylo změněno na PALMAM QUI MERUIT FERAT /Ať palmu nese ten, kdo si jí zaslouží/.

Dne 13.srpna 1799 byl Nelson v Neapoli povýšen na vévodu z Bronte a 18.února 1800 poráží spolu s lordem Keithem znovu Francouze, tentokrát u Malty. Poté se odebral přes Palermo, Vídeň, Prahu a Hamburg do Londýna. Avšak již následujícího roku poráží Dány u Kodaňe a dostává se mu dalších uznání a poct. Dne 22.května 1801 se stává vikontem s tituly Viscount Nelson of the Nile and of Burnham Thorpe, v hrabství Norfolk, dne 18.srpna 1801 baronem s tituly Baron Nelson of the Nile and of Hilborough, v hrabství Norfolk a dne 12.září 1801 dostává královské povolení k užívání titulu vévodu z Bronte v Británii pro sebe a své potomky. Tato povýšení však již nic nezměnily na Nelsonově erbu, vyjma hodnostní vikontské korunky /viz vyobrazení/. S tímto erbem hrdinně zemřel a v londýnské katedrále sv. Pavla byl pochován muž, jehož jméno se trvale a nasmazatelně zapsalo do análů nejen britských, ale i světových dějin.

Horatio Nelson se oženil dne 22.března 1787 s Frances, dcerou Williama Herberta, vdovou po Josiahu Nisbetovi, M.D., z ostrova Nevis. S Frances, která zemřela 4. května 1831, neměl děti a v důsledku toho jeho všechny britské tituly - až na poslední baronský - zanikly; baronství z Nilu a z Hilboroughu přešlo, rovněž tak jako vévodství z Bronte, podle královského opatření na jeho jediného přeživšího bratra Williama, který byl dne 20.listopadu 1805 povýšen na hraběte s tituly Earl Nelson of Trafalgar, and of Merton, v hrabství Surrey, a Viscount Merton of Trafalgar, and of Merton, v hrabství Surrey. Jeho erbu se dostalo dalšího polepšení: mezi pole a hlavu štítu bylo vloženo modré vlnité břevno se zlatými literami TRAFALGAR a nad levý klenot přidáno heslo FAITH AND WORKS.

Otakar Vrba, PhDr. Milan Buben

P o z n á m k y :

1/ The Most Honourable Order of the Bath /Lázeňský řád/ byl

- údajně založen roku 1399 králem Jindřichem IV. /1399-1413/, avšak dnešní podobu dal řádu až roku 1725 král Jiří I.
- 2/ SAN JOSEF bylo jméno lodi, kterou Nelson dobyl v bitvě u mysu St.Vincent.
 - 3/ Námořní bitvu u Abukiru nazývají Angličané bitvou u Nilu; Burnham Thorpe je jméno Nelsonova rodiště v hrabství Norfolk.
 - 4/ Námořní koruna: obroučka, jejíž horní okraj je střídavě zdoben lodními záděmi a plachtami, vše zlaté.
 - 5/ Chelengh neboli vítězný chochol, darovaný Nelsonovi tureckým sultánem Selimem III., je ozdoba, skládající se ze 14 paprsků, posázených brilianty, symbolizujících 14 nepřátelských lodí zničených Nelsonem v bitvě u Abukiru. Střed ozdoby se otáčel pomocí hodinového strojku. Tento vítězný chochol nosil Nelson na klobouku.
 - 6/ Heslo "Palmar qui meruit ferrat" je vzato z díla Dra Jortina "Lusus poetici" z "Ódy k větrům", a celá pasáž zní:
 "Et nobis faciles parcite et hostibus,
 Concurrant paribus cum ratibus rates,
 Spectent numina ponti, et
 Palmam, qui meruit, ferrat."
 Tvrdí se, že na popud lorda Grenvilla použil Rt.Hon.George Canning, pokladník královského loďstva /Treasurer of the Navy/ těchto veršů ve své řeči v parlamentu o Nelsonovi krátce po bitvě u Abukiru.
 - 7/ Bronte - z řeckého "hrom" - léno na Sicilii, udělené Nelsonovi neapolským a sicilským králem Ferdinandem IV. /1759 až 1825/.
 - 8/ Hilborough - obec v hrabství Norfolk, kde byli Nelsonovi předkové faráři.
 - 9/ Merton - obec v hrabství Surrey, kde Nelson koupil pro sebe a lady Hamiltonovou zámek Merton Place.

L i t e r a t u r a :

- BURKE, Sir Bernard: Genealogical and Heraldic Dictionary of the Peerage and Baronetage of the British Empire, London, 1873.
- BERRY, W.: Encyclopaedia Heraldica, London 1820/30.
- NASH, G.P.B.: Nelson and H.M.S.Victory, London 1967.
- SOUTHEY, R.: The Life of Nelson, London 1911
- OMAN, C.: Lord Nelson, London 1968.
- MAHON, A.T.: The Life of Nelson, Boston 1918.
- HATTERSLEY, R.: Nelson, London 1974.
- WARNER, O.: A Portrait of Lord Nelson, Penguin Books 1963.
- RIETSTAP, J.B.: Armorial Général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason, Berlin 1934.

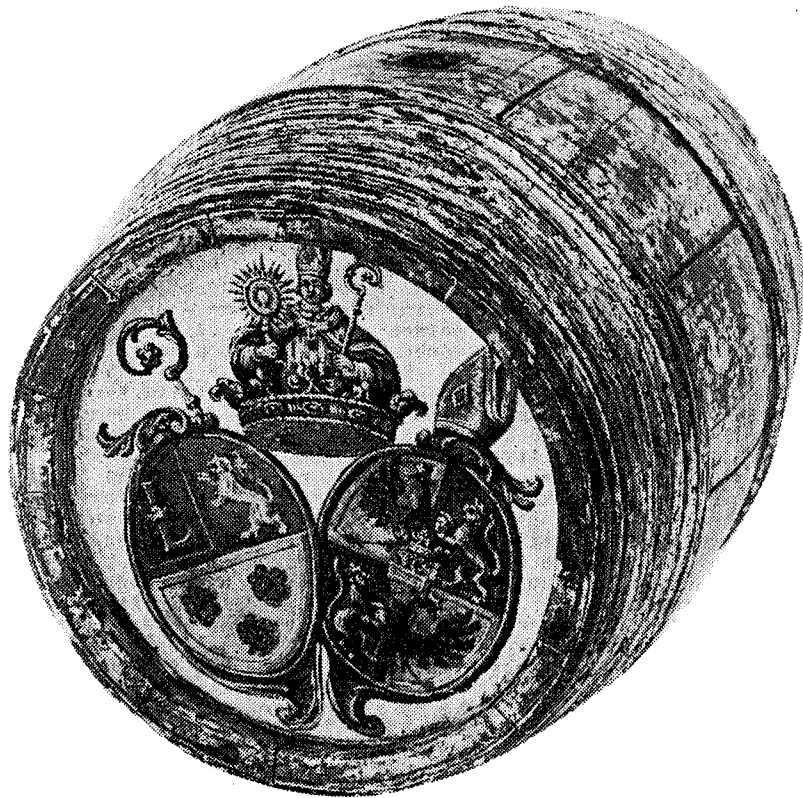
Pozoruhodné bohemikum

Heraldickému klubu České numismatické společnosti v Praze byla předložena fotodokumentace slavnostního soudku, dnes uloženého v salcburském muzeu⁴⁾. Vzhledem k tomu, že se jedná o zajímavou památku nesporně bohemikálního původu, předkládám zde výsledky svého zjištění i naší veřejnosti.

Jde o dřevěný postříbřený soudek o průměru 21 cm a výšce 25 cm, určený zřejmě k slavnostním příležitostem. Na dně i viku jsou v kartuších vymalovány znaky: přední strana nese pod společnou korunou s vyrůstající postavou světce dva štíty, na zadní straně je úplný rodový erb převýšený duchovenským kloboukem. V obou případech jde o znaky církevní a lze je popsat takto: přední strana - pravý štít: dělený, v horní polovici polcený; v prvním poli korunované majuskulní písmeno L; ve druhém poli doprava hledící lev ve skoku, ve spodní polovici 3 /2, 1/ růže; levý štít je čtvrcený se středním štítkem, v němž břevno, za kterým vyrůstají tři listy; v prvním a čtvrtém poli půl orla, ve druhém a třetím dovnitř obrácený korunovaný lev, držící v tlapách hlavu Turka. Nad oběma štíty vyrůstá z koruny postava sv.Norberta. Za pravým štítem ven obrácená berla, nad levým mitra. Zadní strana - ve štítě kosmé břevno provázené v obou polích rybou s výraznou hřbetní ploutví. Turnajský helm se stylizovanými pokrývadly nese mezi otevřenými křídly dolů obrácenou rybu. Vpravo mitra, vlevo berla obrácená závitem ven. Vše převýšeno duchovenským kloboukem o třech třapcích po každé straně.

Na přední straně jde o typickou kompozici klášterního znaku. Postava sv.Norberta v klenotu ji bezpečně zařazuje do okruhu premonstrátského řádu. Pravý štít je častou variantou znaku proboštů premonstrátské kanonie v Doksanech, je např. na dvířkách kazatelny tamního chrámu s monogramem probošta Josefa Miky /1709 - 1733/ i na znakovém supralibros knihovny z časů probošta Benedikta Bayera /1734 - 1753/⁴⁾. Spojení obou štítů najdeme anonymně na oltáři sv.Josefa na epištolní straně doksanského chrámu a především jako frontispice disertačního spisu Josefa Poměny a defendentu Kajetána Haffenekera "Manipulus iuridico-canonicus regularum iuris" z roku 1754, který je věnován Josefu Františkovi rytíři Winkelburgovi, poslednímu proboštu doksanské kanonie. Rytina /166 - 130 mm/ je signována Franc. Goldschmidt del. et sc. a užívalo se jí prý i jako exlibris klášterní knihovny³⁾. Josef František rytíř Winkelburg narodil se v Chrudimi 10. ledna 1715. Roku 1733 vstoupil na Strahov do premonstrátského řádu a později působil jako profesor filosofie na pražském arcibiskupském semináři. Po smrti

Bayerové se roku 1754 stal proboštem a opatem doksanským. Po zrušení kanonie v roce 1782 přešel na Strahov, kde také zemřel 19. února 1796 7. Rytířství bylo uděleno císařem Karlem VI. dne 12. července 1718 Friedrichu Winkelburgovi, patrně otci proboštovu, a s ním tento znak:

ve stříbrném zlatě korunovaném středním štítu červené břevno, za nímž vyrůstají tři zelené jetelové listy. V prvním a čtvrtém zlatém poli čtvrceného štítu půl černého korunovaného orla, ve druhém a třetím červeném poli dovnitř obrácený, zlatě korunovaný lev držící v pravé tlapě turčí hlavu, vše přiroze-

né barvy. Turnajský korunovaný helm s pokryvadly černo zlatými a červeno stříbrnými nese černou, zlatě korunovanou orlici se zlatým monogramem L I na hrudi, držící v zobáku zelený jetelový list 5).

Erb na zadní straně byl udělen 16. července 1603 Jiřímu Vo-

kounovi a Janu Petráčkovi, měšťanům Starého Města pražského s predikátem z Vokounštejna: ve zlatém poli pokosem modré břevno provázené dvěma okouny přirozené barvy. Kolčí helm s točenicí a pokryvadly modro zlatými nese dvě orlí křídla, pravé zlaté a kosým modrým břev-

nem, levé zlatě a modře dělené. Mezi nimi dolů obrácený okoun přírozené barvy.⁶⁾

Vycházíme-li z předpokladu, že znak na přední straně náleží proboštu Winkelburgovi a je tedy možný až po roce 1754, je nutno hledat nositele tohoto erbu zhruba v téže době. Protože

je tu vymalován pouze rodový erb a naprosto chybí vyjádření příslušnosti k některé řeholní komunitě, nutno hledat nositele mezi vyšším světským duchovenstvem. Snad jen pro jistotu je vhodné zjistit hodostáře premonstrátského řádu, neboť mezi představenými ostatních řádových domů českomoravské cirkárie

nikoho tohoto jména nenajdeme.⁷⁾ Obdobně lze snadno vyloučit i sídelní biskupy; ostatně počet tří třapců u klobouku činí domněnku, že by erb náležel biskupovi, v této době již velmi nepravděpodobnou⁸⁾; klobouk je počtem třapců hodnotně nižší a proto půjde patrně o znak infulovaného kanovníka některé kapituly.

V Praze se roku 1738 stal kanovníkem Antonín Jan Václav Vokoun. V letech 1716 - 1719 byl českým kazatelem u sv. Václava ve Vidni, poté byl děkanem v jihočeských Vodňanech a 23. května 1738 jak již uvedeno byl zvolen kanovníkem svatovítským. Roku 1746 byl jmenován generálním vikářem a 16. října 1748 konsekrován na světicího biskupa s titulem biskupa calnicejského. Zemřel 7. února 1757⁹⁾. Užíval sice stejného znaku, který je popsán výše, jak svědčí např. universitní téže Josefa Lose z roku 1746 dedikovaná Vokounovi¹⁰⁾, ale již zde je užito klobouku biskupského se šesti třapci - a tak pro období, jež v našem případě přichází v úvahu, tj. léta 1754 - 1757 /nastoupení probošta Winkelburga a smrt biskupa Vokouna/, je tato možnost vyloučena.

Druhým církevním hodnostářem stejného erbu té doby je Jan František Vokoun z Vokounštejna /nar. 1730, zemř. 26. ledna 1796/. Ten se již v roce 1755 stal kanovníkem kapituly u sv. Ducha v Hradci Králové a 16. října 1771 je zvolen jejím infulovaným děkanem¹¹⁾. V klášterní knihovně břežnovské /a broumovské/ se zachoval obsáhlý soubor z jeho vlastnictví, označený exlibris. Tato mědirytinová značka /75 x 55 mm/ je bez jakékoli legendy a postrádá i signaturu tvůrce. Nese jenom znak zcela shodný se znakem hledaným.

Lze tedy důvodně předpokládat, že erb na zadní straně soudku se váže k této osobě. Konkrétní vztah k doksanské kanonii se mi sice zatím nepodařilo prokázat, ale snad zde mohl hrát jistou roli i východočeský původ probošta Winkelburga. Vznik zkoumané památky či přesněji její heraldické výzdoby lze tedy klást mezi léta 1771 jako rok prelatury Vokounovy a 1782 jako datum zániku doksanského kláštera.

PhDr. Pavel R. Pokorný

P o z n á m k y :

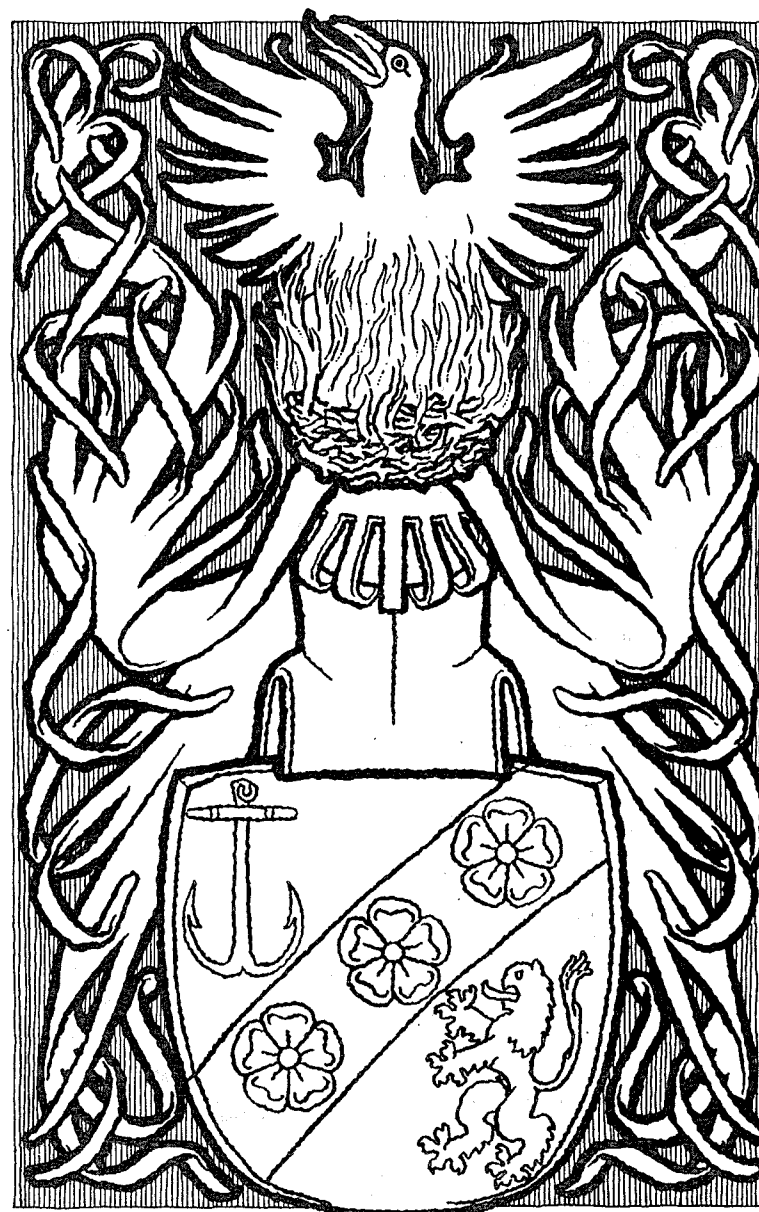
- 1/ Salzburger Barock-Museum inv.N. 2605. Fotografie postoupila Heraldickému klubu ČNS Národní galerie v Praze. Příspěvek má zároveň ukázat širší uplatnění heraldiky, v tomto případě v dějinách umění.
- 2/ Např. na světlé pergamenové vazbě knihy Thad. Schweigera: Selectarum questionum theologiarum compendium, vydané v Praze 1734, Strahovská knihovna BM XI 8. Barevně /v prvním poli černém zlaté korunované písmeno L, ve druhém poli český lev /zde omylem zlatý/ a dole ve stříbře 3 červené růže/ je proveden Bayerův znak v rukopise DU I 6 Strahovské knihovny na fol. 384 b /Liber Monasterium Caconici Ordinis Praemonstratensis Circariae Bohemiae.../, kde jsou malovány i znaky Bayerových předchůdců průběžně od roku 1691.
- 3/ František V. Goldschmidt působil jako rytec v Praze v le-

- tech 1728 - 1760. Rytinu uvádí mezi jeho pracemi již Dlabáč: Künstlerlexikon I 485 č. 6 se správným určením znaku. Odtud převzal údaje Cyril Straka: 0 exlibris klášterů českomoravských ve Sborníku pro exlibris a jinou užítkovou grafiku. I. 1923. S. 40/ a od něj převzal tvrzení o exlibris v témže roce Antonín Dolenský: Sbirka knižních značek. Čís. 32. Dle Straky uvádí exlibris i Bedřich Konařík - Bečvan: Naše náboženská exlibris. Křemýž - Tuchlov, 1929. S. 8, č. 7 a konečně i Emanuel Hauner: Vlastnické knižní značky premonstrátské. Praha 1940. S. 17 a 29. První dva autoři ji také reprodukují. Sám jsem se s rytinou jako knižní značkou nesetkal a pro její velký rozměr mám o skutečném použití v tomto směru jisté pochybnosti.
- 4/ GOVAERTS, Leon: Ecrivain artistes et savants de l'Ordre de Prémontré. Vol. II., pag. 400. Bruxelles 1903.
 - 5/ SUA Praha, Česká dvorská kancelář, IV D I kart. 511.
 - 6/ Dtto, kart. 506.
 - 7/ ČERMÁK, Dominik: Premonstráti v Čechách a na Moravě. Praha 1877. S. 573.
 - 8/ Počty třapců u jednotlivých hierarchických stupňů tak, jak jsou uváděny heraldickou literaturou, se v našich zemích ustálily až počátkem 18. století.
 - 9/ PODLAHA, Antonín: Series praepositorum, decanorum, archidiaconorum aliorumque praelatorum et canonicorum S. Metropolitanæ ecclesiae Pragensis... I. Pragae 1912. S. 266.
 - 10/ Reprodukuje Podlaha: Series... Supplementum tertium. Pragae 1928. Tab. II.
 - 11/ SCHWENDA, Franciscus: Čtvrtý Hliněný Obraz... Města Králové Hradce nad Labem. Rozdíl II. a IV. Hradec Králové, 1814 - 1817.

Dvě opomenuté erbovní listiny

Ve fondech archivů, knihoven a v neposlední řadě i v soukromí jsou uchovávány četné heraldické památky, které se svými osudy dostaly mimo základní okruh excerpovaných pramenů, a tak zůstaly literatuře zcela nebo zčásti neznámé. Podávám příklad dvou palatinátních erbovních listů, které ač uloženy v centrálním archivním fondu, zůstaly dosud zcela nepovšimnuty.

První je vydán Ferdinandem Vilémem hr. Slavatou 13. února 1659 v Praze pro Petra Petroniho. Slavatovskými palatináty se souborně již před více než půlstoletím zabýval jindřichohradecký archivář František Teplý a pořídil jejich soupis ¹⁾. Vycházel však z materiálů rodového archivu a proto mu uvedený list zůstal neznám. Je to složka čtyř pergamenových listů v šedomodré sametové vazbě s tkanicemi o rozměrech 295 x 250 mm s přivěšenou pečetí vydavatele v dřevěném pouzdře /víčko chybí/ na stříbrné šnůře.

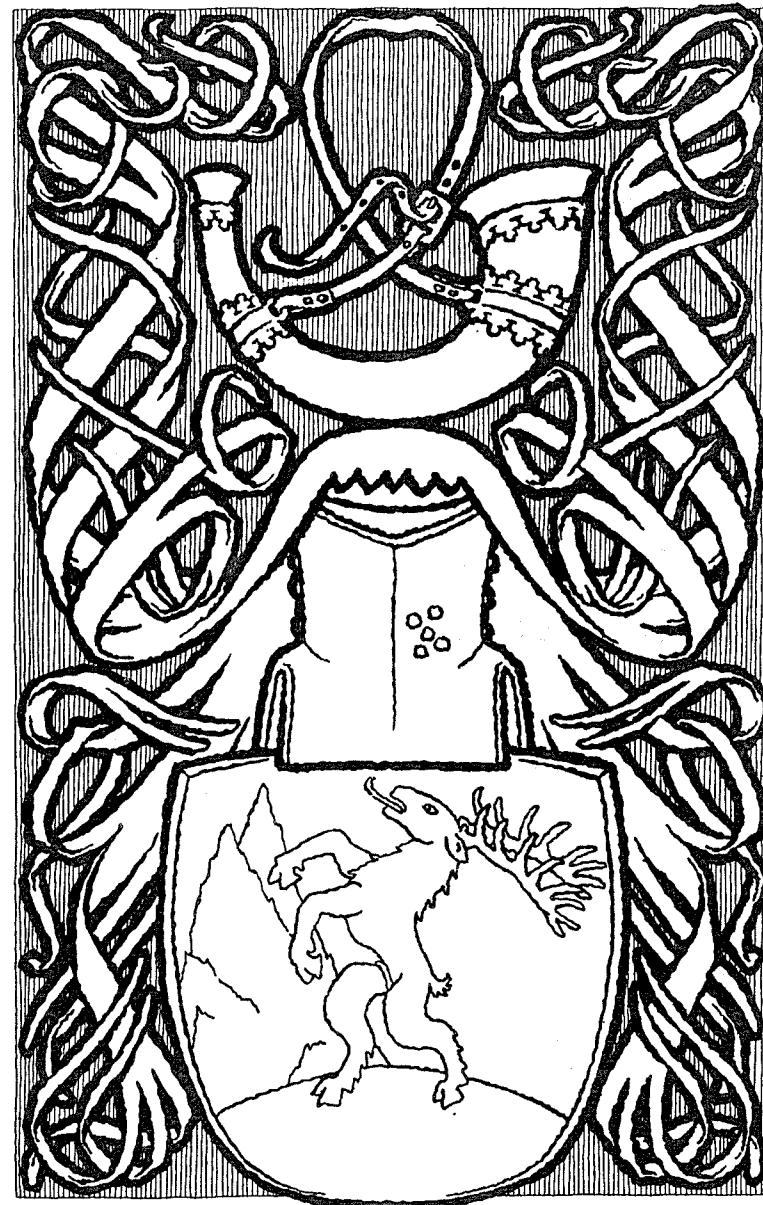
Podle znění německy psaného diplomu povyšuje Ferdinand Vilém hr. Slavata z moci císařského palatina²⁾ Petra Petroniho, měšťana a obchodníka na Menším Městě pražském do šlechtického stavu s přídomkem z T r e u e n f e l s u a uděluje mu znak. Ten je vymalován na rubu druhého listu diplomu v rámci 158 x 170 mm: na pozadí šedé raně barokní centrální apsidy, po jejichž stranách stojí na soklech dvě alegorické postavy a nad nimi dvě zlaté lvi hlavy en face, uprostřed na purpurové šňůře visí střední štítek polepšeného slavatovského znaku pod císařskou korunou/ v červeném poli stříbrné břevno se zlatými iniciálami F III a v modré patě štítku zlatá pětilistá růže/. Vpředu pak na malém soklu vlastní udělený znak: štít rozdělen šikmým stříbrným břevnem, posázeným třemi zlatými růžemi; v horním modrém poli stříbrná kotva se zlatým stavěcím trnem, v dolním červeném poli stříbrný dvouocasý lev. Turnajský helm s pokryvadly vpravo červeno stříbrnými a vlevo modro zlatými nese fénixe přirozené barvy v hořícím hnízdě. V kresbě je skutečně provedeno proutěné hořící hnízdo a nikoli pouhé plameny, které jsou u této figury obvyklé, a pták je světle fialové barvy³⁾.

Druhým, tentokrát zcela neznámým, je erbovní list vydaný Karlem Maximiliánem hr. Lažanským z Bukové pro Daniela Františka Tábořského⁴⁾. List je vydán v Praze a tvoří jej složka 8 pergamenových listů /1., 7. a 8. prázdný/ velikosti 350 x 275 mm v červené sametové vazbě s přivěšenou pečetí vydavatele ve hřbetě; tato je v dřevěném pouzdře na stříbrné šňůře. Česky /!?!/ psaným listem je z moci císařského palatina⁵⁾ na nejmenované přímluvy a z důvodu osobní zachovalosti doma i za dlouhých cest po čtyřech cizích zemích Daniel František Tábořský povýšen mezi erbovníky a s manželskými potomky má užívat udělený znak a psát se z H y r š f e l d u . Znak je vymalován na přední straně pátého folia ve zlatém rámci o rozměrech 190 x 150 mm. Je proveden až neheraldicky naturalizujícím způsobem na zlatavě damaskovaném podkladě. Vydavatel se na rubu šestého folia podepsal rovněž česky - K.M. hrabě Lažanski. Erb se popisuje takto: štít barvy jasné nebeské v němžto na zeleném páhrbku při skále ležícím od levé strany k pravé straně obrácený vzhůru se-pjatý celý jelen své přirozené barvy s rozloženými rohy o osmi parozích. Nad štítem zavřený helm a okolo něho přikryvadla neb fafrnoch modré neb lazurové a bílé neb stříbrné barvy. Nad helmem pak trubička lovecká barvy zlaté neb žluté se spatřuje⁶⁾. Nad erbem je položena páska s iniciálami obdarovaného D F T Z H. Pozoruhodné je, že dole na širokém okraji vydavatelovy pečeti je otištěn patrně prsten s právě udíleným znakem včetně monogramu.

PhDr. Pavel R. Pokorný

P o z n á m k y :

- 1/ TEPLÝ, František: Slavatovské palatináty. Český časopis historický. Roč. XXX /1924/. S. 470 - 501.
- 2/ Výsada byla udělena 19.března 1630 Vilému Slavatovi z Chlu-

mu a z Košumberka a jeho potomkům. Ferdinand Vilém Slavata /zemř. 2.dubna 1673/, cís. tajný rada, nejvyšší sudí a místopředseda, byl vnukem Vilémovým.

- 3/ Originál je uložen ve Státním ústředním archivu v Praze, fond Česká dvorská kancelář - listiny č. 228. V literatuře chybně uvádí Král: Heraldika. S. 310 pod jmény Pedrony z Treuenfelzu. Dle něho přejímá barvy i Sedláček Heraldika II. S.562. Ten sice ví o slavatovském původu znaku, ale opakuje Krále. Připomíná i potvrzení znaku císařem Leopoldem I. dne 4. července 1681 pro říši a dědičné země. Srov. FRANK, Karl Friedrich von: Standeserhebungen ... Bd. IV. Senftenegg 1973. S. 46 - 47.
- 4/ SUA Praha, ČDK listiny č. 246.
- 5/ Palatinát pro sebe a své potomky obdržel 2.ledna 1637 Ferdinand Rudolf hrabě Lažanský. Karel Maxmilián /zemř. 14. května 1695/, žák Balbínův, jinak prezident nad apelacemi, tajný rada a dvorský sudí, byl synem Ferdinandovým.
- 6/ Protože jde o velmi pozdní česky psaný diplom, ponechávám záměrně doslovné znění blasonu. Případné nejasnosti snad ozřejmí kresba.

Knižní vazba pro Muschingera z Gumpendorfu

Ve fondu roudnické lobkovické knihovny, deponované dnes ve Státní knihovně ČSR, nalezl jsem náhodou vazbu se supra-libros Vincence Muschingera svob.pána von Gumpendorf, které dosud není v naší odborné literatuře známo. Přestože jde o nález jedině vazby a nelze zatím říci, zda je spíše ojedinělou výjimkou anebo součástí většího knižního souboru, chtěl bych na ně alespoň předběžně upozornit.

O objednateli toho víme z domácích pramenů velmi málo. Vincenc Muschinger von Gumpendorf, rada a později direktor dvorské komory, pocházel z Horních Rakous, kde držel statky Rosenberg, Gars, Horn a Gumpendorf. Je typickým přistěhovalcem dvacátých let 17. století, a zatím o něm víme pouze to, že během roku 1623 koupil řadu statků ve východních Čechách, od Karla z Lichtenšteina Rychnov a Borohrádek, od Albrechta z Valdštejna Chocen, Borovnici, Dobříkov a Zámorsk. Zemřel patrně těsně před či v roce 1628, neboť v té době převzaly statky jeho dcery Marta Alžběta, provdaná za Fer-

dinanda Sigmunda hr. Kurtz von Senftenau a Marie Kateřina, provdaná za Petra Ernesta barona /od roku 1652 hraběte/ z Mollartu. Jeho pobyt či alespoň kontakty s Čechami lze tedy omezit na dobu přibližně pěti let.

Pod signaturou VI Aa 23 zachoval se ve své době známý a často vydávaný spis Pierra de la Primaudaye "L'Academie Françoise" v německém překladu z roku 1593 4). Kniha je vázána v pergamenové vazbě se zlatou dominantovou komposicí. Pergamenový povrch na lepenkových deskách vyběhá do naznačených krajových přehybů. Hřbet později přetřený světlou barvou je hladký, jen mírně vyhnutý, kapitálek ze světlých nití, vazy z pergamenových proužků vystupujících na přechodu hřbetní partie a kloubu na povrch. Na obou deskách jsou znatelné stopy po proužcích či tkanicích, jimiž se vazba uzavírala. Desky jsou jinak zcela hladké s výraznou středovou dominantou; je jí heraldické supralibros, uzavřené v routovém rámcí.

Středové oválné zrcadlo nesoucí rodový erb je ovinuto páskou s legendou: VINCENTIUS:MVSCHINGER:IN:GVMPENDORF:ET:ROSENB:SAC:CAES:MTIS:CAM:AVLICAE:CONSILIAT a vavřínovým věncem. Vše je vloženo do rolverkové kartuše prokládané stylisovanými hruškami. Na vrcholu je užito motivu pelikána s mláděty a dole kotvy přeložené majuskulním písmenem M a pod ním heraldickou korunou. Vrcholy kosodélníka tvoří celá a dole poloviční heraldická lilie. Jednotlivé prvky výzdoby snad mají mít vztah k majiteli, neboť pelikán bývá symbolem katolické církve, kotva je obecným symbolem naděje a M je zřejmě iniciálou jména nositelova. Plotna tedy byla pro Muschingera vytvořena jako celek a není jen pouhou aplikací s výměnou znaku. Supralibros na zadní desce je chybně otištěno a obraz je v detailech roztrásen. Vazba sama je dnes poněkud mechanicky poškozena zejména vlhkem. Defekty zasáhly i části zlacení.

Po stránce heraldické lze konstatovat toto. Šlechtictví se znakem se dostalo Silvestru Muschingerovi, sekretáři městského soudu ve Vídni, diplomem daným v Praze dne 9. srpna 1585 4). Původní znak: v černém štítě zlatá špice, zdobená černou lilií a provázená liliemi opačných barev. Kolčí helm s točenicí a pokryvadly černo zlatými nese černé bývolí rohy, z nichž každá je na konci zdobená vloženou zlatou lilií 3).

Vincenci Muschingerovi, majiteli Gumpendorfu, a jeho bratřím Janu Baptistovi a Jifimu Egidiovi bylo dne 26. ledna 1619 opět uděleno /snad jde o potvrzení/ šlechtictví a znak polepšen. Na štít postaven turnajský korunovaný helm s pokryvadly černo zlatými a na něm otevřená orlí křídla zdobená zlatými liliemi a mezi nimi černá lilie 4). Diplomem ze dne 16. prosince 1622 je pak témuž Vincenci Muschingerovi z Gumpendorfu a na Rosenburce, Garsu a Hornu, direktoru dvorské komory příznán starý panský a korouhevní stav pro říši a přivtělené země 5). Znak byl opět polepšen: nad štítem dva turnajské korunované helmy, pravý s pokryvad-

ly černo zlatými nese dva černé bývolí rohy a mezi nimi zlatou lilií, levý s pokryvadly modro zlatými otevřená modrá orlí křídla a mezi nimi zlatou ostrev provázenou třemi zlatými hvězdami 6).

Na vazbě je použito znaku již se dvěma klenoty. Supralibros je tedy vytvořeno až po roce 1622, tedy v době kontaktů s Čechami. Z hlediska vazby samotné je použito zlacení k odlišení jednotlivých prvků a neomezuje se tedy pouze na užítí kovu v heraldickém smyslu. Pergamenová vazba s dominantovou komposicí je charakteristická pro české knihařství přelomu 16. a počátku 17. století. Vazbu lze tedy považovat za výrobek domácích mistrů a dle znaku klást do let 1623 - 1628.

PhDr. Pavel R. Pokorný

P o z n á m k y :

- 1/ La PRIMAUDAYE, Pierre de: Academia gallica, ein überaus vertreffentlich, herzlich und weiss academisch Gespräch von Tugenden und Untugenden der Menschen ... Mumpelgart, P. Fischer 1593 - 4.
- 2/ FRANK, Karl Friedrich von: Standeserhebungen ... für das Deutsche Reich ... Band III. S. 278 - 9. Senftenegg 1972.
- 3/ KIRNBAUER von ERZSTÄTT, Johann E.: Niederösterreichischer Adel I. Abt. Nürnberg, 1909. S. 309. Taf. 163. Poněkud odlišně zná i Král s. 312.
- 4/ Kirnbauer, dtto. Johann Siebmachers Wappenbuch. Th. III. Taf. 69. Zde lilie mezi křídly kreslena jako zlatá.
- 5/ viz pozn. 2.
- 6/ Johann Siebmachers Wappenbuch. Th. V. Taf. 13.

3 heraldické literatury

Heraldická literatura zůstává stále na knižním trhu popelkou, v nejčastějších případech se spokojuje s reedicí několika titulů poslední doby, v novinkách však zůstává velmi skromná. Kromě toho počet výtisků heraldických publikací se pohybuje v tak nepatrných nákladech, že sotva stačí uspokojit zájemce, kteří si je závčas zajistili "pod pultem" a pro širší okruh už zpravidla nezbude nic.

V poslední době zaujaly zejména dvě knihy, jedna ze slovenské produkce, druhá o ruské heraldice. První se na trhu /na našem trhu pouze v několika málo výtiscích/ objevila kniha Nikolaje N. Sperancova a kolektivu: Zemelnie gerbi Rossii XII.-XIX. v.v. /Vyd. Sovetskaja Rossija, Moskva 1974/, která je shrnutím sovětské městské heraldiky; pohotově z ní čerpala i výstava "Znaky sovětských republik měst, která byla od května do července 1975 otevřena v Muzeu těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy. Po dlouhá léta se zdálo,

že klasická ruská heraldika patří již jen k legendám, byly známy pouze znaky sovětských republik vytvořené bez ohledu a vztahu k řádům klasické heraldiky. Nyní předkládá zmíněná kniha, vytvořená za pomoci širokého autorského kolektivu, přehled, který shrnuje heraldickou tvorbu na pozemkových celcích od samých počátků ruské heraldiky od poloviny XII. století, tedy od doby, kdy se heraldika začíná formovat i v jiných částech Evropy, až podnes. Vyvinula se z emblémů, jimiž byl značen živý i neživý majetek hospodářských celků měst, oblastí i jednotlivců, a z nich se vytvořily pravidelné znaky, městské při větších sídlištích. Prodlávají pak svou historii, blízkou obecnému heraldickému vývoji, a prožívají svůj vzestup, rozkvět a úpadek, dokumentovány na bohatých barevných reprodukcích. Kniha je zpracována tak, že na okraji stručné historické zmínky je připojen velký barevný obraz popsaného znaku, k textům jsou připojena stručná hesla v anglické, francouzské a německé řeči.

Druhá publikace, o které se chceme zmínit, jsou Cechové znaky od Jozefa Nováka /vyd. Mladé letá, Bratislava 1975/. Zachovává tradiční formát edice Atlásky a je určena pro čtenáře od 11 let. V naší literatuře o cechovní heraldice je tedy ojedinělou, neboť je-li obecná heraldika popelkou, pak cechovní je vůbec unikátem. Jisté je, že cechovní zřízení u nás nenabýlo tak velkého rozmachu jako v jiných zemích, např. v Německu, leč jeho heraldika si přesto dobyla úroveň, jež znamená osobitý a zajímavý úsek, zasluhující plným právem uznání a úcty. Měla v různých místech osobité varianty, jež však pochopitelně vycházely z jediného středu. Autor publikace je shrnul a společně charakterizoval. Výtvarně zpracoval knihu Ján Švec, barevné znaky jednotlivých cechů podložil jednobarevnými reprodukcemi volenými ze starých rytin. Kniha je doplněna shrnutím o cechovním zřízení a ukázkami dobových cechovních písemností.

zmz

Obsah

Čech Zdirad: Kalendář 1975	str. 1
Zpráva o činnosti Heraldického klubu České numismatické společnosti	17
Kovařík Jiří: Napoleonská heraldika a šlechta císařství	19
Lobkowicz František MUDr.: Zlaté rouno v Čechách	35
Suchánek Jiří JUDr., Čech Zdirad: Nová úprava řádových stupňů a dekorací rytířského řádu svatého Lazara	39
Stach Jaromír: Vliv řádů rakouské monarchie na získání a polepšení šlechtictví	65
Buben Milan PhDr.: Heraldická kuriosita	68
Liška Karel: Výročí našich měst	71
Buben Milan PhDr.: Lord Bertrand Russell	76
Pokorný Pavel R. PhDr.: Rainer Maria Rilke	80
Vrba Otakar, Buben Milan PhDr.: Lord Nelson	85
Pokorný Pavel R. PhDr.: Pozoruhodné bohemikum	89
Pokorný Pavel R. PhDr.: Dvě opomenuté erbovní listiny	94
Pokorný Pavel R. PhDr.: Knižní vazba pro Muschingera z Gumpendorfu	98
Zenger Zdeněk M.: Z heraldické literatury	102
KRESBY:	
Buben Milan PhDr.	str. 38
Bubnová Julie	69, 79, 86
Čech Zdirad: obálka, str. 1 - 16, 40 - 41, 44 - 61, 63 - 64	
81, 83, 95, 97, 99	
Kovařík Jiří	21 - 31, 33
Lisý Pavel, akad. malíř	77
Liška Karel	71 - 75
Zenger Zdeněk M.	17
FOTOGRAFIE:	
Aurather Oscar, Salzburg	90 - 92

Heraldická ročenka na rok 1975

Vydal Heraldický klub České numismatické společnosti pro
své členy /Praha 4 - Podolí, Levá ul. 11/
Tištěno jako rukopis, vydáno pro vlastní potřebu.

Redakční rada: PhDr. Milan Buben, PhDr. Pavel R. Pokorný,
Dr. Zdeněk M. Zenger.
Za věcnou správnost obsahu odpovídají autoři.

Náklad 350 výtisků
Praha, prosinec 1975